

วารสารรัฐศาสตร์และ นิติศาสตร์ศึกษา

Journal of Political Science and Legal Studies

ISSN: 3057-1650(online)

Journal of Political Science and Legal Studies

Vol.2 No.1

(January- April 2026)

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ศึกษา

(Journal of Political Science and Legal Studies) (JPSALS)

ISSN: 3057-1650 (Online)

ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (มกราคม -เมษายน 2569)

วัตถุประสงค์และขอบเขต

1.วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ศึกษาเป็นวารสารวิชาการ วารสารมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ ที่เป็นความคิดริเริ่มใหม่ วารสารเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่แตกต่าง หลากหลาย ไม่จำกัดแนวคิด อุดมการณ์ มุมมองฯ วารสารเน้นประเด็นที่ถกเถียงในสังคมทั้งปัญหาในอดีต ปัจจุบัน อนาคต อันเป็นแนวทางนำไปสู่การแก้ไขปัญหา ร่วมกันในสังคมอย่างสันติและยั่งยืน วารสารเป็นสื่อกลางในการนำเสนอต่อสังคมให้แก่ประชาชนทั่วไป นักวิจัย นักวิชาการ อาจารย์ นิสิตนักศึกษา และ ประชาชนผู้สนใจทั่วไป

วารสารเน้นการใช้อรรถความรู้หลายสาขาวิชา หลายศาสตร์หรือหลายอนุศาสตร์ มาผสมผสานใช้ในการวิเคราะห์ วิจัยและสังเคราะห์ขึ้นเป็นองค์ความรู้ใหม่ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านรัฐศาสตร์ เช่น ทฤษฎีหรือปรัชญาการเมือง พรรคการเมือง มติมหาชน และกลุ่มอิทธิพล กฎหมายมหาชน รัฐประศาสนศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐบาลเปรียบเทียบ สภาและการตรากฎหมาย รัฐบาล ฯ และที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานิติศาสตร์ เช่น ประวัติศาสตร์กฎหมาย ปรัชญากฎหมาย อาชญาวิทยา กฎหมายอาญา กฎหมายเอกชน กฎหมายธุรกิจ กฎหมายมหาชน กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กฎหมายการค้าระหว่างประเทศ กฎหมายภาษี ฯ

2.บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2-3 ท่าน วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ศึกษาเปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของทุกคน แม้เป็นบทความในลักษณะวิพากษ์สังคม การเมืองฯ ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

3.ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอกแต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

4.วารสารไม่มีนโยบายเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ในทุกขั้นตอน

กำหนดการเผยแพร่

วารสารได้เริ่มจัดทำและตีพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2568 ได้เริ่มจัดทำในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยจะมีการเผยแพร่ระบบออนไลน์เพียงช่องทางเดียว ตั้งแต่ พ.ศ.2568 หมายเลข ISSN: 3057-1650 (Online) โดยวารสารมีนโยบายกำหนดกระบวนการพิจารณาบทความให้เสร็จภายใน 30 และบรรจุบทความนั้นขึ้นสู่วารสารทันทีที่เสร็จกระบวนการพิจารณาบทความ

วารสารมีกำหนดการเผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ ประกอบด้วย

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม- เมษายน

ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม- กันยายน

ฉบับที่ 3 เดือนตุลาคม- ธันวาคม

เกี่ยวกับวารสาร

วารสารรับพิจารณาตีพิมพ์บทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยบทความที่ได้รับการพิจารณา ลงตีพิมพ์จะต้องมีสาระที่น่าสนใจต่อสังคม หรือเป็นปัญหาที่ถกเถียงในสังคม หรือวิพากษ์ในสังคม โดยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ บทความอาจเป็นมุมมองสังคมใหม่ อาจเป็นองค์ความรู้ใหม่ หรือนำเสนอองค์ความรู้เดิม ในมุมมองใหม่ และไม่เคยถูกนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่นมาก่อน รวมถึงไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่นใด

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร

การส่งบทความต้องจัดพิมพ์ตามรูปแบบที่กำหนด และต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้น ๆ จึงจะได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร บทความที่วารสารรับพิจารณาตีพิมพ์แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1) บทความวิชาการ (Academic Articles) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจัยหรือเสนอแนวคิดใหม่ เป็นงานเขียนวิชาการซึ่งมีการวิเคราะห์ประเด็นตามหลักวิชาการ บทความมีการสำรวจวรรณกรรมและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อสนับสนุนและสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ในประเด็นนั้นได้ บทความมีเนื้อหาเน้นหนักไปในด้านวิชาการ เสนอความคิด วิเคราะห์ใหม่ หรือเป็นการตีความ ค้นคว้าหาข้อเท็จจริงที่แปลกใหม่ของสังคมมาเสนอต่อผู้อ่าน

2.) บทความวิจัย (Research Articles) เป็นบทความที่นำเสนอผลการดำเนินการวิจัยอย่างเป็นระบบ และได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย บทความประกอบด้วย ชื่อเรื่อง รายละเอียดผู้เขียน บทคัดย่อ และเนื้อหาซึ่งประกอบไปด้วย บทนำ วิธีการวิจัย ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์ สมมติฐาน(ถ้ามี) ขอบเขตการ วิจัย ระเบียบวิธีวิจัย ผลการวิจัย สรุปและข้อเสนอแนะ และบรรณานุกรม

3.) บทความปริทัศน์ (Review Articles) เป็นบทความที่เขียนจากการรวบรวมความรู้ในเรื่องที่น่าสนใจในปัจจุบันเรื่องใดเรื่องหนึ่งผ่านกระบวนการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ เปรียบเทียบ และ/หรือวิจารณ์ เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ในมุมมองใหม่ บทความประกอบด้วย บทนำ เนื้อหา วิจารณ์ สรุป และบรรณานุกรม

4.) บทวิจารณ์หนังสือ (Book Reviews) เป็นบทความเขียนเล่าเรื่องและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งโดยเจตนาจะแนะนำหนังสือเล่มนั้นให้ผู้อ่านรู้จัก โดยให้รายละเอียดทางบรรณานุกรมของหนังสืออย่างสมบูรณ์ รวมถึงประเภทของหนังสือ ขอบเขตเนื้อหา คุณลักษณะพิเศษหรือข้อเด่นของหนังสือ บทความกล่าวถึงการประเมินคุณค่า แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลว่ามีค่าควรอ่านหรือควรจัดหา เหมาะสมกับผู้อ่านกลุ่มใด มีการเปรียบเทียบกับหนังสือเล่มอื่นในประเภทเดียวกัน โดยผู้วิจารณ์ควรมีความรู้ในสาขาที่วิจารณ์ ควรระบุชื่อหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้วิจารณ์เพื่อใช้พิจารณาความน่าเชื่อถือของบทวิจารณ์

เจ้าของ

ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา (Center for Social Science Studies)

เลขที่ 78/1หมู่9 ต.บ่อพลอย อ.บ่อพลอย จ.กาญจนบุรี 71160

โทร.081-8437249

อีเมล : thaicocialscience@gmail.com

เฟสบุ๊ค: ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

นางสาวออละไท ลีสะเพียงทอง

อีเมล: olathaysisapentong@gmail.com

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นายสมชาย ขจรไพศาล

อีเมล: thaisocialscience@gmail.com

กองบรรณาธิการ

พระวิสุทธิพงษ์เมธี ,ดร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อีเมล:wisutthipongmethee@gmail.com

ดร.ภูวนัย เพชรไพล่

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

อีเมล:phuwanaipetpai@gmail.com

ดร.พิษณุ โหระกุล

สถาบันความแห่งประเทศไทย

อีเมล:pitsanuyorakul@gmail.com

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลั่นกรองบทความ (Peer Review)

พระครูสิริกาญจนารักษ์,ดร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อีเมล:sirikarnchanaphirak@gmail.com

พระศุภกิจ สุปญโญ,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อีเมล:suphakitsupanyo@gmail.com

พระมหาบุญรอด มหาวีโร , ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อีเมล:boonrawdmahaveero@gmail.com

ดร.สุนทร สุวรรณพร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อีเมล:sunthornsuwannaporn@gmail.com

ดร.กนกวรรณ ปรีดีเปรม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อีเมล:kanokwanpreeprem35@gmail.com

ร.ศ. ดร.ชุตินา มุกสิกานนท์

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

อีเมล:chutimamug1950@gmail.com

ผ.ศ.ดร.นิพนธ์ ฐานะพันธ์

อีเมล:niponta1952@gmail.com

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

ผ.ศ. ดร. ปาณัฏกัญญ์ เจิมพิพัฒน์

อีเมล:panudgun@gmail.com

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

ผ.ศ.ดร. ณัฏพิชา วโรดมอธิพัฒน์

อีเมล:nadpiccha2014@gmail.com

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

ผ.ศ. ดร. รัชฎา ฤาแรง

อีเมล:ratchada393@gmail.com

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

ดร.เฉลียว นครจันทร์

อีเมล: chaliao1419@gmail.com

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

สารบัญ

บทบรรณาธิการ.....	ก
ชีวิตใต้เงาเขตแดน: ประสบการณ์ของชุมชนชายแดนในความขัดแย้งไทย-กัมพูชา.....	1-20
บทบาทของสื่อมวลชนในยุคดิจิทัลกับความโปร่งใสทางการเมืองในประเทศไทย.....	21-34
Utilitarian Philosophical Discourse in Public Participation: Examining the Political, Legal, and Pancasila Justice Relations in Indonesia.....	35-50
การพัฒนาระบบประชาธิปไตยในสังคมพหุวัฒนธรรม: กรณีศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ของไทย.....	51-63
ภาคผนวก.....	64

บทบรรณาธิการ

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ศึกษานี้เป็นฉบับแรก โดยกองบรรณาธิการได้พิจารณาบทความให้คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) พิจารณาก่อนการตีพิมพ์ให้เกิดคุณภาพสูงสุด โดยในฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิชาการ 4 บทความ ซึ่งทางกองบรรณาธิการได้มีการคัดเลือกมานำเสนอเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทเชิงสถานการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบันคือ

นายจรัญ สุทธิรัตน์ ในบทความ ชีวิตใต้เงาเขตแดน: ประสบการณ์ของชุมชนชายแดนในความขัดแย้งไทย-กัมพูชา สรุปว่า โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมที่ตั้งอยู่บนอัตลักษณ์ซ้อนทับ ภาษา และเครือญาติข้ามพรมแดน ซึ่งแตกต่างจากกรอบรัฐชาติแบบตายตัว ความขัดแย้งและมาตรการความมั่นคงของรัฐได้สร้างความไม่แน่นอนในชีวิตประจำวัน ทั้งด้านการเดินทาง การศึกษา ศาสนสถาน และเศรษฐกิจชายแดน โดยเฉพาะผลกระทบจากการปิดด่านและการควบคุมพื้นที่ที่ทำให้ครัวเรือนชายแดนเผชิญความเปราะบางทางรายได้และการดำรงชีพ บทความยังวิเคราะห์บทบาทของวาทกรรมชาตินิยมที่ถูกใช้ในทางการเมืองภายใน ซึ่งมีแนวโน้มตอกย้ำความแบ่งแยก “เรา-เขา” และบั่นทอนความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนในระดับชุมชน บทความเสนอว่าภายใต้เงื่อนไขความขัดแย้ง ชุมชนชายแดนมิได้เป็นเพียงเหยื่อ หากมีศักยภาพในการสร้างสันติภาพจากล่างขึ้นบน ผ่านการอยู่ร่วมกันในชีวิตประจำวัน ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม และกลไกไม่เป็นทางการในการจัดการความตึงเครียด บทเรียนจากชายแดนไทย-กัมพูชาจึงชี้ให้เห็นข้อจำกัดของนโยบายชายแดนที่ยึดความมั่นคงของรัฐเป็นศูนย์กลาง

น.ส.ณัฐตา แสงวงศ์ วิเคราะห์ บทบาทของสื่อมวลชนในยุคดิจิทัลกับความโปร่งใสทางการเมืองในประเทศไทย เห็นว่า แม้เทคโนโลยีดิจิทัลจะเปิดโอกาสให้สื่อทำหน้าที่ตรวจสอบอำนาจรัฐและเผยแพร่ข้อมูลได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น แต่โครงสร้างอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมก็ยังคงเป็นตัวกำหนดขอบเขตของเสรีภาพในการสื่อสาร บทความเริ่มต้นด้วยการสำรวจกรอบแนวคิด เช่น สื่อในฐานะผู้เฝ้าระวัง ความโปร่งใสในระบอบประชาธิปไตย และพลวัตของอำนาจในการสื่อสารยุคดิจิทัล จากนั้นวิเคราะห์บริบทของสื่อดิจิทัลในไทยผ่านกรณีศึกษา เช่น การรายงานข่าวการอภิปรายไม่ไว้วางใจ และประเด็นสิทธิมนุษยชนในชุมชนบางกลอย พร้อมชี้ให้เห็นถึงบทบาทของสื่ออิสระ พลเมืองนักข่าว และแพลตฟอร์มออนไลน์ที่เปลี่ยนรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองอย่างลึกซึ้ง บทความพบข้อวิจารณ์สำคัญต่อข้อจำกัดของสื่อดิจิทัล ไม่ว่าจะเป็นการแพร่กระจายของข่าวปลอม การผูกขาดของแพลตฟอร์มข้ามชาติ การควบคุมเนื้อหาโดยรัฐ และการขาดมาตรฐานวิชาชีพของผู้ผลิตสื่อบางกลุ่ม

Fikri Gali Fernando Holqi และคณะ จากบทความวิจัย Utilitarian Philosophical Discourse in Public Participation: Examining the Political, Legal, and Pancasila Justice Relations in Indonesia ผู้เขียนเห็นว่า หลักการของความยุติธรรมทางกฎหมายตามหลักปรัชญาศีลและความยุติธรรมตามหลักอรรถประโยชน์นิยมนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายสาธารณะในปี 2022 ลดลงจาก 76.1% เหลือ 70.6% ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาที่ความต้องการของประชาชนไม่ได้รับการตอบสนองอย่างเหมาะสม ส่งผลให้ผลลัพธ์ของการเมืองทางกฎหมายในการร่างกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับระดับภูมิภาคขาดหลักการความยุติธรรมสำหรับประชาชนในวงกว้าง ซึ่งมีแนวโน้มไปทางปฏิธานนิยมและขัดแย้งกับการร่างกฎหมายที่ต้องใช้ตำราทางวิชาการที่มีแง่มุมทางปรัชญา สังคมวิทยา และบรรทัดฐาน ดังนั้น การจัดหลักการความเหมาะสมทางกฎหมายโดยเน้นหลักการความแน่นอนทางกฎหมาย ในการทำให้หลักการอรรถประโยชน์นิยมเป็นจริงในรัฐกฎหมายปรัชญาศีล ซึ่งมีแนวโน้มที่จะใช้หลักปรัชญาปฏิธานนิยม การมีส่วนร่วมของรัฐบาลเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย และชุมชน ดำเนินการเพื่อสร้างกฎเกณฑ์และบังคับใช้กฎเกณฑ์เหล่านั้นเพื่อสร้างประโยชน์แก่ชุมชนในวงกว้าง ถือเป็นรูปแบบสำคัญของหลักการความยุติธรรม หลักการอรรถประโยชน์นิยมคือ “ความสุขสูงสุดสำหรับคนจำนวนมากที่สุด”

นายวิทยา ประเทโพธิ์ ในบทความวิจัย การพัฒนาระบบประชาธิปไตยในสังคมพหุวัฒนธรรม: กรณีศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย เห็นว่า แม้ว่าจะมีกลไกทางกฎหมายและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ถูกออกแบบมาเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ในทางปฏิบัติกลไกเหล่านี้มักถูกจำกัดด้วยโครงสร้างอำนาจรวมศูนย์และนโยบายที่ไม่ตอบสนองต่อบริบทความหลากหลายทางวัฒนธรรมของพื้นที่ นอกจากนี้ ความไม่ไว้วางใจระหว่างรัฐกับชุมชนในพื้นที่ รวมทั้งอุปสรรคทางวัฒนธรรมและสังคม ทำให้ประชาชนจำนวนมากรู้สึกขาดความสนใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในรูปแบบประชาธิปไตยฐานรากยังคงเป็นตัวอย่างของความพยายามสร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง แม้จะเผชิญกับข้อจำกัดด้านความปลอดภัยและการยอมรับจากรัฐ การศึกษาเปรียบเทียบกรณีศึกษาชายแดนมาเลเซียและอาเจะห์ชี้ให้เห็นว่า การยอมรับอัตลักษณ์ผ่านการกระจายอำนาจและบูรณาการกฎหมายท้องถิ่นสามารถเสริมสร้างประชาธิปไตยในพื้นที่พหุวัฒนธรรมได้

(น.ส.อละไท สีสะเพียงทอง)

บรรณาธิการ

Journal of Political Science and Legal Studies

Original Article

Received: 5 January 2026

Revised: 6 February 2026

Accepted: 28 April 2026

ชีวิตใต้เงาเขตแดน: ประสบการณ์ของชุมชนชายแดนในความขัดแย้งไทย-กัมพูชา

Life in the Shadow of the Border: Experiences of Border Communities in the Thai-

Cambodian Conflict

นายจรรณ สุทธิรัตน์¹

Mr.Charun Suttirat

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาประสบการณ์ของชุมชนชายแดนในบริบทความขัดแย้งไทย-กัมพูชา โดยใช้กรอบการวิเคราะห์เชิงพรรณนาขยายความที่ผสานแนวคิดเขตแดนศึกษา (Borderland Studies) ความมั่นคงของมนุษย์ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพื่อชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งชายแดนมิได้เป็นเพียงปัญหาทางกฎหมายระหว่างประเทศหรือการเมืองระดับรัฐ หากเป็นกระบวนการทางอำนาจที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตประจำวันของประชาชนในพื้นที่ชายขอบ บทความเริ่มต้นด้วยการอธิบายพัฒนาการของการกำหนดเขตแดนยุคอาณานิคมและคดียุทธศาสตร์พระวิหาร ซึ่งสะท้อนบทบาทของแผนที่ กฎหมาย และวาทกรรมอธิปไตยในการทำให้พื้นที่ชายแดนกลายเป็นพื้นที่ความขัดแย้งอย่างยืดเยื้อ ในส่วนการวิเคราะห์ชุมชนชายแดน บทความชี้ให้เห็นโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมที่ตั้งอยู่บนอัตลักษณ์ซ้อนทับ ภาษา และเครือญาติข้ามพรมแดน ซึ่งแตกต่างจากกรอบรัฐชาติแบบตายตัว ความขัดแย้งและมาตรการความมั่นคงของรัฐได้สร้างความไม่แน่นอนในชีวิตประจำวัน ทั้งด้านการเดินทาง การศึกษา ศาสนสถาน และเศรษฐกิจชายแดน โดยเฉพาะผลกระทบจากการปิดด่านและการควบคุมพื้นที่ที่ทำให้ครัวเรือนชายแดนเผชิญความเปราะบางทางรายได้และการดำรงชีพ บทความยังวิเคราะห์บทบาทของวาทกรรมชาตินิยมที่ถูกใช้ในทางการเมืองภายใน ซึ่งมีแนวโน้มตอกย้ำความแบ่งแยก “เรา-เขา” และบั่นทอนความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนในระดับชุมชน บทความเสนอว่าภายใต้เงื่อนไขความขัดแย้ง ชุมชนชายแดนมิได้เป็นเพียงเหยื่อ หากมีศักยภาพในการสร้างสันติภาพจากล่างขึ้นบน ผ่านการอยู่ร่วมกันในชีวิตประจำวัน ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม และกลไกไม่เป็นทางการในการจัดการความตึงเครียด บทเรียนจากชายแดนไทย-กัมพูชาจึงชี้ให้เห็นข้อจำกัดของนโยบายชายแดนที่ยึดความมั่นคงของรัฐเป็นศูนย์กลาง และเน้นความจำเป็นในการออกแบบนโยบาย

¹ นักวิชาการอิสระ ; Independent Scholar,Thailand

ที่ให้คุณค่ากับความมั่นคงของมนุษย์ การมีส่วนร่วมของชุมชน และศักดิ์ศรีของผู้คนในพื้นที่ชายขอบ เพื่อสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในระยะยาว

คำสำคัญ: ชุมชนชายแดน, ความขัดแย้งไทย-กัมพูชา, เขตแดนศึกษา, ความมั่นคงของมนุษย์, สันติภาพจากล่างขึ้นบน

Abstract

This article examines the lived experiences of border communities in the context of the Thai–Cambodian conflict through a descriptive and interpretive approach informed by Borderland Studies, human security, and human dignity. It argues that border conflicts are not merely matters of international law or interstate politics, but ongoing power processes that profoundly shape the everyday lives of people living at the margins of the nation-state. The article begins by tracing the colonial origins of border demarcation and the Preah Vihear case, highlighting how maps, legal regimes, and discourses of sovereignty have transformed historically fluid spaces into sites of protracted conflict. The analysis of border communities reveals social and cultural structures grounded in overlapping identities, multilingual practices, and cross-border kinship networks that challenge rigid notions of national belonging. State-centered security measures and militarization have generated persistent uncertainty in everyday life, affecting mobility, education, religious spaces, and border economies. In particular, border closures and security controls have intensified economic vulnerability by disrupting informal trade and livelihood strategies that sustain local households. The article also examines how nationalist discourses, mobilized within domestic politics, reinforce “us–them” divisions and undermine long-standing cross-border social relations. At the same time, the article demonstrates that border communities are not passive victims of conflict. Rather, they possess significant capacity to foster bottom-up peace through everyday coexistence, informal cooperation, and locally grounded mechanisms for managing tension. These practices constitute a form of “everyday peace” that persists despite political uncertainty. Drawing lessons from the Thai–Cambodian border, the article highlights the limitations of state-centric security policies and underscores the need for border governance that prioritizes human security, community participation, and human dignity. Such an approach is essential for building

sustainable peace that emerges from the lived realities of border communities, rather than being imposed solely through top-down political and military frameworks.

Keywords: border communities, Thai–Cambodian conflict, borderland studies, human security, bottom-up peacebuilding

1. บทนำ: เขตแดน ชาติ และชีวิตชายขอบ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในระบอบรัฐชาติสมัยใหม่ “เขตแดน” มักถูกทำให้เข้าใจในฐานะเส้นแบ่งทางภูมิศาสตร์ที่มีความชัดเจนแน่นอน และเป็นกลาง อย่างไรก็ตามงานวิชาการด้านประวัติศาสตร์ การเมือง และมานุษยวิทยาจำนวนมากชี้ให้เห็นว่า เขตแดนไม่เคยเป็นเพียงเส้นสมมุติบนแผนที่ หากแต่เป็น โครงสร้างอำนาจ ที่รัฐใช้ในการนิยามอธิปไตย ควบคุมทรัพยากร และกำกับชีวิตของผู้คนในพื้นที่ชายขอบอย่างลึกซึ้ง (Thongchai Winichakul, 1994; Anderson, 1991) การกำหนดเขตแดนจึงเป็นกระบวนการทางการเมืองที่เชื่อมโยงกับการสร้าง “รัฐ” และ “ชาติ” ไปพร้อมกัน มากกว่าจะเป็นข้อเท็จจริงทางภูมิศาสตร์ที่ปราศจากอคติ

ในบริบทเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เขตแดนจำนวนมากรวมทั้งเขตแดนไทย–กัมพูชาเป็นผลผลิตของการจัดระเบียบอาณาเขตในยุคอาณานิคม ซึ่งมักไม่สอดคล้องกับภูมิประเทศ วัฒนธรรม และรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนท้องถิ่น (Thongchai Winichakul, 1994; Tagliacozzo, 2005) เส้นเขตแดนดังกล่าวได้แทรกตัวเข้าไปตัดผ่านพื้นที่ชีวิต เครือญาติ และเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม ทำให้ชุมชนชายแดนตกอยู่ในสถานะก้ำกึ่งระหว่าง “การเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ” และ “การถูกควบคุมโดยรัฐ” อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ความขัดแย้งเขตแดนไทย–กัมพูชาโดยเฉพาะกรณีพื้นที่รอบปราสาทพระวิหาร เป็นตัวอย่างสำคัญที่สะท้อนให้เห็นว่า เขตแดนในฐานะโครงสร้างอำนาจสามารถกลายเป็นแหล่งกำเนิดความตึงเครียดและความรุนแรงได้อย่างไร คำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในปี ค.ศ. 1962 และการตีความเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 2013 ได้ยืนยันสถานะทางกฎหมายของพื้นที่บางส่วน แต่ในทางปฏิบัติความคลุมเครือของเส้นเขตแดนและการเมืองภายในของทั้งสองประเทศกลับทำให้ข้อพิพาทดังกล่าวยังคงส่งผลกระทบต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

(International Court of Justice, 1962, 2013; Kasetsiri, 2013)

ในระดับรัฐ ความขัดแย้งดังกล่าวมักถูกอธิบายผ่านกรอบอธิปไตย ความมั่นคง และศักดิ์ศรีของชาติ ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการสร้างจินตกรรมของชาติที่ทำให้พรมแดนกลายเป็นสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่อาจต่อรองได้ (Anderson, 1991) อย่างไรก็ตามการอธิบายความขัดแย้งในลักษณะนี้กลับมีแนวโน้ม บดบังประสบการณ์ของ

ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายแดน ซึ่งต้องเผชิญกับผลกระทบโดยตรงจากนโยบายความมั่นคง การทหาร และการควบคุมพื้นที่ของรัฐ (Ngoun, 2016; Wagener, 2012)

สำหรับชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา ความขัดแย้งไม่ได้หมายถึงเพียงข้อพิพาททางกฎหมายหรือการทูต หากแต่แทรกซึมเข้าไปในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่การเดินทาง การทำมาหากิน การค้าขาย การเข้าถึงบริการสาธารณะ ไปจนถึงความสัมพันธ์ทางเครือญาติข้ามพรมแดน การปิด-เปิดด่านชายแดน การเพิ่มกำลังทหาร และการประกาศ พื้นที่เสี่ยง ล้วนส่งผลให้วิถีชีวิตที่เคยพึ่งพาความเชื่อมโยงข้ามพรมแดนต้องหยุดชะงักหรือถูกบังคับให้ปรับตัวอย่างฉับพลัน (Walker, 1999; Glassman, 2010)

วาทกรรมชาตินิยมที่รัฐทั้งสองฝ่ายใช้ในช่วงความตึงเครียด มักทำให้ชุมชนชายแดนถูกมองผ่านเลนส์ของ “ความจงรักภักดี” และ “ความมั่นคง” มากกว่าการเป็นมนุษย์ที่มีชีวิตและศักดิ์ศรีของตนเอง ความเป็นไทยหรือ ความเป็นกัมพูชาถูกทำให้แข็งตัว ขณะที่อัตลักษณ์ซ้อนทับของคนชายแดนซึ่งอาจพูดได้มากกว่าหนึ่งภาษา มีเครือญาติสองฝั่ง และมีความทรงจำร่วมทางวัฒนธรรมกลับถูกลดทอนหรือทำให้กลายเป็นสิ่งต้องสงสัย (Scott, 2009; Ngoun, 2016)

ดังนั้น การศึกษาความขัดแย้งไทย-กัมพูชาจึงไม่อาจจำกัดอยู่เพียงระดับรัฐหรือกฎหมายระหว่างประเทศ หากจำเป็นต้องหันกลับมาพิจารณา เขตแดนในฐานะประสบการณ์ชีวิต (Lived experience) ของชุมชนชายขอบ บทความนี้จะเสนอให้ทำความเข้าใจเขตแดนไม่ใช่ในฐานะเส้นแบ่งที่ตายตัว แต่ในฐานะพื้นที่ของความไม่แน่นอน การต่อรอง และการดำรงอยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจของรัฐ โดยมีชุมชนชายแดนเป็นศูนย์กลางของการวิเคราะห์ การให้ความสำคัญกับมุมมองของประชาชนในพื้นที่ชายแดน ไม่เพียงช่วยเติมเต็มช่องว่างของงานศึกษาที่เน้นรัฐเป็นศูนย์กลาง หากยังเปิดพื้นที่ให้เกิดการทบทวนนโยบายชายแดนในอนาคต ว่าจะสามารถออกแบบให้สอดคล้องกับความมั่นคงของมนุษย์และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้มากเพียงใด ท่ามกลางบริบทความขัดแย้งที่ยังไม่สิ้นสุดของความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา

1.2 วัตถุประสงค์ของบทความ

ภายใต้ความขัดแย้งเขตแดนไทย-กัมพูชา การอภิปรายในเชิงวิชาการและเชิงนโยบายมักมุ่งเน้นไปที่ประเด็นอธิปไตย ความมั่นคงของรัฐ และข้อถกเถียงทางกฎหมายระหว่างประเทศเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม การให้ความสำคัญกับระดับรัฐเป็นศูนย์กลาง (State-centric approach) ได้ก่อให้เกิดช่องว่างสำคัญในการทำความเข้าใจว่า ผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายแดนซึ่งเป็นพื้นที่ความขัดแย้งโดยตรงนั้น มีประสบการณ์และการรับรู้ต่อสถานการณ์ดังกล่าวอย่างไร (Ngoun, 2016; Wagener, 2012) ช่องว่างดังกล่าวทำให้เสียงของชุมชนชายแดนมักถูกลดทอนให้เป็นเพียง “ผู้ได้รับผลกระทบ” โดยปราศจากสถานะของผู้มีความรู้หรือผู้มีบทบาทในการกำหนดอนาคตของพื้นที่ตนเอง

คำถามหลักของบทความนี้จะมุ่งสำรวจว่า ชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา มีประสบการณ์ต่อความขัดแย้งเขตแดนอย่างไรในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นในมิติของการดำรงชีพ เศรษฐกิจชายแดน ความสัมพันธ์ทางสังคม อัต

ลักษณะ และความรู้สึกมั่นคงหรือไม่มั่นคงในชีวิต ภายใต้บริบทที่รัฐใช้มาตรการด้านความมั่นคงและการทหารเป็นกลไกหลักในการจัดการพื้นที่ (Walker, 1999; Glassman, 2010) คำถามนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า ความขัดแย้งไม่ได้เป็นเพียงเหตุการณ์เฉพาะหน้า หากเป็นกระบวนการที่แทรกซึมและหล่อหลอมชีวิตของชุมชนชายแดนอย่างต่อเนื่อง

ในขณะเดียวกันบทความนี้ยังตั้งคำถามรองว่า ประสบการณ์ของชุมชนชายแดนสะท้อนบทเรียนใดต่อการออกแบบนโยบายชายแดนในอนาคต โดยเฉพาะในบริบทที่รัฐยังคงให้ความสำคัญกับกรอบความมั่นคงแบบดั้งเดิม ซึ่งเน้นการควบคุมพื้นที่และการปกป้องอธิปไตย มากกว่าการคำนึงถึงความมั่นคงของมนุษย์และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของประชาชนในพื้นที่ (Scott, 2009; Tyner, 2009) บทเรียนจากชีวิตจริงของชุมชนชายแดนอาจช่วยให้เห็นข้อจำกัดของนโยบายที่มองเขตแดนเป็นเพียงแนวป้องกันของรัฐ มากกว่าพื้นที่ทางสังคมที่มีความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนอย่างซับซ้อน

วัตถุประสงค์ของบทความนี้จึงมีสองประการหลัก ประการแรกเพื่อพรรณนาและทำความเข้าใจประสบการณ์ชีวิตของชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา ภายใต้เงื่อนไขของความขัดแย้งเขตแดน โดยเน้นมุมมองจากล่างขึ้นบน (Bottom-up perspective) ที่ให้ความสำคัญกับเสียง ความทรงจำ และกลยุทธ์การดำรงอยู่ของผู้คนในพื้นที่มากกว่าการอธิบายผ่านกรอบอำนาจของรัฐเพียงฝ่ายเดียว (Ngoun, 2016; Tagliacozzo, 2005) การพรรณนาดังกล่าวช่วยเปิดมิติที่มักถูกมองข้ามในงานศึกษาด้านความมั่นคงและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ประการที่สองบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์บทเรียนจากประสบการณ์ของชุมชนชายแดนไปสู่ข้อเสนอเชิงแนวคิดสำหรับการออกแบบนโยบายชายแดนในอนาคต โดยตั้งคำถามต่อแนวทางที่รัฐใช้ในปัจจุบันว่า สอดคล้องหรือขัดแย้งกับชีวิตจริงของประชาชนในพื้นที่เพียงใด การออกแบบนโยบายชายแดนที่ยั่งยืนจึงควรเคลื่อนจากกรอบความมั่นคงของรัฐไปสู่กรอบที่มองเขตแดนเป็นพื้นที่ของมนุษย์เป็นพื้นที่ของการอยู่ร่วมกัน และเป็นพื้นที่ของความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนที่ไม่อาจตัดขาดด้วยมาตรการทางทหารเพียงอย่างเดียว (Glassman, 2010; Anderson, 1991)

โดยรวมแล้วคำถามและวัตถุประสงค์ของบทความนี้มุ่งชี้ให้เห็นว่า การทำความเข้าใจความขัดแย้งไทย-กัมพูชาอย่างรอบด้าน จำเป็นต้องเริ่มจากการรับฟังเสียงของผู้คนที่ใช้ชีวิตอยู่ใต้เงาเขตแดน เพราะประสบการณ์ของพวกเขาไม่เพียงสะท้อนผลกระทบของนโยบายรัฐ หากยังเป็นแหล่งความรู้สำคัญที่สามารถนำไปสู่การออกแบบนโยบายชายแดนที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเอื้อต่อสันติภาพในระยะยาว

2. กรอบแนวคิดและงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดว่าด้วยเขตแดนและพื้นที่ชายขอบ (Borderland Studies)

การศึกษาว่าด้วยเขตแดนและพื้นที่ชายขอบ ได้ท้าทายความเข้าใจแบบดั้งเดิมที่มองเขตแดนเป็นเพียงเส้นแบ่งอาณาเขตระหว่างรัฐชาติ โดยเสนอให้มองเขตแดนในฐานะ พื้นที่ทางสังคมและการเมือง ที่เต็มไปด้วยการต่อรองอำนาจ ความไม่แน่นอน และความสัมพันธ์เชิงซ้อนระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ (Tagliacozzo, 2005; Walker, 1999) แนวคิดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า เขตแดนไม่ใช่พื้นที่ว่างเปล่าที่รอการควบคุมจากรัฐ หากแต่เป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และรูปแบบการดำรงชีวิตที่ดำเนินมา ก่อนการถือกำเนิดของรัฐชาติสมัยใหม่

ในกรอบแนวคิดนี้เขตแดนถูกทำความเข้าใจในฐานะ พื้นที่ต่อรองอำนาจ (Space of negotiation) ซึ่งรัฐพยายามแผ่อำนาจเข้าไปกำกับ ควบคุม และจัดระเบียบ ผ่านกฎหมาย มาตรการความมั่นคง และสัญลักษณ์ของอธิปไตย ขณะเดียวกันประชาชนในพื้นที่ชายแดนก็ได้เป็นเพียงผู้รับอำนาจอย่างเฉื่อยชา หากแต่พัฒนาแนวทางในการปรับตัว ต่อรอง และบางครั้งก็หลีกเลี่ยงอำนาจรัฐ เพื่อรักษาวิถีชีวิตและผลประโยชน์ของตนเอง (Scott, 2009) การต่อรองดังกล่าวอาจปรากฏในรูปของเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ การเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนอย่างยืดหยุ่น หรือการใช้เครือข่ายทางสังคมข้ามรัฐชาติเป็นทรัพยากรในการดำรงชีวิต

งานศึกษาจำนวนมากชี้ว่าเขตแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีลักษณะ “พรุน” (Porous) และยากต่อการควบคุมอย่างเบ็ดเสร็จ ซึ่งสะท้อนข้อจำกัดของรัฐในการกำกับพื้นที่ชายขอบอย่างสมบูรณ์ (Tagliacozzo, 2005; Walker, 1999) ความพรุนดังกล่าวไม่ได้หมายถึงความไร้ระเบียบ หากแต่เป็นรูปแบบของระเบียบทางสังคมที่แตกต่างจากตรรกะของรัฐส่วนกลาง และเปิดพื้นที่ให้เกิดการต่อรองอำนาจระหว่างรัฐกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง

นอกจากมิติของอำนาจแล้ว แนวคิดการศึกษาว่าด้วยเขตแดนและพื้นที่ชายขอบ ยังเน้นให้เห็นถึงความพัวเลือนของอัตลักษณ์และอำนาจรัฐ ในพื้นที่ชายแดน งานของ Anderson (1991) และ Thongchai Winichakul (1994) ชี้ให้เห็นว่า การสร้างชาติและเขตแดนเป็นกระบวนการทางจินตกรรมที่ต้องอาศัยแผนที่ ภาษา และสัญลักษณ์ทางการเมือง ในทางกลับกัน ชุมชนชายแดนจำนวนมากกลับมีอัตลักษณ์ที่ซ้อนทับและยืดหยุ่น พวกเขาอาจไม่ได้นิยามตนเองอย่างตายตัวว่าเป็น “คนของรัฐใดรัฐหนึ่ง” หากแต่เป็น “คนพื้นที่” ที่มีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ภาษา และเครือญาติข้ามพรมแดน

ความพัวเลือนของอัตลักษณ์ดังกล่าวทำให้พื้นที่ชายแดนกลายเป็นพื้นที่ที่อำนาจรัฐไม่สามารถทำงานได้อย่างสมบูรณ์ อำนาจของรัฐจึงมักปรากฏในลักษณะเป็นช่วงๆ หรือเฉพาะสถานการณ์ โดยเฉพาะในช่วงที่เกิดความตึงเครียดหรือความขัดแย้ง (Scott, 2009; Glassman, 2010) ในกรณีความขัดแย้งไทย-กัมพูชา รัฐทั้งสองฝ่ายพยายามทำให้อัตลักษณ์ความเป็นชาติแข็งตัว ผ่านวาทกรรมความมั่นคงและการปลูกฝังชาตินิยม ขณะที่ชีวิตจริงของชุมชนชายแดนกลับดำรงอยู่บนความคลุมเครือและการอยู่ร่วมกันข้ามพรมแดน (Ngoun, 2016)

การนำกรอบแนวคิดการศึกษาว่าด้วยเขตแดนและพื้นที่ชายขอบ มาใช้ในบทความนี้ จึงมีความสำคัญในการทำให้เห็นว่า เขตแดนไทย-กัมพูชาไม่ใช่เพียงพื้นที่พิพาทระหว่างรัฐ หากแต่เป็นพื้นที่ทางสังคมที่มีชีวิต ซึ่งชุมชนชายแดนต้องต่อรองกับอำนาจรัฐอย่างต่อเนื่อง แนวคิดนี้ช่วยเปิดพื้นที่ทางการวิเคราะห์ให้กับเสียงของผู้คนที่มักถูกทำให้เงียบหายไปในงานศึกษาที่เน้นรัฐเป็นศูนย์กลาง และวางรากฐานให้การทำความเข้าใจความขัดแย้งชายแดนในมิติของประสบการณ์มนุษย์ มากกว่าการมองผ่านกรอบอธิปไตยและความมั่นคงเพียงอย่างเดียว

2.2 แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

แนวคิดความมั่นคงในกรอบรัฐชาติแบบดั้งเดิมมักให้ความสำคัญกับการปกป้องอธิปไตย ดินแดน และความอยู่รอดของรัฐ ผ่านกลไกทางการทหารและการควบคุมด้านความมั่นคงเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา นักวิชาการและองค์กรระหว่างประเทศจำนวนมากได้ตั้งคำถามต่อกรอบคิดดังกล่าว โดยเสนอแนวคิด “ความมั่นคงของมนุษย์” (Human security) ซึ่งมุ่งย้ายจุดศูนย์กลางของความมั่นคงจากรัฐมาสู่มนุษย์ในฐานะปัจเจกและชุมชน (Tyner, 2009) แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่า การดำรงอยู่ของรัฐที่มั่นคงไม่ได้หมายความว่าชีวิตของประชาชนจะปลอดภัยหรือมีคุณภาพ หากประชาชนยังต้องเผชิญกับความกลัว ความยากจน และความไม่แน่นอนในชีวิตประจำวัน

ในบริบทพื้นที่ชายแดน แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์มีความสำคัญเป็นพิเศษ เนื่องจากชุมชนชายแดนมักตกอยู่ภายใต้แรงกดดันสองด้านพร้อมกัน ด้านหนึ่งคืออำนาจของรัฐที่พยายามควบคุมพื้นที่ผ่านมาตรการด้านความมั่นคง อีกด้านหนึ่งคือความเปราะบางทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่เกิดจากความไม่แน่นอนของเขตแดน (Glassman, 2010) การมองความมั่นคงผ่านเลนส์ของมนุษย์จึงช่วยเปิดเผยให้เห็นว่า นโยบายที่รัฐมองว่า “จำเป็นต่อความมั่นคง” อาจกลายเป็นปัจจัยที่บั่นทอนความมั่นคงของชีวิตประชาชนในพื้นที่ชายแดนเสียเอง แนวคิดนี้ยังเน้นว่าความมั่นคงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการไม่เกิดสงครามหรือการป้องกันภัยคุกคามทางทหาร หากรวมถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การเข้าถึงทรัพยากร การมีงานทำ ความปลอดภัยในชีวิตประจำวัน และการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี (Tyner, 2009) สำหรับชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา ความมั่นคงจึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเปิด-ปิดด่านชายแดน การค้าขาย การเดินทางข้ามพรมแดน และการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน มากกว่าประเด็นทางการทหารที่รัฐให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก

ควบคู่กับแนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ แนวคิดเรื่อง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human dignity) ได้รับการหยิบยกขึ้นมาใช้ในการวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายความมั่นคงที่มีต่อชีวิตประชาชน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่รัฐใช้อำนาจอย่างเข้มข้น ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หมายถึงการยอมรับคุณค่าในความเป็นมนุษย์ของปัจเจกและชุมชนโดยไม่ลดทอนพวกเขาให้เป็นเพียงเครื่องมือของรัฐหรือภัยคุกคามต่อความมั่นคง (Anderson, 1991; Scott, 2009) ในบริบทชายแดน แนวคิดนี้ตั้งคำถามต่อการปฏิบัติของรัฐที่มองประชาชนในพื้นที่เป็นเพียง “ผู้ต้องสงสัย” หรือ “ตัวแปรความเสี่ยง” มากกว่าผู้มีสิทธิและเสียงของตนเอง

งานศึกษาหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่า มาตรการด้านความมั่นคงที่ละเลยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อาจนำไปสู่ผลลัพธ์ในทางตรงกันข้าม กล่าวคือไม่เพียงไม่สามารถสร้างความมั่นคงอย่างยั่งยืน หากยังทำให้เกิดความรู้สึก ความไม่ไว้วางใจ และการต่อต้านรัฐในระดับชุมชน (Scott, 2009; Ngoun, 2016) สำหรับชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา การถูกควบคุมการเคลื่อนไหว การตรวจสอบเอกสารอย่างเข้มงวด หรือการถูกจำกัดการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ ล้วนส่งผลกระทบต่อความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่และคุณค่าในตนเองของผู้คน

การนำแนวคิดความมั่นคงของมนุษย์และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มาใช้ในบทความนี้ จึงมีเป้าหมายเพื่อปรับกรอบการมองความขัดแย้งชายแดนจาก “ปัญหาความมั่นคงของรัฐ” ไปสู่ “ปัญหาคุณภาพชีวิตของมนุษย์” การเปลี่ยนกรอบคิดดังกล่าวช่วยให้เห็นว่า สันติภาพในพื้นที่ชายแดนไม่อาจเกิดจากการเสริมกำลังทหารหรือการกำหนดเส้นเขตแดนที่ชัดเจนเพียงอย่างเดียว หากต้องตั้งอยู่บนการเคารพสิทธิ ชีวิต และศักดิ์ศรีของชุมชนชายแดน ซึ่งเป็นผู้แบกรับผลกระทบของความขัดแย้งอย่างแท้จริง

3. พัฒนาการของข้อพิพาทเขตแดนไทย-กัมพูชา

3.1 การกำหนดเขตแดนยุคอาณานิคม: แผนที่ อำนาจ และความคลุมเครือ

การกำหนดเขตแดนระหว่างไทย-กัมพูชาในยุคอาณานิคมมิได้เป็นเพียงกระบวนการทางเทคนิคด้านภูมิศาสตร์ หากแต่เป็นผลลัพธ์ของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างจักรวรรดินิยมกับรัฐในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เขตแดนในความหมายสมัยใหม่ถูก “ผลิตซ้ำ” ผ่านภาษาแผนที่ สนธิสัญญา และระเบียบความรู้แบบตะวันตก ซึ่งมุ่งทำให้พื้นที่ที่เคยยืดหยุ่นและทับซ้อนกันตามวิถีชุมชน กลายเป็นเส้นแบ่งที่แข็งตัวและผูกขาดโดยรัฐ (Winichakul, 1994; Anderson, 1991)

ในกรณีไทย-กัมพูชา สนธิสัญญาระหว่างสยามกับฝรั่งเศสช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะ สนธิสัญญา ค.ศ. 1904 และ 1907 ได้กลายเป็นฐานทางกฎหมายของการกำหนดเขตแดน แต่กระบวนการทำแผนที่ในยุคนั้นสะท้อนความไม่สมดุลของอำนาจอย่างชัดเจน แผนที่ภาคผนวกซึ่งจัดทำโดยเจ้าหน้าที่ฝรั่งเศสถูกใช้เป็นหลักฐานทางกฎหมายในเวลาต่อมา แม้จะมีข้อโต้แย้งเรื่องความถูกต้องเชิงเทคนิคและการรับรู้ของฝ่ายสยามก็ตาม (ICJ, 1962; Thongchai, 1994) ความคลุมเครือนี้ไม่ได้เป็นอุบัติเหตุ หากเป็นผลพวงของตรรกะอาณานิคมที่มองแผนที่เป็นเครื่องมือยืนยันอธิปไตย มากกว่าการสะท้อนชีวิตจริงของผู้คนในพื้นที่ชายแดน

งานศึกษาด้านการศึกษาชายแดนชี้ให้เห็นว่า ก่อนการแทรกแซงของรัฐสมัยใหม่ พื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชาเป็น “พื้นที่พร่าเลือน” (Fuzzy space) ที่ชุมชนมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมข้ามพรมแดนอย่างต่อเนื่อง การเดินทาง การค้าขาย และพิธีกรรมทางศาสนาไม่ได้ถูกจำกัดด้วยเส้นแบ่งตายตัว (Walker, 1999; Scott, 2009) อย่างไรก็ตาม การทำให้แผนที่กลายเป็นเครื่องมือทางกฎหมายและการทหาร ได้

เปลี่ยนพื้นที่เหล่านี้ให้เป็นแนวหน้าของรัฐ (Frontier of the state) ซึ่งความคลุมเครือในอดีตกลับกลายเป็นแหล่งกำเนิดความขัดแย้งในปัจจุบัน

คดีปราสาทพระวิหารต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในปี ค.ศ. 1962 เป็นตัวอย่างสำคัญที่สะท้อนอำนาจของแผนที่เหนือประสบการณ์ของชุมชน แม้ศาลจะตัดสินโดยอาศัยหลักฐานทางกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ผลของคำตัดสินได้ส่งแรงสั่นสะเทือนไปยังชีวิตประจำวันของประชาชนชายแดน ทั้งในแง่ความมั่นคง การเข้าถึงทรัพยากร และอัตลักษณ์ความเป็นเจ้าของพื้นที่ (ICJ, 1962; Glassman, 2010) เส้นแบ่งที่ถูกตรึงบนกระดาษจึงแปรสภาพเป็นเส้นแบ่งทางอารมณ์และการเมืองในชีวิตจริง

โดยสรุป การกำหนดเขตแดนยุคอาณานิคมในบริบทไทย-กัมพูชา แสดงให้เห็นว่า “แผนที่” มิได้เป็นเพียงภาพแทนพื้นที่ หากเป็นเทคโนโลยีของอำนาจที่ทำให้ความคลุมเครือกลายเป็นปัญหาทางการเมืองระยะยาว การทำความเข้าใจพัฒนาการของข้อพิพาทจึงจำเป็นต้องย้อนกลับไปมองเขตแดนในฐานะผลผลิตทางประวัติศาสตร์ มากกว่าความจริงที่เป็นกลางและตายตัว ซึ่งเป็นจุดตั้งต้นสำคัญในการออกแบบนโยบายชายแดนที่คำนึงถึงชีวิตและศักดิ์ศรีของชุมชนในอนาคต

3.2 คดีปราสาทพระวิหารและผลสะท้อนทางการเมือง

มิติทางกฎหมายระหว่างประเทศ และการเมืองภายในกับการปลุกกระแสชาตินิยม คดีปราสาทพระวิหารเป็นจุดตัดสำคัญระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับการเมืองภายในของประเทศไทย-กัมพูชา คำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice: ICJ) เมื่อปี ค.ศ. 1962 ซึ่งวินิจฉัยให้ปราสาทพระวิหารตกอยู่ภายใต้อธิปไตยของกัมพูชา โดยอาศัยหลักการยอมรับแผนที่ (Map acceptance) และพฤติกรรมของรัฐ (Conduct of states) ได้กลายเป็นบรรทัดฐานสำคัญของกฎหมายเขตแดนสมัยใหม่ (ICJ, 1962; Shaw, 2017) อย่างไรก็ตามในมุมมองของรัฐไทยคดีดังกล่าวถูกจดจำในฐานะ “ความสูญเสียทางอธิปไตย” มากกว่าการเรียนรู้เชิงกฎหมาย ส่งผลให้ประเด็นเขตแดนถูกทำให้เป็นเรื่องอารมณ์และศักดิ์ศรีของชาติ มากกว่าประเด็นเชิงเทคนิคและมนุษยธรรม

ในเชิงกฎหมายระหว่างประเทศ คดีพระวิหารสะท้อนข้อจำกัดของกลไกตุลาการระหว่างประเทศที่มุ่งตัดสินข้อพิพาทระหว่างรัฐ โดยมีได้ออกแบบมาเพื่อรับฟังเสียงของชุมชนชายแดนซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรง (Hannum, 1996) เส้นเขตแดนที่ได้รับการยืนยันในระดับศาลจึงไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับชีวิต ความทรงจำ และการใช้พื้นที่ของประชาชนในพื้นที่จริง ความตึงเครียดดังกล่าวทวีความชัดเจนขึ้นเมื่อศาลมีคำวินิจฉัยเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 2013 เกี่ยวกับการตีความคำพิพากษาเดิม ซึ่งยิ่งตอกย้ำความรู้สึกค้างคาใจในสังคมไทย แม้ในทางกฎหมายจะมีความชัดเจนมากขึ้นก็ตาม (ICJ, 2013)

ผลสะท้อนสำคัญประการหนึ่งของคดีพระวิหารคือการถูกนำไปใช้เป็นทรัพยากรทางการเมืองภายใน โดยเฉพาะในช่วงที่การเมืองไทยเผชิญความไม่มั่นคง การอ้างอิง “ภัยคุกคามจากภายนอก” และการปลุกกระแสชาตินิยมกลายเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรม (Legitimacy) ให้กับกลุ่มการเมืองและสถาบันอำนาจบางส่วน

(Connors, 2007; McCargo, 2009) วาทกรรมว่าด้วยการปกป้องอธิปไตยถูกผลิตซ้ำผ่านสื่อ การเคลื่อนไหวทางการเมือง และนโยบายความมั่นคง จนบดบังข้อเท็จจริงว่าความขัดแย้งดังกล่าวมีรากฐานจากโครงสร้างอาณานิคมและกฎหมายระหว่างประเทศ มากกว่าความผิดหรือความชอบธรรมทางศีลธรรมของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

3.3 ความขัดแย้งร่วมสมัยและการทหารในพื้นที่ชายแดน

นับตั้งแต่ทศวรรษ 2000 เป็นต้นมา ข้อพิพาทไทย-กัมพูชาได้กลับมาปรากฏในรูปแบบของความตึงเครียดทางทหารในพื้นที่ชายแดน โดยเฉพาะบริเวณรอบปราสาทพระวิหารและพื้นที่ใกล้เคียง การส่งกำลังทหาร การปะทะเป็นระยะ และการประกาศพื้นที่ความมั่นคง ได้เปลี่ยนชีวิตประจำวันของชุมชนชายแดนให้ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของความไม่แน่นอนอย่างต่อเนื่อง (Glassman, 2010; Pavin, 2014) พื้นที่ซึ่งเคยเป็นแหล่งทำมาหากินและการสัญจรถูกทำให้เป็นเขตต้องห้ามหรือพื้นที่เสี่ยงภัย ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจฐานรากและความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนที่ดำรงอยู่มาอย่างยาวนาน

ในเชิงนโยบาย ความขัดแย้งร่วมสมัยมักถูกกรอบด้วยแนวคิดความมั่นคงแบบดั้งเดิม (State-centric security) ที่ให้ความสำคัญกับการควบคุมดินแดนและการแสดงแสนยานุภาพทางทหาร มากกว่าความมั่นคงของมนุษย์ (Human security) ของประชาชนในพื้นที่ (UNDP, 1994) การทหารในพื้นที่ชายแดนจึงมิได้เป็นเพียงมาตรการป้องกันภัยจากรัฐเพื่อนบ้าน หากยังเป็นกระบวนการทำให้ชีวิตของชุมชนถูกทำให้เป็น “ชายขอบซ้ำซ้อน” ทั้งในเชิงภูมิศาสตร์ การเมือง และสังคม

งานศึกษาหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่า การทหารในพื้นที่ชายแดนมีแนวโน้มสร้างความกลัวและความไม่ไว้วางใจระหว่างชุมชนสองฝั่งพรมแดนทั้งในระดับชีวิตประจำวัน ชุมชนเหล่านี้มีประวัติการพึ่งพาอาศัยและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (Scott, 2009; Walker, 1999) ความขัดแย้งร่วมสมัยจึงมิได้เป็นผลจากความเป็นศัตรูของประชาชน หากเป็นผลของโครงสร้างรัฐชาติที่จัดวางเขตแดนเป็นพื้นที่แข่งขันเชิงอำนาจ กล่าวโดยสรุป ความขัดแย้งไทย-กัมพูชาในระยะร่วมสมัยสะท้อนความย้อนแย้งระหว่างการเมืองระดับรัฐกับชีวิตระดับชุมชน การทหารและวาทกรรมความมั่นคงอาจสร้างความชัดเจนให้กับเส้นเขตแดนในเชิงสัญลักษณ์ แต่กลับทำให้ชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ใต้เงาเขตแดนต้องเผชิญกับความเปราะบางมากยิ่งขึ้น บทเรียนจากประสบการณ์เหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการออกแบบนโยบายชายแดนในอนาคตที่ก้าวพ้นกรอบชาตินิยมและการทหาร ไปสู่การให้คุณค่ากับศักดิ์ศรีและความมั่นคงของมนุษย์เป็นศูนย์กลาง

4. ชุมชนชายแดนในฐานะ “ผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง”

4.1 โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชายแดน

ชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชามีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากสภาพจำของรัฐบาลแบบศูนย์กลางนิยม โครงสร้างสังคมของพื้นที่เหล่านี้ตั้งอยู่บนความหลากหลายทางภาษา ชาติพันธุ์ และเครือญาติที่ทอดข้ามพรมแดน

การเมืองอย่างต่อเนื่อง ภาษาเขมรและภาษาไทยถิ่นอีสานได้ถูกใช้ควบคู่กันในชีวิตประจำวัน สะท้อนการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์แบบพหุวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจำกัดอยู่ภายใต้กรอบสัญชาติเดียวได้ (Keyes, 2002; Walker, 1999) ความเป็น “ชายแดน” ในความหมายของชุมชนจึงมิใช่เส้นแบ่ง หากเป็นพื้นที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางสังคมที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน

เครือข่ายข้ามพรมแดนเป็นรากฐานสำคัญของชีวิตชุมชน การแต่งงาน การช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ และพิธีกรรมทางศาสนา มักดำเนินไปโดยไม่คำนึงถึงเส้นเขตแดนของรัฐสมัยใหม่ (Scott, 2009) ก่อนที่ความขัดแย้งจะทวีความตึงเครียด พรมแดนเป็นเพียงจุดผ่านที่ยืดหยุ่น ซึ่งเอื้อต่อการค้าขายและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมอย่างเสรี เมื่อรัฐเข้ามาทำให้พรมแดนกลายเป็นพื้นที่ควบคุมและเฝ้าระวัง เครือญาติและอัตลักษณ์แบบข้ามชาติกลับถูกทำให้เป็นสิ่งที่ต้องสงสัย และบางครั้งถูกมองว่าเป็นภัยต่อความมั่นคง (Anderson, 1991; Winichakul, 1994)

ในมิติทางวัฒนธรรม ศาสนสถานโดยเฉพาะวัดและศาสนสถานโบราณในพื้นที่ชายแดนมีบทบาทเป็นศูนย์กลางทางจิตใจและประวัติศาสตร์ร่วมของชุมชนสองฝั่งพรมแดน ความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่เหล่านี้มิได้ผูกติดกับรัฐชาติ หากเชื่อมโยงกับความทรงจำร่วมและความต่อเนื่องทางวัฒนธรรม (Tambiah, 1976) การทำให้ศาสนสถานกลายเป็นสัญลักษณ์แห่งอธิปไตยของรัฐจึงก่อให้เกิดความตึงเครียดระหว่างความหมายทางการเมืองกับความหมายทางวัฒนธรรมในชีวิตของชุมชนชายแดน

4.2 ชีวิตประจำวันภายใต้ความไม่แน่นอน: ความกลัวและความคุ้นชินกับความขัดแย้ง

ความขัดแย้งไทย-กัมพูชาได้แทรกซึมเข้าสู่ชีวิตประจำวันของชุมชนชายแดนในลักษณะที่ทั้งเป็นรูปธรรมและนามธรรม การเดินทางข้ามพื้นที่ซึ่งเคยเป็นเรื่องปกติกลับกลายเป็นกิจกรรมที่ต้องคำนวณความเสี่ยง ด้านตรวจการปิดพรมแดนชั่วคราว และการประกาศพื้นที่ความมั่นคง ส่งผลให้การเข้าถึงตลาด โรงเรียน และสถานพยาบาลเต็มไปด้วยความไม่แน่นอน (Glassman, 2010; Pavin, 2014) สำหรับประชาชนในพื้นที่ เส้นเขตแดนจึงมิได้เป็นเพียงเส้นบนแผนที่ หากเป็นข้อจำกัดที่กำหนดจังหวะชีวิตในแต่ละวัน

ในด้านการศึกษา เด็กและเยาวชนในชุมชนชายแดนต้องเผชิญกับความเปราะบางเป็นพิเศษ โรงเรียนบางแห่งต้องปิดการเรียนการสอนในช่วงที่สถานการณ์ตึงเครียด ขณะที่ครอบครัวจำนวนไม่น้อยถึงขั้นจะส่งบุตรหลานเดินทางไกลผ่านพื้นที่เสี่ยง (UNDP, 1994) การขาดความต่อเนื่องทางการศึกษาไม่เพียงส่งผลต่อโอกาสในชีวิตของเยาวชน แต่ยังตอกย้ำวงจรความเหลื่อมล้ำระหว่างศูนย์กลางกับชายขอบให้ดำรงอยู่ต่อไป

ศาสนสถานซึ่งเคยเป็นพื้นที่แห่งความสงบ กลับถูกแทรกแซงด้วยตรรกะความมั่นคงในช่วงความขัดแย้งร่วมสมัย การจำกัดการเข้าถึงหรือการใช้พื้นที่ศาสนาเพื่อวัตถุประสงค์ทางการทหาร ได้บั่นทอนบทบาทของศาสนสถานในฐานะพื้นที่เยียวยาทางจิตใจของชุมชน (Tambiah, 1976; Hannum, 1996) สำหรับชาวบ้าน ความศักดิ์สิทธิ์และความกลัวจึงดำรงอยู่ควบคู่กันอย่างยื้อแย่ง

อย่างไรก็ดีสิ่งที่โดดเด่นในประสบการณ์ของชุมชนชายแดนคือความสามารถในการ “ทำให้ความไม่แน่นอนกลายเป็นเรื่องคุ้นชิน” ความกลัวต่อเสียงปะทะ การเคลื่อนกำลังทหาร และข่าวสารความขัดแย้ง ถูกหลอมรวมเข้ากับชีวิตประจำวันจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของความปกติใหม่ (new normal) ของพื้นที่ชายแดน (Scott, 2009) ความคุ้นชินนี้มิได้หมายถึงการยอมรับ หากเป็นกลไกการอยู่รอดของชุมชนภายใต้โครงสร้างอำนาจที่ตนไม่สามารถควบคุมได้

โดยสรุปการมองชุมชนชายแดนในฐานะ “ผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง” ช่วยเปิดเผยช่องว่างระหว่างนโยบายความมั่นคงระดับรัฐกับชีวิตจริงของประชาชน โครงสร้างสังคม วัฒนธรรม และชีวิตประจำวันของชุมชนสะท้อนให้เห็นว่า ความขัดแย้งไทย-กัมพูชาไม่ใช่เพียงปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ หากเป็นประสบการณ์ที่ฝังลึกในวิถีชีวิตของผู้คนซึ่งดำรงอยู่ใต้เงาเขตแดนอย่างต่อเนื่อง และควรได้รับการรับฟังอย่างจริงจังในการออกแบบนโยบายชายแดนในอนาคต

4.3 การค้าชายแดนและเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ :ตลาดชายแดน แรงงาน และการพึ่งพาซึ่งกันและกัน

เศรษฐกิจชายแดนไทย-กัมพูชาดำรงอยู่บนฐานของการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนสองฝั่งพรมแดน โดยมีตลาดชายแดนและกิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่เป็นทางการเป็นหัวใจสำคัญ การค้าข้ามแดนในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นสินค้าอุปโภคบริโภค ผลผลิตทางการเกษตร หรือแรงงานรับจ้าง ได้ก่อรูปเป็นเครือข่ายเศรษฐกิจระดับฐานรากที่ยืดหยุ่นและปรับตัวสูง (Walker, 1999; Glassman, 2010) สำหรับชุมชนชายแดน เส้นเขตแดนมิได้เป็นอุปสรรค หากเป็นทรัพยากรที่เอื้อให้เกิดโอกาสในการดำรงชีพ

เศรษฐกิจไม่เป็นทางการในพื้นที่ชายแดนมีบทบาทสำคัญต่อการกระจายรายได้และการลดความเสี่ยงในครัวเรือน การค้าขนาดเล็ก การแลกเปลี่ยนแรงงาน และการขนส่งสินค้าข้ามพรมแดนในรูปแบบไม่เป็นทางการช่วยให้ครัวเรือนสามารถรับมือกับความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจและฤดูกาล (Scott, 2009) แม้กิจกรรมเหล่านี้มักถูกมองจากรัฐในฐานะ “นอกระบบ” หรือ “ผิดกฎหมาย” แต่ในมุมมองของชุมชน เศรษฐกิจดังกล่าวคือกลไกความอยู่รอดที่ฝังรากอยู่ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

แรงงานข้ามพรมแดนเป็นอีกมิติหนึ่งที่สะท้อนความสัมพันธ์เชิงพึ่งพา แรงงานจากฝั่งกัมพูชาเข้ามามีบทบาทในภาคเกษตรกรรม การก่อสร้าง และการค้าชายแดน ขณะที่แรงงานและผู้ประกอบการไทยพึ่งพาสีตลาดและทรัพยากรจากฝั่งตรงข้าม (Huguet & Punpuing, 2005) ความสัมพันธ์นี้ทำให้พรมแดนกลายเป็นพื้นที่เศรษฐกิจร่วม มากกว่าพื้นที่แข่งขันแบบศูนย์รวมอำนาจของรัฐบาล

4.4 ผลกระทบจากการปิดด่านและมาตรการความมั่นคง:รายได้ที่หายไปและความเปราะบาง

เมื่อความขัดแย้งไทย-กัมพูชาทวีความตึงเครียด มาตรการความมั่นคงของรัฐ เช่น การปิดด่านชายแดน การจำกัดเวลาเข้าออก และการเพิ่มการตรวจสอบ ได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อเศรษฐกิจชายแดน การหยุดชะงักของการค้าข้ามแดนทำให้รายได้ของครัวเรือนลดลงอย่างฉับพลัน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ประกอบการรายย่อย แรงงาน

รับจ้าง และพ่อค้าแม่ค้าในตลาดชายแดน (Glassman, 2010; Pavin, 2014) สำหรับชุมชนชายแดน การปิดด่านไม่ได้เป็นเพียงมาตรการชั่วคราว หากเป็นการตัดเส้นเลือดใหญ่ทางเศรษฐกิจของพื้นที่

ความเปราะบางทางเศรษฐกิจยิ่งทวีความรุนแรงเมื่อเศรษฐกิจไม่เป็นทางการซึ่งเคยเป็นกันชนรองรับความเสี่ยง ถูกทำให้เป็นเป้าหมายของการควบคุมและปราบปรามในนามของความมั่นคง (Scott, 2009) คราวเรือนจำนวนไม่น้อยต้องปรับกลยุทธ์การดำรงชีพ เช่น การลดการบริโภค การก่อกอง หรือการย้ายถิ่นชั่วคราว ซึ่งส่งผลกระทบต่อโครงสร้างครอบครัวและชุมชนในระยะยาว (Huguet & Punpuing, 2005)

ในเชิงโครงสร้าง มาตรการความมั่นคงแบบบนลงล่างสะท้อนช่องว่างระหว่างการกำหนดนโยบายระดับรัฐกับความเป็นจริงทางเศรษฐกิจของพื้นที่ชายแดน การมองพรมแดนในฐานะ “จุดเสี่ยง” ทางความมั่นคง ทำให้เศรษฐกิจชายแดนถูกลดทอนคุณค่าและถูกทำให้เป็นปัญหา มากกว่าการมองว่าเป็นศักยภาพในการสร้างความร่วมมือและสันติภาพ (UNDP, 1994) ผลที่ตามมาคือการเพิ่มความเหลื่อมล้ำและความไม่พอใจในหมู่ประชาชน ซึ่งอาจย้อนกลับมาบ่อนทำลายเสถียรภาพของรัฐเอง

เศรษฐกิจชายแดนและกลยุทธ์การดำรงชีพของชุมชนไทย-กัมพูชาเผยให้เห็นพลวัตของการพึ่งพาและความเปราะบางที่ดำรงอยู่ภายใต้เงื่อนไขความขัดแย้ง การทำความเข้าใจเศรษฐกิจไม่เป็นทางการและผลกระทบจากมาตรการความมั่นคงอย่างรอบด้าน จึงเป็นกุญแจสำคัญในการออกแบบนโยบายชายแดนในอนาคตที่ไม่เพียงมุ่งรักษาอธิปไตยของรัฐ แต่ยังคำนึงถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจและศักดิ์ศรีของผู้คนในพื้นที่ชายขอบอย่างแท้จริง

5. อัตลักษณ์ ความเป็นชาติ และความทรงจำของความขัดแย้ง

5.1 อัตลักษณ์ซ้อนทับของคนชายแดน: “คนพื้นที่” กับ “พลเมืองของรัฐ”

อัตลักษณ์ของชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชาดำรงอยู่ในลักษณะซ้อนทับและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ระหว่างความเป็น “คนพื้นที่” ซึ่งผูกพันกับภาษา วัฒนธรรม และเครือญาติข้ามพรมแดน กับความเป็น “พลเมืองของรัฐ” ที่ถูกกำหนดผ่านกฎหมาย สัญชาติ และวาทกรรมชาตินิยม (Anderson, 1991; Winichakul, 1994) สำหรับคนชายแดน ความเป็นชาติไม่ได้เป็นอัตลักษณ์หลักที่ตายตัว หากเป็นกรอบที่เข้ามาซ้อนทับและกำกับการดำรงชีวิตในบริบทเฉพาะ

ในชีวิตประจำวัน คนชายแดนจำนวนไม่น้อยสามารถสลับใช้ภาษาและอัตลักษณ์ตามสถานการณ์ การเป็น “คนไทย” หรือ “คนกัมพูชา” อาจมีความหมายแตกต่างกันไปเมื่ออยู่ต่อหน้าเจ้าหน้าที่รัฐ ตลาดชายแดน หรือในพื้นที่พิธีกรรมทางศาสนา (Keyes, 2002; Walker, 1999) อัตลักษณ์ในลักษณะนี้สะท้อนความสามารถในการต่อรองกับอำนาจรัฐ มากกว่าการขาดความจงรักภักดีต่อชาติ ดังนั้น การมองอัตลักษณ์ซ้อนทับของคนชายแดนเป็นปัญหาความมั่นคง จึงเป็นการลดทอนความซับซ้อนของประสบการณ์มนุษย์ในพื้นที่ชายขอบ

อย่างไรก็ดีเมื่อความขัดแย้งทวีความรุนแรง อัตลักษณ์ซ้อนทับดังกล่าวกลับถูกบีบให้ต้องเลือกข้าง การตรวจสอบเอกสาร การตั้งข้อสงสัยต่อความภักดี และการใช้วาทกรรม “คนใน-คนนอก” ทำให้คนชายแดนต้องเผชิญกับแรงกดดันทางอัตลักษณ์ที่มีได้เกิดจากชุมชนของตนเอง หากมาจากโครงสร้างอำนาจของรัฐชาติ (Connors, 2007)

5.2 ความทรงจำร่วมและบาดแผลทางสังคม:ประสบการณ์ความรุนแรง การอพยพ และการสูญเสีย

ความทรงจำของความขัดแย้งไทย-กัมพูชาไม่ได้จำกัดอยู่ในเหตุการณ์ระดับรัฐหรือการปะทะทางทหาร หากฝังลึกอยู่ในประสบการณ์ชีวิตของชุมชนชายแดน ความรุนแรง การอพยพชั่วคราว และการสูญเสียทรัพย์สินหรือสมาชิกในครอบครัว ได้กลายเป็นบาดแผลทางสังคมที่ถูกส่งต่อผ่านเรื่องเล่า ความเจ็บ และพิธีกรรมรำลึก (Connerton, 1989; Tambiah, 1976) ความทรงจำเหล่านี้มิได้ถูกบันทึกอย่างเป็นทางการ หากดำรงอยู่ในระดับชุมชนและครอบครัว

ในหลายพื้นที่ความทรงจำของความไม่ปลอดภัยถูกทำให้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ข้ามรุ่น เด็กและเยาวชนเติบโตมาพร้อมกับเรื่องเล่าเกี่ยวกับการหลบหนี การปิดด่าน และเสียงปะทะ ซึ่งหล่อหลอมทัศนคติต่อพรมแดนและรัฐชาติในแบบที่แตกต่างจากการศึกษาภาคทางการ (Scott, 2009) บาดแผลทางสังคมดังกล่าวจึงมิได้เป็นเพียงผลลัพธ์ของความรุนแรงในอดีต แต่ยังส่งผลต่อการรับรู้และการตัดสินใจในปัจจุบันของชุมชน

นอกจากนี้การอพยพและการสูญเสียยังสร้างความรู้สึกไม่มั่นคงเชิงอัตลักษณ์ พื้นที่ซึ่งเคยเป็นบ้านกลับถูกทำให้เป็นพื้นที่เสี่ยง ส่งผลให้ความผูกพันกับแผ่นดินและความหมายของ “บ้าน” ถูกสั่นคลอน (Hannum, 1996) ประสบการณ์เช่นนี้สะท้อนข้อจำกัดของนโยบายความมั่นคงที่มองความขัดแย้งในเชิงพื้นที่และอธิปไตย มากกว่ามิติทางอารมณ์และความทรงจำของมนุษย์

5.3 ผลของวาทกรรมชาตินิยมต่อความสัมพันธ์ข้ามพรมแดน

วาทกรรมชาตินิยมมีบทบาทสำคัญในการกำหนดกรอบความเข้าใจเกี่ยวกับความขัดแย้งไทย-กัมพูชา ทั้งในระดับรัฐและสังคม วาทกรรมดังกล่าวมักเน้นการแบ่งแยก “เรา-เขา” และการทำให้ประเด็นเขตแดนเป็นเรื่องศักดิ์ศรีของชาติ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนของชุมชนชายแดน (Anderson, 1991; Connors, 2007) ความสัมพันธ์ทางเครือญาติและเศรษฐกิจที่เคยยึดหยุ่นถูกกดทับด้วยความหวาดระแวงและการเหมารวมในระดับชุมชน วาทกรรมชาตินิยมจากส่วนกลางมักขัดแย้งกับประสบการณ์ชีวิตจริงของผู้คน คนชายแดนจำนวนมากมิได้มองเพื่อนบ้านฝั่งตรงข้ามเป็นศัตรู หากเป็นเครือญาติ คู่ค้า หรือเพื่อนร่วมชะตากรรม (Walker, 1999) อย่างไรก็ตาม การผลิตซ้ำวาทกรรมชาตินิยมผ่านสื่อและนโยบายรัฐ มีแนวโน้มทำให้ความไม่ไว้วางใจฝังรากลึก และลดพื้นที่ของการสื่อสารและความร่วมมือระดับประชาชน

อัตลักษณ์ ความทรงจำ และวาทกรรมชาตินิยมเป็นมิติสำคัญที่กำหนดประสบการณ์ของชุมชนชายแดน ภายใต้ความขัดแย้งไทย-กัมพูชา การทำความเข้าใจอัตลักษณ์ซ้อนทับและบาดแผลทางสังคมของคนชายแดน ช่วยเปิดเผยผลกระทบเชิงลึกของความขัดแย้งที่ไม่ปรากฏในเอกสารทางการ และชี้ให้เห็นความจำเป็นในการออกแบบ

นโยบายชายแดนที่เคารพความหลากหลายทางอัตลักษณ์และฟื้นฟูความสัมพันธ์ข้ามพรมแดน มากกว่าการตอกย้ำเส้นแบ่งของรัฐชาติเพียงฝ่ายเดียว

6. รัฐ ความมั่นคง และข้อจำกัดของนโยบายชายแดน

6.1 มุมมองรัฐผ่านกรอบความมั่นคง: การทหารและการควบคุมพื้นที่

นโยบายชายแดนของรัฐไทยในบริบทความขัดแย้งไทย-กัมพูชาถูกกำหนดและครอบงำโดยกรอบความมั่นคงแบบรัฐเป็นศูนย์กลาง (State-centric security) ซึ่งให้ความสำคัญกับการรักษาอธิปไตย การควบคุมดินแดน และการป้องกันภัยคุกคามจากภายนอกเป็นหลัก (Buzan, Wæver, & de Wilde, 1998) ภายใต้กรอบคิดดังกล่าว พื้นที่ชายแดนถูกทำให้เป็น “พื้นที่ยุทธศาสตร์” มากกว่าพื้นที่ชีวิต ส่งผลให้การทหารและการเพิ่มกำลังควบคุมกลายเป็นเครื่องมือหลักของรัฐในการจัดการความขัดแย้ง

การทหารในพื้นที่ชายแดนมิได้ทำหน้าที่เพียงป้องปรามรัฐเพื่อนบ้าน หากยังเป็นกลไกแสดงอำนาจอธิปไตยและความเป็นรัฐสมัยใหม่ การตั้งฐานทหาร การลาดตระเวน และการกำหนดเขตควบคุมพิเศษ ถูกใช้เพื่อทำให้เส้นเขตแดนมีความ “มองเห็นได้” และจับต้องได้ในทางการเมือง (Winichakul, 1994) อย่างไรก็ตาม มาตรการเหล่านี้มักละเลยผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของชุมชนชายแดน ซึ่งต้องอยู่ร่วมกับการตรวจสอบ การจำกัดการเคลื่อนไหว และบรรยากาศความหวาดระแวงอย่างต่อเนื่อง

ในเชิงแนวคิด การมองความมั่นคงผ่านเลนส์การทหารยังสะท้อนกระบวนการทำให้ประเด็นชายแดนกลายเป็นเรื่อง “ความมั่นคง” (Securitization) ซึ่งเปิดช่องให้รัฐใช้อำนาจพิเศษโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชน (Buzan et al., 1998) ผลที่ตามมาคือพื้นที่ของการเมืองภาคประชาชนและการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติถูกจำกัดลง ขณะที่เสียงของชุมชนชายแดนถูกทำให้เงียบงันในนามของความจำเป็นด้านความมั่นคง

6.2 ช่องว่างระหว่างนโยบายกับชีวิตจริงของชุมชน

ช่องว่างสำคัญของนโยบายชายแดนอยู่ที่การขาดกลไกรับฟังและบูรณาการเสียงของชุมชนชายแดนเข้ากับกระบวนการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจเชิงนโยบายมักถูกกำหนดจากส่วนกลาง โดยอาศัยข้อมูลด้านความมั่นคงและการทูต มากกว่าความรู้เชิงประสบการณ์ของผู้คนในพื้นที่ (Scott, 2009) ชุมชนชายแดนจึงถูกลดบทบาทให้เป็นเพียง “ผู้รับผลกระทบ” ไม่ใช่ผู้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา

การไม่รับฟังเสียงจากพื้นที่ยังสะท้อนในรูปแบบของนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริง เช่น การปิดด่านโดยไม่คำนึงถึงฤดูกาลทางเศรษฐกิจ การจำกัดการเดินทางโดยไม่จัดหาทางเลือกด้านการศึกษาและสาธารณสุข หรือการควบคุมกิจกรรมข้ามพรมแดนโดยไม่แยกแยะระหว่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจฐานรากกับภัยคุกคามด้าน

ความมั่นคง (Glassman, 2010; Pavin, 2014) นโยบายเหล่านี้ไม่เพียงสร้างความเดือดร้อนในระยะสั้น หากยังบ่อนทำลายความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชนในระยะยาว

จากมุมมองของความมั่นคงของมนุษย์ (Human security) ช่องว่างระหว่างนโยบายกับชีวิตจริงสะท้อนความล้มเหลวในการให้คุณค่ากับศักดิ์ศรีและความปลอดภัยของประชาชนเป็นศูนย์กลาง (UNDP, 1994) เมื่อรัฐให้ความสำคัญกับเส้นเขตแดนมากกว่าคนที่อาศัยอยู่บนเส้นนั้น ความมั่นคงที่ได้จึงเป็นเพียงความมั่นคงเชิงสัญลักษณ์ ไม่ใช่ความมั่นคงที่ยั่งยืน

ข้อจำกัดของนโยบายชายแดนไทย-กัมพูชามิได้อยู่ที่การขาดมาตรการ หากอยู่ที่กรอบคิดที่จำกัดจินตนาการทางนโยบาย การครอบงำของกรอบความมั่นคงแบบทหารและการไม่รับฟังเสียงจากพื้นที่ ทำให้รัฐไม่สามารถเข้าใจและจัดการความซับซ้อนของชีวิตชายแดนได้อย่างแท้จริง บทเรียนจากประสบการณ์ของชุมชนชายแดนชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับกรอบนโยบายจาก “ความมั่นคงของรัฐ” ไปสู่ “ความมั่นคงของมนุษย์” เพื่อเชื่อมรอยต่อระหว่างอธิปไตยกับศักดิ์ศรีของผู้คนในพื้นที่ชายขอบอย่างยั่งยืน

ช่องว่างระหว่างนโยบายชายแดนกับชีวิตจริงของชุมชนมิได้เกิดจากความบกพร่องเชิงปฏิบัติการเพียงอย่างเดียว หากเป็นผลผลิตของกรอบความมั่นคงที่รัฐเป็นศูนย์กลาง ซึ่งกำหนดให้ดินแดน อธิปไตย และการควบคุมพื้นที่เป็นแกนหลักของการรับรู้ปัญหา ภายใต้กรอบดังกล่าว ประชาชนในพื้นที่ชายแดนมักถูกทำให้ปรากฏในฐานะ “ตัวแปรความเสี่ยง” หรือ “ผู้ได้รับผลกระทบ” มากกว่าผู้มีความรู้จากประสบการณ์ตรง ส่งผลให้เสียงของชุมชนไม่ถูกนับเป็นองค์ประกอบสำคัญในการกำหนดนโยบาย เมื่อความมั่นคงถูกนิยามผ่านสายตาของรัฐเพียงฝ่ายเดียว ความไม่มั่นคงในชีวิตประจำวันของประชาชนเช่น รายได้ การเดินทาง การศึกษา และความสัมพันธ์ข้ามพรมแดน จึงถูกทำให้เป็นเรื่องรองหรือถูกมองว่าเป็นต้นทุนที่ยอมรับได้ในนามของอธิปไตย ช่องว่างดังกล่าวสะท้อนข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของแนวคิดความมั่นคงแบบรัฐเป็นศูนย์กลาง ซึ่งไม่สามารถอธิบายหรือจัดการความซับซ้อนของชีวิตชายแดนได้อย่างแท้จริง และเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้การเปลี่ยนกรอบไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์มีความจำเป็นในเชิงนโยบาย

7. บทเรียนจากชายแดน: สันติภาพจากล่างขึ้นบน

7.1 บทบาทของชุมชนในการคลี่คลายความขัดแย้ง

ประสบการณ์ของชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชาเผยให้เห็นว่า แม้ความขัดแย้งในระดับรัฐจะดำรงอยู่ยาวนาน แต่ในระดับชีวิตประจำวัน ชุมชนยังคงพัฒนากลไกการอยู่ร่วมกันอย่างยืดหยุ่นและสร้างสรรค์ การพึ่งพาซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจ เครือญาติข้ามพรมแดน และการปฏิบัติทางวัฒนธรรมร่วม เป็นฐานสำคัญของการลดแรงปะทะและการจัดการความขัดแย้งในระดับจุลภาค (Walker, 1999; Scott, 2009) การอยู่ร่วมกันในชีวิตประจำวันจึงทำหน้าที่เป็น “สันติภาพเงียบ” ที่ดำรงอยู่ควบคู่กับความตึงเครียดทางการเมือง

ในหลายพื้นที่ชุมชนได้พัฒนาข้อตกลงไม่เป็นทางการ (informal arrangements) เพื่อหลีกเลี่ยงความรุนแรง เช่น การปรับเวลาและเส้นทางการเดินทาง การแบ่งปันทรัพยากร และการใช้ผู้นำชุมชนหรือผู้อาวุโสเป็นตัวกลางในการสื่อสารเมื่อเกิดความเข้าใจผิด (Tambiah, 1976; Glassman, 2010) กลไกเหล่านี้อาจไม่ปรากฏในเอกสารนโยบายของรัฐ แต่มีประสิทธิภาพสูงในการรักษาความสงบในชีวิตประจำวัน และสะท้อนศักยภาพของชุมชนในการเป็นผู้จัดการความขัดแย้งด้วยตนเอง

บทบาทของชุมชนยังปรากฏในรูปแบบของการต่อต้านความรุนแรงอย่างไม่เผชิญหน้า การรักษาความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนในระดับครอบครัวและตลาด เป็นการท้าทายวาทกรรม “ศัตรูของชาติ” อย่างเงียบ ๆ และต่อเนื่อง (Anderson, 1991) การปฏิบัติเหล่านี้ช่วยลดการทำให้ผู้อื่นกลายเป็นศัตรู (Dehumanization) และเปิดพื้นที่ของความไว้วางใจในระดับมนุษย์ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสันติภาพที่ยั่งยืน

7.2 แนวคิดสันติภาพที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง

บทเรียนจากชายแดนชี้ให้เห็นข้อจำกัดของแนวคิดสันติภาพที่ยึดรัฐเป็นศูนย์กลาง ซึ่งมักเน้นการเจรจาทางการทูตและข้อตกลงระดับบน โดยละเลยมิติชีวิตและศักดิ์ศรีของผู้คนในพื้นที่ชายขอบ (Galtung, 1996) แนวคิดสันติภาพที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Human-centered peace) เสนอให้มองความมั่นคงและสันติภาพผ่านประสบการณ์ของประชาชน โดยให้ความสำคัญกับความปลอดภัย การดำรงชีพ และความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแกนหลัก

ในบริบทไทย-กัมพูชา ความร่วมมือข้ามพรมแดนในระดับชุมชน เช่น การจัดตลาดร่วม การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และการดูแลทรัพยากรท้องถิ่นร่วมกัน แสดงให้เห็นศักยภาพของสันติภาพจากล่างขึ้นบน (bottom-up peacebuilding) ที่สามารถดำรงอยู่ได้แม้ในสภาวะความไม่แน่นอนทางการเมือง (UNDP, 1994; Scott, 2009) ความร่วมมือเหล่านี้ไม่เพียงช่วยบรรเทาผลกระทบจากความขัดแย้ง แต่ยังสร้างทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการฟื้นฟูความไว้วางใจระหว่างชุมชนสองฝั่งพรมแดน

การยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางยังหมายถึงการยอมรับความหลากหลายทางอัตลักษณ์และประสบการณ์ของคนชายแดน แทนที่จะบังคับให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ชาติแบบเดียว (Connors, 2007) นโยบายสันติภาพที่เรียนรู้จากชายแดนจึงควรเปิดพื้นที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบและดำเนินการ โดยมองพวกเขาไม่ใช่ปัญหา แต่เป็นส่วนหนึ่งของสันติภาพ

บทเรียนจากชายแดนไทย-กัมพูชาชี้ให้เห็นว่า สันติภาพมิได้เริ่มต้นจากโต๊ะเจรจาของรัฐเพียงอย่างเดียว หากก่อตัวจากการปฏิบัติเล็กๆ ในชีวิตประจำวันของชุมชน การอยู่ร่วมกัน การพึ่งพา และความร่วมมือข้ามพรมแดนในระดับมนุษย์ เป็นรากฐานสำคัญของสันติภาพที่ยั่งยืน ซึ่งสามารถท้าทายกรอบความมั่นคงแบบเดิม และเปิดทางให้กับนโยบายชายแดนในอนาคตที่เคารพศักดิ์ศรีและเสียงของผู้คนในพื้นที่ชายขอบอย่างแท้จริง ในเชิงปฏิบัติ แนวคิดสันติภาพที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางมิได้หมายถึงการลดทอนบทบาทของรัฐ หากแต่เป็นการปรับบทบาทของรัฐจาก “ผู้ควบคุมพื้นที่” ไปสู่ “ผู้เอื้อให้การอยู่ร่วมกันเกิดขึ้นได้จริง” โดยชุมชนชายแดนควรถูก

ยอมรับในฐานะผู้มีความรู้จากประสบการณ์ตรง และมีศักยภาพในการจัดการความขัดแย้งระดับชีวิตประจำวัน ผ่านเครือข่าย เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมร่วม ขณะเดียวกันรัฐมีหน้าที่สร้างกรอบนโยบายที่ลดการทำให้ชีวิตชายแดนกลายเป็นประเด็นความมั่นคงเกินจำเป็น เปิดพื้นที่ให้กลไกชุมชนและความร่วมมือข้ามพรมแดนดำรงอยู่โดยไม่ถูกทำให้เป็นภัย ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชนในกรอบนี้จึงไม่ใช่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจฝ่ายเดียว หากเป็นความร่วมมือเชิงหุ้นส่วน (Partnership) ที่ต่างฝ่ายต่างทำหน้าที่ของตน บทเรียนจากชายแดนไทย-กัมพูชาชี้ให้เห็นว่า สันติภาพที่ยั่งยืนไม่อาจถูกสั่งการจากส่วนกลาง หากต้องเติบโตจากการยอมรับศักดิ์ศรี ความหลากหลาย และเสียงของผู้คนที่ใช้ชีวิตอยู่กับพรมแดนทุกวัน

สรุป

บทความได้ชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้งชายแดนมิได้เป็นเพียงประเด็นทางกฎหมายระหว่างประเทศหรือการเมืองระดับรัฐ หากเป็นกระบวนการทางอำนาจที่ฝังรากลึกในชีวิตประจำวันของชุมชนชายแดนอย่างต่อเนื่อง การกำหนดเขตแดนในยุคอนานิคม การใช้แผนที่และกฎหมายระหว่างประเทศ ตลอดจนการทหารและวาทกรรมความมั่นคง ได้ทำให้พื้นที่ซึ่งเคยยึดหยุ่นและเชื่อมโยงกันทางสังคมและวัฒนธรรม กลายเป็นพื้นที่ตึงเครียดและเปราะบางสำหรับผู้คนที่อาศัยอยู่ ณ ชายขอบของชาติ

การวิเคราะห์ชุมชนชายแดนในฐานะ “ผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง” เปิดเผยให้เห็นโครงสร้างสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่บนความสัมพันธ์ข้ามพรมแดน อัตลักษณ์ซ้อนทับ เครือญาติ และเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ ไม่เพียงเป็นกลไกการดำรงชีพ หากยังเป็นพื้นที่ที่ต่อรองกับอำนาจรัฐและวาทกรรมชาตินิยม ความขัดแย้งและมาตรการความมั่นคงของรัฐได้สร้างความไม่แน่นอนในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่การเดินทาง การศึกษา ศาสนสถาน ไปจนถึงรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ซึ่งมักไม่ถูกสะท้อนในนโยบายระดับบน

บทความยังชี้ให้เห็นว่าวาทกรรมชาตินิยมและกรอบความมั่นคงแบบรัฐเป็นศูนย์กลาง มีแนวโน้มทำให้ประสบการณ์และบาดแผลทางสังคมของชุมชนชายแดนถูกทำให้เงียบงัน ความทรงจำของความรุนแรง การอพยพ และการสูญเสีย กลายเป็นภาระที่ชุมชนต้องแบกรับโดยลำพัง ขณะที่นโยบายชายแดนยังขาดกลไกการมีส่วนร่วมและการรับฟังเสียงจากพื้นที่อย่างแท้จริง บทเรียนสำคัญจากชายแดนไทย-กัมพูชาคือ ศักยภาพของชุมชนในการสร้าง “สันติภาพจากล่างขึ้นบน” ผ่านการอยู่ร่วมกันในชีวิตประจำวัน ความร่วมมือข้ามพรมแดน และกลไกไม่เป็นทางการที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ประสบการณ์เหล่านี้ท้าทายกรอบคิดความมั่นคงแบบเดิม และชี้ให้เห็นว่า สันติภาพที่ยั่งยืนไม่อาจเกิดขึ้นได้จากการควบคุมพื้นที่หรือการแสดงอำนาจอธิปไตยเพียงฝ่ายเดียว หากต้องเริ่มจากการยอมรับศักดิ์ศรี ความหลากหลาย และเสียงของผู้คนที่ดำรงชีวิตอยู่ใต้เงาเขตแดนอย่างแท้จริง ในภาพรวม บทความนี้เสนอให้ทบทวนการออกแบบนโยบายชายแดนในอนาคต โดยขยับจากการมองเขตแดนในฐานะปัญหาความมั่นคงของรัฐ ไปสู่การมองเขตแดนในฐานะพื้นที่ชีวิตของมนุษย์ ซึ่งสันติภาพ ความมั่นคง และความยั่งยืน จะ

เกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อรัฐเลือกที่จะรับฟัง เรียนรู้ และร่วมเดินไปกับชุมชนชายแดนในฐานะหุ้นส่วนของอนาคต มากกว่าการเป็นเพียงวัตถุของการควบคุมทางการเมืองและการทหาร

เอกสารอ้างอิง

- Anderson, B. (1991). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism* (Rev. ed.). London, UK: Verso.
- ASEAN. (2002). *Declaration on the conduct of parties in the South China Sea*. Jakarta: ASEAN Secretariat.
- Baird, I. G. (2010). Land, rubber and people: Rapid agrarian changes and responses in southern Laos. *Journal of Peasant Studies*, 37(4), 745–769.
<https://doi.org/10.1080/03066150.2010.512460>
- Boonkob, P. (2023). ความขัดแย้งระหว่างประเทศไทยและกัมพูชาเกี่ยวกับพื้นที่ปราสาทพระวิหารและปัญหาเขตแดน. *วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ มหาวิทยาลัยมหิดล*, 10(2), 243–247.สืบค้น จาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/issamu/article/view/264461>
- Chambers, P. (2024). Assessing the political clout of Thailand’s “monarchized” military. *Asian International Studies Review*, 25(1), 1–24.
- Glassman, J. (2010). *Bounding the Mekong: The Asian Development Bank, China, and Thailand*. Honolulu, HI: University of Hawai’i Press.
- Hughes, C. (2003). *The political economy of Cambodia’s transition, 1991–2001*. London, UK: Routledge.
- International Court of Justice. (1962). *Case concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand)*, Judgment of 15 June 1962. The Hague: ICJ.
- International Court of Justice. (2013). *Request for interpretation of the judgment of 15 June 1962 in the case concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand)*. The Hague: ICJ.
- Kasetsiri, C. (2013). *Thai–Cambodian relations and the Preah Vihear Temple*. Bangkok, Thailand: Thammasat University Press.

- Ngoun, K. (2016). Narrating the national border: Cambodian state rhetoric vs popular discourse on the Preah Vihear conflict. *Journal of Southeast Asian Studies*, 47(2), 211–231. <https://doi.org/10.1017/S0022463416000067>
- Scott, J. C. (2009). *The art of not being governed: An anarchist history of upland Southeast Asia*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Tagliacozzo, E. (2005). *Secret trades, porous borders: Smuggling and states along a Southeast Asian frontier, 1865–1915*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Thongchai Winichakul. (1994). *Siam mapped: A history of the geo-body of a nation*. Honolulu, HI: University of Hawai‘i Press.
- Thongchai Winichakul. (2016). Remembering/silencing the traumatic past: The ambivalent memories of the October 1976 massacre in Bangkok. *Journal of Southeast Asian Studies*, 47(2), 243–262. <https://doi.org/10.1017/S0022463416000055>
- Tyner, J. A. (2009). *War, violence, and population: Making the body count*. New York, NY: Guilford Press.
- Walker, A. (1999). *The legend of the golden boat: Regulation, trade and traders in the borderlands of Laos, Thailand, China and Burma*. Honolulu, HI: University of Hawai‘i Press.
- Wagener, M. (2012). Lessons from Preah Vihear: Thailand, Cambodia, and the nature of low-intensity border conflicts. *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 31(3), 27–59.
- Yoosuk, U. (2013). The Preah Vihear Temple: Roots of Thailand–Cambodia border dispute. *International Journal of Asian Social Science*, 3(2), 273–285.

บทบาทของสื่อมวลชนในยุคดิจิทัลกับความโปร่งใสทางการเมืองในประเทศไทย

The role of mass media in the digital age and political transparency in Thailand.

น.ส.ณัฐตา แสงวงศ์¹

Miss Natita Sangwong

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิพากษ์และวิเคราะห์บทบาทของสื่อมวลชนในยุคดิจิทัลที่มีต่อการส่งเสริมความโปร่งใสทางการเมืองในบริบทของประเทศไทย โดยตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า แม้เทคโนโลยีดิจิทัลจะเปิดโอกาสให้สื่อทำหน้าที่ตรวจสอบอำนาจรัฐและเผยแพร่ข้อมูลได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น แต่โครงสร้างอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมก็ยังคงเป็นตัวกำหนดขอบเขตของเสรีภาพในการสื่อสาร บทความเริ่มต้นด้วยการสำรวจกรอบแนวคิด เช่น สื่อในฐานะผู้เฝ้าระวัง ความโปร่งใสในระบอบประชาธิปไตย และพลวัตของอำนาจในการสื่อสารยุคดิจิทัล จากนั้นวิเคราะห์บริบทของสื่อดิจิทัลในไทยผ่านกรณีศึกษา เช่น การรายงานข่าวการอภิปรายไม่ไว้วางใจ และประเด็นสิทธิมนุษยชนในชุมชนบางกลอย พร้อมกับชี้ให้เห็นถึงบทบาทของสื่ออิสระ พลเมืองนักข่าว และแพลตฟอร์มออนไลน์ที่เปลี่ยนรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองอย่างลึกซึ้ง บทความพบข้อวิจารณ์สำคัญต่อข้อจำกัดของสื่อดิจิทัล ไม่ว่าจะเป็นการแพร่กระจายของข่าวปลอม การผูกขาดของแพลตฟอร์มข้ามชาติ การควบคุมเนื้อหาโดยรัฐ และการขาดมาตรฐานวิชาชีพของผู้ผลิตสื่อบางกลุ่ม พร้อมทั้งเปรียบเทียบกรณีของไต้หวันและเกาหลีใต้เพื่อสังเคราะห์บทเรียนเชิงนโยบาย โดยสรุปการจะทำให้สื่อดิจิทัลมีศักยภาพในการส่งเสริมความโปร่งใสได้จริง จำเป็นต้องอาศัยการปฏิรูปกฎหมายที่คุ้มครองเสรีภาพสื่อ การส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่ออย่างเป็นระบบ และการสร้างกลไกที่ทำให้การเปิดเผยข้อมูลของรัฐนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง มิใช่เพียงการ “เปิดเผยเพื่อปิดปาก” ดังที่ปรากฏในระบบการเมืองแบบกึ่งประชาธิปไตยของไทยในปัจจุบัน

คำสำคัญ: สื่อมวลชน, ยุคดิจิทัล, ความโปร่งใสทางการเมือง, ประเทศไทย

¹ นักวิชาการอิสระ ; Independent Scholar,Thailand

Abstract

This academic article aims to critically examine the role of digital-era journalism in promoting political transparency in the context of Thailand. While digital technologies have enabled broader dissemination of information and expanded the media's capacity to monitor state power, structural constraints—including political authority, economic interests, and cultural norms—continue to delimit the boundaries of communicative freedom. The article begins by exploring key theoretical frameworks, such as media as a watchdog, democratic transparency, and the dynamics of digital communication power. It then analyzes the landscape of digital media in Thailand through case studies such as the coverage of parliamentary no-confidence debates and human rights issues in the Bang Kloy indigenous community. Special attention is given to the roles of independent media, citizen journalists, and online platforms that have significantly altered the modalities of political communication. However, this article also highlights critical limitations of digital media, including the proliferation of disinformation, platform monopolization, state-led content control, and the absence of professional standards among some media producers. Comparative cases from Taiwan and South Korea are presented to extract policy lessons that emphasize the importance of institutional safeguards, civic education, and participatory governance. Ultimately, the article argues that realizing the democratic potential of digital media in Thailand requires systemic reform—particularly legal protection for press freedom, comprehensive media literacy programs, and mechanisms that ensure government disclosure translates into meaningful civic engagement. Without these foundational supports, digital transparency risks becoming a performative gesture rather than a transformative force within Thailand's semi-democratic regime.

Keywords: Mass media, Digital age, Political transparency, Thailand

1. บทนำ

ในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดิจิทัลได้ส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อโครงสร้างและบทบาทของสื่อมวลชนในสังคมทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย สื่อดิจิทัล โดยเฉพาะอย่างยิ่งแพลตฟอร์มสื่อสังคม ได้เข้ามามีบทบาทแทนที่หรือเสริมบทบาทของสื่อดั้งเดิมในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารและเป็นเวที

แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสาธารณชน (McNair, 2017) พลังของสื่อดิจิทัลนี้มีศักยภาพในการกระตุ้นให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารงานภาครัฐ โดยเฉพาะในบริบททางการเมืองที่ความไว้วางใจต่อองค์กรของรัฐและนักการเมืองมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง (Transparency International, 2023) ในบริบทของประเทศไทย ซึ่งมีประวัติศาสตร์การเมืองที่เต็มไปด้วยความผันผวนและการเปลี่ยนผ่านทางอำนาจหลายครั้ง โดยเฉพาะบทบาทของสื่อในโทรทัศน์ที่ถูกลดทอนไปเผยแพร่ซ้ำในสื่อดิจิทัลในช่วงการเลือกตั้งปีพ.ศ.2569 การตั้งคำถามต่อความโปร่งใสในการดำเนินงานของรัฐบาลจึงเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของประชาชนอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในยุคที่สื่อดิจิทัลเปิดโอกาสให้ผู้คนมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารมากยิ่งขึ้น

การเปลี่ยนแปลงจากยุคสื่อดั้งเดิมสู่ยุคสื่อดิจิทัลไม่ได้เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงของเครื่องมือหรือช่องทางการสื่อสารเท่านั้น แต่ยังเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของพลังทางการสื่อสาร ที่ทำให้พลเมืองธรรมดาสามารถเข้าถึงการผลิตและเผยแพร่ข้อมูลในระดับเดียวกับองค์กรสื่อมืออาชีพ (Castells, 2013) ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ลดบทบาทของผู้รักษาประตู (Gatekeeper) หรือผู้ควบคุมเนื้อหาข่าวสารในระบบสื่อแบบเดิม และเปิดโอกาสให้เกิดการตรวจสอบถ่วงดุลข้อมูลระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนในลักษณะ “สื่อสองทาง” ที่มีปฏิสัมพันธ์และตอบสนองได้ทันที (Chadwick, 2011) การเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะ การจัดซื้อจัดจ้าง การใช้อำนาจของนักการเมือง หรือแม้แต่พฤติกรรมส่วนตัวของผู้นำ ล้วนกลายเป็นหัวข้อที่ประชาชนสามารถเข้าถึงวิเคราะห์ และตั้งคำถามได้โดยตรงผ่านเครื่องมือดิจิทัลต่างๆ

ในขณะที่สื่อดิจิทัลเปิดพื้นที่ให้กับการมีส่วนร่วมของสาธารณชนในการเฝ้าระวังการใช้อำนาจรัฐ แต่ก็ยังมีคำถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพและขีดจำกัดของบทบาทนี้อยู่ไม่น้อย ความหลากหลายของแหล่งข้อมูลและความเร็วในการแพร่กระจายของข่าวในโลกออนไลน์ทำให้เกิดปัญหาเรื่องความน่าเชื่อถือ ความเที่ยงตรง และการบิดเบือนข้อมูล (Wardle & Derakhshan, 2017) ขณะเดียวกันภาครัฐเองก็มีความพยายามที่จะใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและควบคุมวาทกรรมสาธารณะผ่านการโฆษณาชวนเชื่อ การควบคุมเนื้อหา หรือแม้แต่มการปิดกั้นแพลตฟอร์มบางประเภท (Freedom House, 2022) ส่งผลให้บทบาทของสื่อดิจิทัลในการส่งเสริมความโปร่งใสทางการเมืองในบริบทไทยไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวพันกับอำนาจ โครงสร้างรัฐ และพลวัตของประชาธิปไตยร่วมด้วย

ด้วยบริบทเชิงโครงสร้างที่ซับซ้อนดังกล่าว บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบและวิพากษ์บทบาทของสื่อมวลชนในยุคดิจิทัลต่อการส่งเสริมความโปร่งใสทางการเมืองในประเทศไทย โดยจะไม่เพียงแต่กล่าวถึง “ศักยภาพเชิงบวก” ที่มักถูกเน้นในวาทกรรมประชาธิปไตยกระแสหลักเท่านั้น หากแต่ยังพิจารณา “ข้อจำกัดเชิงระบบ” ที่ฝังรากอยู่ทั้งในระดับโครงสร้างอำนาจรัฐ ความไม่เท่าเทียมทางข้อมูล และการบิดเบือนโดยเจตนา บทความจะตั้งคำถามหลักว่า สื่อดิจิทัลในประเทศไทยมีบทบาทในการสร้างความโปร่งใสทางการเมืองอย่างแท้จริงหรือเป็นเพียงพื้นที่ที่สะท้อนและขยายพลวัตของอำนาจเดิมในรูปแบบใหม่? คำถามดังกล่าวจะนำไปสู่การสำรวจ

กรอบแนวคิด ทบทวนวรรณกรรม เปรียบเทียบกรณีศึกษา และข้อเสนอเชิงนโยบายอย่างเป็นระบบ โดยเนื้อหาของบทความจะแบ่งออกเป็นเจ็ดส่วนหลักตามลำดับต่อไปนี้

2. กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดพื้นฐานหนึ่งที่ถูกหยิบยกมาใช้อธิบายบทบาทของสื่อมวลชนในระบอบประชาธิปไตยอย่างแพร่หลาย คือ แนวคิด “สื่อในฐานะผู้เฝ้าระวัง” (Watchdog) ซึ่งมองว่าสื่อมีหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ เปิดโปงการทุจริต และปกป้องผลประโยชน์ของสาธารณชน (Norris, 2006) ทว่าการนิยามบทบาทดังกล่าวมักตั้งอยู่บนสมมติฐานเชิงอุดมคติที่ว่า สื่อมีเสรีภาพและเป็นอิสระจากอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจ ซึ่งในบริบทของประเทศที่มีปัญหาเรื่องโครงสร้างอำนาจรวมศูนย์และความไม่เป็นอิสระขององค์กรสื่อ เช่น ประเทศไทย สมมติฐานนี้อาจไม่สามารถยืนอยู่ได้อย่างสมบูรณ์ ความเป็นจริงของระบบสื่อในไทยเผยให้เห็นความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างสื่อกับอำนาจรัฐ ไม่ว่าจะเป็นผ่านการถือหุ้นโดยกลุ่มทุน การแทรกแซงเชิงนโยบาย หรือแม้แต่การควบคุมผ่านกฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ ที่มีการใช้เพื่อจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกภายใต้ข้ออ้างเรื่องความมั่นคง (iLaw, 2021)

ในด้านแนวคิดเรื่องความโปร่งใสทางการเมือง (Political transparency) ซึ่งถือเป็นหัวใจหลักของระบอบประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล มีการนิยามว่าเป็นกระบวนการที่รัฐเปิดเผยข้อมูลและการดำเนินงานต่อสาธารณชนอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ และรับผิดชอบได้ (Grimmelikhuijsen et al., 2013) อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ แนวคิดนี้ถูกนำมาใช้ในลักษณะที่แตกต่างกันอย่างมากระหว่างบริบททางการเมืองและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ ในกรณีของประเทศไทยความโปร่งใสมักถูกจำกัดให้อยู่ในระดับของ “การรายงาน” มากกว่าการเปิดพื้นที่ให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือการตรวจสอบอย่างแท้จริง องค์กรรัฐอาจมีการเปิดเผยข้อมูลบางประการตามที่กฎหมายกำหนด แต่กลับไม่มีระบบหรือกลไกที่เอื้อต่อการวิเคราะห์ วิจัย หรือท้าทายข้อมูลเหล่านั้นได้อย่างเสรี (Phongpaichit & Piriya-rangsan, 1994) ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ สื่อจึงกลายเป็นเวทีสำคัญในการต่อรองความหมายของ “ความโปร่งใส” ทั้งในฐานะผู้ถ่ายทอดข้อมูล และในฐานะตัวแสดงที่ท้าทายโครงสร้างอำนาจที่ขาดความรับผิดชอบ

แนวคิดเกี่ยวกับสื่อดิจิทัลและการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอำนาจการสื่อสาร ได้รับความสนใจจากนักวิชาการในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะในบริบทที่สื่อแบบดั้งเดิมถูกครอบงำโดยกลุ่มทุนและรัฐ ในขณะที่สื่อดิจิทัลกลับเปิดช่องให้มีการกระจายอำนาจทางข้อมูลมากขึ้น (Couldry & Hepp, 2017) อย่างไรก็ตาม การกระจายอำนาจนี้ไม่ได้หมายความว่าถึงการเสริมสร้างประชาธิปไตยโดยอัตโนมัติ กลับกัน นักวิชาการจำนวนหนึ่งชี้ให้เห็นถึงการเกิดขึ้นของ “โครงสร้างอำนาจใหม่” ที่แฝงอยู่ภายใต้แพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น ขั้นตอนวิธีของเฟซบุ๊ก (Facebook) หรือติ๊กต็อก (TikTok) ที่มีบทบาทในการกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda-setting) โดยอิงจากตรรกะของการมีส่วนร่วมและการบริโภคมากกว่าผลประโยชน์สาธารณะ (Gillespie, 2018) ความไม่โปร่งใสของขั้นตอน

วิธีเหล่านี้ส่งผลให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลเฉพาะที่ระบบ “คัดสรร” มาให้ ส่งผลต่อการรับรู้ การตีความ และการตัดสินใจทางการเมืองในลักษณะที่อาจเสริมสร้างการแบ่งขั้วและลดทอนความสามารถในการตรวจสอบอย่างมีเหตุผล

งานวิจัยเชิงประจักษ์ที่ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของสื่อดิจิทัลต่อความโปร่งใสทางการเมืองในประเทศไทย ยังคงมีจำนวนจำกัด และมักมุ่งเน้นไปที่กรณีศึกษาเฉพาะ เช่น บทบาทของทวิตเตอร์(Twitter) ในช่วงการชุมนุมทางการเมืองปี 2563 (Sombatpoonsiri, 2021) หรือการวิเคราะห์เนื้อหาในเว็บไซต์สื่ออิสระบางแห่ง อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเหล่านี้มักตกอยู่ภายใต้ข้อจำกัดด้านระเบียบวิธี และไม่สามารถตอบคำถามเชิงโครงสร้างได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะในประเด็นที่ว่า โครงสร้างดิจิทัลเหล่านี้เอื้อต่อการตรวจสอบอำนาจหรือเพียงแต่สร้างภาพลวงของการมีส่วนร่วมทางการเมือง งานศึกษาของFuchs (2014) ได้เสนอว่าการวิเคราะห์บทบาทของสื่อดิจิทัลจำเป็นต้องพิจารณาทั้งในระดับโครงสร้าง เช่น ความเป็นเจ้าของแพลตฟอร์ม และระดับปฏิบัติการ เช่น การใช้สื่อของประชาชนหรือภาคประชาสังคม ซึ่งบทความนี้จะนำกรอบคิดดังกล่าวมาใช้ในการประเมินบทบาทของสื่อมวลชนดิจิทัลในบริบทไทยอย่างรอบด้าน

3. บริบทของสื่อดิจิทัลในประเทศไทย

การเติบโตของสื่อดิจิทัลในประเทศไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาเกิดขึ้นท่ามกลางบริบทที่ซับซ้อนทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม แม้จะมีอัตราการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและโซเชียลมีเดียในระดับสูงโดยมากกว่า 85% ของประชากรทั้งหมด (We Are Social, 2024)แต่โครงสร้างการใช้สื่อยังสะท้อนถึงความไม่เสมอภาคในด้านอำนาจและทรัพยากรอย่างชัดเจน สื่อดิจิทัลที่ดูเหมือนจะเป็นพื้นที่ “เสรี” นั้น กลับถูกครอบงำโดยแพลตฟอร์มข้ามชาติไม่กี่รายที่ควบคุมโครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อสาร ทั้งในแง่เทคนิค(Algorithm) และเชิงเศรษฐกิจ(Ad revenue) ซึ่งส่งผลต่อทั้งพฤติกรรมของผู้ผลิตเนื้อหาและการรับรู้ของผู้บริโภค(Couldry & Mejias, 2019) ขณะเดียวกัน การที่รัฐไทยมีท่าที “ควบคุมแต่ไม่ปรับตัว” ต่อสื่อดิจิทัล กลับยิ่งตอกย้ำความเปราะบางของพื้นที่สาธารณะดิจิทัลในฐานะเวทีตรวจสอบอำนาจอย่างมีประสิทธิภาพ

แพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์หลักในประเทศไทย เช่น เฟสบุ๊ก, ยูทูบ, ดีกิต็อกและเอกซ์ (ทวิตเตอร์เดิม) ต่างมีบทบาทเฉพาะที่สะท้อนรูปแบบการบริโภค และการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่แตกต่างกันเฟสบุ๊กยังคงเป็นแพลตฟอร์มหลักในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะจากองค์กรสื่อดั้งเดิมที่ปรับตัวเข้าสู่โลกออนไลน์ แต่ขณะเดียวกันก็กลายเป็นช่องทางหลักของการโฆษณาทางการเมืองและการจัดตั้งเครือข่ายสนับสนุนรัฐบาล (Aim Sinpeng, 2020) ยูทูบแม้จะเน้นเนื้อหาวิดีโอยาว แต่กลับกลายเป็นเวทีของกลุ่มการเมืองและนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ในการอธิบายประเด็นเชิงลึก ในขณะที่ ดีกิต็อกและเอกซ์ กลายเป็นพื้นที่ของ “การเมืองแบบแฟลช” ที่เน้นความไวตอบสนองเร็ว แต่ขาดการไตร่ตรองอย่างเป็นระบบ ปรากฏการณ์นี้ทำให้สื่อดิจิทัลในไทยมีลักษณะ “กระจัด

กระจาย” และ “ขาดความลึก” ซึ่งแม้จะเปิดโอกาสให้เสียงใหม่ๆ ได้ปรากฏ แต่ก็อาจลดทอนศักยภาพในการตรวจสอบเชิงสืบสวนที่จำเป็นต่อการสร้างความโปร่งใสอย่างยั่งยืน

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภคสื่อในประเทศไทยในยุคดิจิทัลสะท้อนถึงแนวโน้ม “ความเป็นปัจเจกสูง” ในการคัดกรองและบริโภคข้อมูลข่าวสาร ผู้ใช้สื่อจำนวนมากเลือกเสพเนื้อหาผ่านขั้นตอนวิธีของแพลตฟอร์มมากกว่าการเข้าถึงข่าวจากแหล่งข่าวที่ตนเลือกอย่างมีจุดมุ่งหมาย (Napoli 2019) ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ ห้องสะท้อนเสียง(Echo chambers) และฟองสบู่ตัวกรอง(Filter bubbles) ที่ลดโอกาสในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มที่มีแนวคิดแตกต่าง นอกจากนี้ความเร็วของข้อมูลในยุคดิจิทัลยังเปลี่ยนวิธีการรับรู้ข่าวสารจาก “ความเข้าใจในบริบท” ไปสู่ “การเสพแบบฉาบฉวย” หรือ headline culture ซึ่งทำให้ผู้บริโภคขาดเครื่องมือในการประเมินข้อเท็จจริงและบริบทเชิงนโยบายที่ลึกซึ้ง ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ตั้งคำถามสำคัญว่า สื่อดิจิทัลในประเทศไทยสามารถทำหน้าที่ส่งเสริมความโปร่งใสได้จริงเพียงใด หากผู้บริโภคขาดความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์และวิเคราะห์ข้อมูลอย่างรอบด้าน

ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์สื่อดิจิทัลในประเทศไทย ได้ปรากฏ “ผู้เล่นหน้าใหม่” ที่ท้าทายบทบาทผูกขาดของสื่อดั้งเดิมอย่างชัดเจน ทั้งในรูปของพลเมืองนักข่าว (Citizen journalists), สื่ออิสระที่ไม่อยู่ภายใต้ทุนใหญ่ หรือองค์กรตรวจสอบความจริง(Fact-checking)ที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อปัญหาข่าวปลอม เช่น Cofact หรือศูนย์ข่าวก่อนแชร์ แม้ว่าการเกิดขึ้นของกลุ่มเหล่านี้จะบ่งชี้ถึงพลังการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน แต่บทบาทของพวกเขายังถูกจำกัดด้วยทรัพยากรที่จำกัด ความเสี่ยงทางกฎหมาย และแรงกดดันทางการเมืองที่เข้มข้น (Human Rights Watch, 2023) ยิ่งไปกว่านั้นการขาดการรับรองเชิงวิชาชีพและระบบตรวจสอบภายในที่เป็นมาตรฐานยังเปิดช่องให้ผู้เล่นเหล่านี้ถูกโจมตีว่าไม่มีความน่าเชื่อถือ ซึ่งกลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการขยายบทบาทในการสร้างความโปร่งใสให้เป็นที่ยอมรับในวงกว้าง กล่าวอีกนัยหนึ่ง ผู้เล่นหน้าใหม่เหล่านี้แม้จะเปี่ยมด้วยศักยภาพเชิงโครงสร้าง แต่กลับต้องดำเนินบทบาทภายใต้ระบบนิเวศที่ยังไม่เอื้อต่อความยั่งยืนของสื่ออิสระอย่างแท้จริง

4. บทบาทของสื่อมวลชนดิจิทัลต่อความโปร่งใสทางการเมือง

หนึ่งในบทบาทสำคัญที่สื่อดิจิทัลในประเทศไทยได้แสดงออกอย่างชัดเจนคือ การทำหน้าที่เป็นกลไกในการเปิดโปงการทุจริตและตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ โดยเฉพาะในช่วงที่สื่อกระแสหลักถูกวิพากษ์ว่า “เลือกข้าง” หรือหลีกเลี่ยงประเด็นอ่อนไหว สื่อดิจิทัลอิสระอย่างเดอะ แมตเทอร์(The Matter), ดีโค้ด (Decode) หรือวอยซ์ทีวี (Voice TV) รวมถึงนักสื่อสารอิสระและผู้ใช้แพลตฟอร์มอย่างยูทูบและ เอกซ์ ได้มีบทบาทในการผลิตข่าวเชิงสืบสวน เปิดเผยข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้างของรัฐ และตั้งคำถามต่อพฤติกรรมของนักการเมืองอย่างต่อเนื่อง (Pavin, 2022) ตัวอย่างเช่นการเปิดโปงโครงการจัดซื้อเรือดำน้ำของกองทัพเรือ หรือการตั้งข้อสงสัยต่อการใช้งบกลาง

ในช่วงวิกฤติโควิด-19 ต่างได้รับความสนใจจากสาธารณชนอย่างมาก และกดดันให้หน่วยงานรัฐต้องออกมาชี้แจงในบางกรณี อย่างไรก็ตาม ความเปราะบางของช่องทางสื่อเหล่านี้ทั้งในแง่การถูกคุกคามทางกฎหมายและการจำกัดการมองเห็นโดยขั้นตอนวิธี ยังก่อให้เกิดข้อกังขาว่าความโปร่งใสที่เกิดขึ้นนั้น “ยั่งยืน” หรือเป็นเพียงแรงกระเพื่อมชั่วคราว

อีกหนึ่งบทบาทที่สำคัญของสื่อดิจิทัลคือ การเปิดพื้นที่ให้ข้อมูลจากภาครัฐถูกเข้าถึง วิเคราะห์ และวิจารณ์โดยสาธารณชนได้อย่างเปิดเผย ซึ่งในทางทฤษฎีควรจะเสริมสร้าง “ความรับผิดชอบ(Accountability)” หรือความรับผิดชอบต่อหน่วยงานรัฐต่อประชาชน อย่างไรก็ตามในบริบทของไทย การเข้าถึงข้อมูลภาครัฐยังคงเป็นเรื่องที่เต็มไปด้วยข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง แม้จะมีกฎหมายว่าด้วยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 แต่กระบวนการเข้าถึงข้อมูลจริงยังล่าช้า และมักถูกบิดเบือนด้วยข้ออ้างด้านความมั่นคง (TDRI, 2021) ในสถานการณ์เช่นนี้ สื่อดิจิทัลจึงทำหน้าที่ “เจาะระบบราชการ” ผ่านการใช้การระดมความคิดจากกลุ่มคน (Crowdsourcing), การเปิดเผยข้อมูลลับ (Whistleblowing), หรือการรั่วไหลของเอกสารราชการที่หลุดออกมาผ่านช่องทางออนไลน์ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การเปิดเผยข้อมูลสัญญาจ้างงานภาครัฐบนแพลตฟอร์มไลค์แชร์ (Like Share) และกลุ่มเพจตรวจสอบ เช่น “CSI LA” ที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในช่วงวิกฤติการเมือง ยิ่งไปกว่านั้น ความสามารถของประชาชนในการ “ตีความ” เอกสารเหล่านี้ผ่านการสนทนาออนไลน์ยังสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของบทบาทสื่อจากผู้ส่งสาร ไปสู่ “พื้นที่ที่รองรับความจริง” ที่ผู้บริโภคสื่อเองก็มีบทบาทเชิงรุกมากขึ้น

ในด้านของการรณรงค์และสร้างความตระหนักรู้ทางการเมือง สื่อดิจิทัลได้กลายเป็นเครื่องมือที่มีอำนาจอย่างยิ่งในสังคมไทย โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนและประชาชนรุ่นใหม่ ที่ไม่เพียงแต่เป็นผู้บริโภคสื่อ แต่ยังเป็นผู้ผลิตและกระจายสารทางการเมืองอย่างกระฉับกระเฉง การใช้มีม (Memes), คลิปวิดีโอสั้น, อินโฟกราฟิก และแฮชแท็ก เช่น #ไม่เอาเรื่อดำน้ำ หรือ #ยกเลิก112 กลายเป็นกลยุทธ์การสื่อสารที่สามารถสื่อสารประเด็นซับซ้อนให้เข้าใจง่าย และแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็ว (Sinpeng et al., 2021) ขณะที่สื่อดั้งเดิมมักจะยึดติดกับกรอบข่าวที่ “เป็นทางการ” หรือยกประเด็นเชิงนโยบายขึ้นพูดถึงแบบแยกส่วน สื่อดิจิทัลกลับเอื้อให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์ส่วนตัวของประชาชนกับโครงสร้างเชิงนโยบายอย่างเป็นพลวัต กระบวนการนี้จึงไม่เพียงแต่ช่วยให้ข้อมูลทางการเมือง “เข้าถึงได้” มากขึ้นเท่านั้น หากยังทำให้ประชาชนจำนวนมากเกิดการตื่นรู้ในมิติทางโครงสร้าง อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความโปร่งใสและธรรมาภิบาลอย่างยั่งยืน

กรณีศึกษาที่สะท้อนบทบาทของสื่อดิจิทัลในการส่งเสริมความโปร่งใสทางการเมืองอย่างเด่นชัด คือ การรายงานข่าวเกี่ยวกับการอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลในช่วงปีพ.ศ.2563-2565 ซึ่งพบว่าสื่อกระแสหลักจำนวนหนึ่งนำเสนอเนื้อหาภายใต้กรอบวาทกรรมที่ “ประนีประนอม” หรือหลีกเลี่ยงการตั้งคำถามต่อโครงสร้างอำนาจ ขณะที่สื่อดิจิทัลโดยเฉพาะช่องทางยูทูบและเอกซ์ ได้ทำหน้าที่เป็น “พื้นที่คู่ขนาน” ที่รวบรวมและขยายข้อกล่าวหาที่ถูกหยิบยกในการอภิปราย เช่น การจัดซื้ออุปกรณ์ทางการแพทย์ที่มีราคาเกินจริง หรือการจัดสรรงบประมาณที่ไม่

โปร่งใสในหน่วยงานท้องถิ่น (iLaw, 2022) อีกกรณีหนึ่งที่โดดเด่นคือ การรายงานข่าวของสื่ออิสระเกี่ยวกับการรื้อถอนชุมชนบางกลอย ซึ่งถูกละเลยในสื่อหลัก แต่กลับได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางบนโซเชียลมีเดียผ่านการใช้คลิปวิดีโอจากพื้นที่จริง ภาพถ่ายดาวเทียม และคำให้สัมภาษณ์ของชาวบ้าน การรายงานในลักษณะนี้ไม่เพียงแต่เปิดเผยข้อเท็จจริงที่ถูกปิดกั้น แต่ยังท้าทายวาทกรรม “ความมั่นคง” ของรัฐในแบบที่สื่อดั้งเดิมมักหลีกเลี่ยงความสามารถของสื่อดิจิทัลในการเจาะเข้าถึง “ความจริงทางเลือก” เหล่านี้จึงควรถูกมองว่าเป็นกลไกสำคัญในการสร้างสมดุลระหว่างรัฐกับประชาชนในบริบทที่รัฐยังคงครอบงำระบบสื่อดั้งเดิมอย่างเข้มข้น

5. ปัญหาและข้อจำกัดของสื่อดิจิทัลในด้านความโปร่งใสทางการเมือง

แม้สื่อดิจิทัลจะถูกยกย่องว่าเป็นกลไกใหม่ในการเสริมสร้างความโปร่งใสทางการเมือง แต่อุดมคตินี้ก็กลับถูกท้าทายอย่างรุนแรงเมื่อเผชิญกับปัญหาข่าวปลอม (Fake news) และข้อมูลบิดเบือน (Disinformation) ที่แพร่กระจายในอัตราที่สูงกว่าสื่อแบบดั้งเดิมอย่างมีนัยสำคัญ งานศึกษาของ Vosoughi, Roy และ Aral (2018) ชี้ว่า ข่าวปลอมมีแนวโน้มถูกแชร์ต่อเร็วและไกลกว่าข่าวจริง โดยเฉพาะบนแพลตฟอร์มอย่างเอกซ์ ซึ่งเนื้อหาที่กระตุ้นอารมณ์มักได้รับความสนใจมากกว่าข้อมูลที่มีความซับซ้อนและต้องการการไตร่ตรอง สถานการณ์นี้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาสังคมการเมืองที่ตั้งอยู่บนฐานข้อมูลเชิงเหตุผลและตรวจสอบได้ นอกจากนี้ กลุ่มอำนาจทางการเมืองเองก็มักใช้สื่อดิจิทัลเป็นเครื่องมือผลิตและเผยแพร่ข่าวปลอมเพื่อลดทอนความน่าเชื่อถือของฝ่ายตรงข้าม หรือตอบโต้การตรวจสอบของภาคประชาสังคม กลไกเหล่านี้สะท้อนว่าพื้นที่ดิจิทัลไม่ได้เป็น “พื้นที่เสรีภาพบริสุทธิ์” แต่เป็นสนามที่เต็มไปด้วยการแข่งขันในการผลิต “ความจริงแบบคู่ขนาน” เพื่อช่วงชิงความชอบธรรมทางการเมือง

อีกหนึ่งข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่ไม่อาจมองข้ามได้คือ การคุกคามและการจำกัดเสรีภาพของผู้ผลิตสื่อดิจิทัลโดยรัฐและกลุ่มอำนาจอื่น ๆ ซึ่งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในบริบทของประเทศไทย แม้ว่าสื่อดิจิทัลจะเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเผยแพร่และแสดงความคิดเห็นทางการเมืองได้โดยตรง แต่พื้นที่เหล่านี้ก็กลับถูกควบคุมผ่านกฎหมายที่มีลักษณะคลุมเครือ เช่น พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ, กฎหมายหมิ่นประมาท, และมาตรา 112 ที่ถูกนำมาใช้กับผู้แสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างเข้มข้น (TLHR, 2023) ขณะเดียวกัน กลยุทธ์ของรัฐมิได้จำกัดเพียงการดำเนินคดีเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการคุกคามทางออนไลน์ การสอดแนม การบิดเบือนข้อมูล และการใช้สิ่งที่เรียกว่า “ไอโอ” (Information operation -IO) เพื่อโจมตีและลดทอนความน่าเชื่อถือของสื่ออิสระและนักกิจกรรม (Chachavalpongpun, 2021) ปรากฏการณ์นี้ไม่เพียงแต่สะท้อนการไม่ยอมรับในหลักการของความโปร่งใสและเสรีภาพสื่อเท่านั้น แต่ยังตอกย้ำลักษณะ “รัฐกึ่งเปิด” ที่อนุญาตให้มีเสรีภาพเท่าที่รัฐควบคุมได้ เสรีภาพที่ไม่มีหลักประกันในเชิงสถาบันหรือโครงสร้าง

ในอีกด้านหนึ่ง การผูกขาดของแพลตฟอร์มดิจิทัลข้ามชาติ เช่น เมตา (Meta -Facebook), กูเกิล

(Google -YouTube) และไบต์แดนซ์ (ByteDance -TikTok) ได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการสร้างความโปร่งใสเชิงโครงสร้าง แม้แพลตฟอร์มเหล่านี้จะถูกใช้ในการเปิดเผยข้อมูลและตรวจสอบอำนาจรัฐ แต่ระบบขั้นตอนวิธีที่ควบคุมการมองเห็นของเนื้อหาถูกออกแบบมาเพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วม (Engagement) มากกว่าการสนับสนุนเป้าหมายสาธารณะ (Zuboff, 2019) ส่งผลให้เนื้อหาที่สร้างความตื่นตระหนกหรือความโกรธแค้นได้รับความนิยมมากกว่าเนื้อหาที่ตรวจสอบอย่างเป็นระบบ ซึ่งบั่นทอนบทบาทของสื่อเชิงสืบสวนและลดคุณค่าของวารสารศาสตร์ที่ตั้งอยู่บนข้อเท็จจริง ขณะเดียวกันความไม่โปร่งใสของระบบขั้นตอนวิธีและนโยบายการจัดการเนื้อหาของแพลตฟอร์ม ทำให้สื่ออิสระในประเทศไทยไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าข้อมูลสำคัญที่เผยแพร่จะเข้าถึงผู้ชมในวงกว้างหรือไม่ ความไม่แน่นอนนี้สร้างสภาวะ “ไม่มั่นคงเชิงนิเวศ” ต่อการผลิตเนื้อหาสาธารณะและทำให้การสื่อสารทางการเมืองบนโลกดิจิทัลมีลักษณะไม่เท่าเทียมในเชิงโครงสร้าง

ท้ายที่สุด แม้สื่อดิจิทัลจะเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีบทบาทเป็นผู้ผลิตเนื้อหา แต่การขาดมาตรฐานวิชาชีพและกลไกกำกับดูแลที่ชัดเจนในหลายช่องทางกลับเป็นปัญหาที่ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือและคุณภาพของข้อมูลที่เผยแพร่ ความง่ายในการเข้าถึงเครื่องมือผลิตสื่อ แม้จะเป็นการลดอุปสรรคเชิงเทคนิค แต่ก็ทำให้เกิดภาวะ “อิมพัลส์ของข้อมูล” ซึ่งยากต่อการแยกแยะว่าเนื้อหาใดมีพื้นฐานจากการสืบค้นอย่างเป็นระบบ หรือเพียงแค่เป็นการแสดงความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่มีมูลทางข้อเท็จจริง (Allcott & Gentzkow, 2017) ปรากฏการณ์นี้ยังซับซ้อนเมื่อเนื้อหาที่ถูกจัดทำขึ้นโดยผู้ไม่มีความรู้ด้านวารสารศาสตร์ ถูกแชร์อย่างกว้างขวางในรูปแบบที่คล้ายคลึงกับข่าวสารมืออาชีพ ส่งผลให้เกิดความสับสนในหมู่ผู้รับสาร และบั่นทอนความสามารถของสาธารณชนในการตรวจสอบข้อมูลได้อย่างมีวิจารณญาณ กล่าวโดยรวม ความไม่ชัดเจนของบทบาท “ใครคือสื่อ” ในยุคดิจิทัล กลายเป็นปัจจัยที่ทั้งเสริมและลดทอนศักยภาพของสื่อในการส่งเสริมความโปร่งใสในคราวเดียวกัน

ในบริบทเช่นนี้ การสร้างความโปร่งใสทางการเมืองผ่านสื่อดิจิทัลจึงไม่สามารถพึ่งพาเทคโนโลยีหรือการเปิดพื้นที่สื่อเพียงอย่างเดียว หากจำเป็นต้องมี “กลไกจริยธรรมของสื่อมวลชน” ที่ทำหน้าที่กำกับมาตรฐานการผลิตข่าวสารอย่างชัดเจน หลักจริยธรรมสำคัญของสื่อ ได้แก่ ความถูกต้องของข้อมูล (Accuracy) ความเป็นอิสระจากอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ (Independence) ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (Accountability) และความโปร่งใสของแหล่งที่มา (Transparency of sources) หลักการเหล่านี้ควรถูกสนับสนุนผ่านกลไกกำกับดูแลหลายระดับ เช่น การกำกับตนเองขององค์กรวิชาชีพสื่อ การตรวจสอบโดยองค์กรตรวจสอบข้อเท็จจริง (Fact-checking organizations) และการมีส่วนร่วมของสาธารณชนในการวิพากษ์ตรวจสอบเนื้อหาข่าวสาร หากกลไกจริยธรรมเหล่านี้ได้รับการพัฒนาอย่างจริงจัง สื่อมวลชนจะสามารถทำหน้าที่เป็น “ผู้เฝ้าระวังอำนาจ” ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และลดความเสี่ยงที่จะตกเป็นเครื่องมือของกลุ่มอำนาจทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบในระบอบประชาธิปไตยร่วมสมัย

6. กรณีศึกษาเปรียบเทียบ: ตัวอย่างจากต่างประเทศ

กรณีของไต้หวันมักถูกยกขึ้นเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของสื่อดิจิทัลในการส่งเสริมความโปร่งใสทางการเมืองอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ภายใต้บริบทที่ประชาธิปไตยยังคงเปราะบางและอยู่ภายใต้แรงกดดันจากมหาอำนาจ การสร้างระบบสื่อดิจิทัลที่มีความรับผิดชอบจึงกลายเป็นยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางสังคมโดยตรง รัฐบาลไต้หวันได้นำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการเปิดเผยข้อมูลแบบเรียลไทม์(Real-time)ผ่านระบบ “vTaiwan” และ “Join” ซึ่งเปิดให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็น ตรวจสอบร่างกฎหมาย และเสนอแนะนโยบาย (Tang, 2020) สิ่งที่น่าสังเกตคือ กลไกเหล่านี้ไม่ได้อิงกับแนวคิด “เปิดข้อมูลแล้วจบ” แต่มีการสร้างกระบวนการให้ประชาชนได้ถกเถียง ถ่วงดุล และเจรจากับเจ้าหน้าที่รัฐโดยตรงบนแพลตฟอร์มดิจิทัล ความโปร่งใสจึงไม่ได้เป็นเพียงการเปิดเผย แต่คือกระบวนการสื่อสารทางนโยบายที่เน้นความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชน โดยมีสื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการกลั่นกรอง ตรวจสอบ และส่งต่อข้อมูลที่เกิดจากกระบวนการเหล่านั้นสู่สาธารณะ

กรณีของเกาหลีใต้แสดงให้เห็นถึงการพัฒนากระบวนการนิเทศสื่อดิจิทัลที่สมดุลระหว่างความเป็นมืออาชีพขององค์กรข่าวกับพลังของภาคประชาชน ในช่วงการประท้วงใหญ่เมื่อปี 2016-2017 ที่นำไปสู่การถอดถอนประธานาธิบดีปัก กึน เฮ สื่อดิจิทัลทำหน้าที่เป็น “ช่องทางคู่ขนาน” ที่ขยายเสียงของผู้ประท้วง ตรวจสอบข้อมูลจากรัฐ และเผยแพร่หลักฐานการทุจริตในรูปแบบที่สื่อดั้งเดิมไม่สามารถทำได้ (Lee & Jin, 2019) ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สื่อดิจิทัลในเกาหลีใต้สามารถทำหน้าที่นี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ ความแข็งแกร่งของระบบกฎหมายคุ้มครองเสรีภาพสื่อ และโครงสร้างตลาดสื่อที่มีการแข่งขันสูงในระดับคุณภาพมากกว่าปริมาณ ยิ่งไปกว่านั้น การรู้เท่าทันสื่อของประชาชนที่ได้รับการส่งเสริมผ่านการศึกษาและโครงการของรัฐ ทำให้ผู้บริโภคมีความสามารถในการประเมินข้อเท็จจริงและตีความข้อมูลในเชิงวิพากษ์อย่างกว้างขวาง เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทย ความแตกต่างดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ความโปร่งใสไม่ได้เกิดขึ้นเพียงเพราะมีเทคโนโลยี แต่ต้องอาศัยโครงสร้างสถาบันและวัฒนธรรมทางการเมืองที่เอื้อต่อการสื่อสารเชิงประชาธิปไตยด้วย

จากกรณีศึกษาของไต้หวันและเกาหลีใต้ สามารถสังเคราะห์ได้ว่า ความสำเร็จในการใช้สื่อดิจิทัลเพื่อส่งเสริมความโปร่งใสทางการเมือง มิได้ขึ้นอยู่กับตัวเทคโนโลยีเอง หากแต่ขึ้นอยู่กับ “เงื่อนไขเชิงสถาบัน” และ “วัฒนธรรมทางการเมือง” ที่เปิดกว้างต่อการตรวจสอบและมีระบบที่รองรับการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง กลไกเช่น กฎหมายคุ้มครองผู้เปิดโปงข้อมูล (Whistleblower protection) การส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อในระดับการศึกษา และการสร้างแพลตฟอร์มของรัฐที่โปร่งใสและมีปฏิสัมพันธ์ได้ ล้วนเป็นปัจจัยที่ยังขาดหรือไม่เพียงพอในบริบทของไทย ข้อถดถอยที่เรียนสำคัญคือ หากไม่มีการปฏิรูปเชิงโครงสร้างในระดับรัฐ สื่อดิจิทัลในไทยอาจตกอยู่ในสถานะ “กึ่งเสรี” ที่เปิดช่องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม แต่กลับไร้ผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิง

นโยบายหรือการรับผิดชอบทางการเมืองอย่างแท้จริง บทเรียนจากต่างประเทศจึงมิใช่สูตรสำเร็จ แต่คือคำถามที่ท้าทายให้ไทยต้องกลับมาทบทวนระบบนิเวศของสื่อและโครงสร้างอำนาจอย่างลึกซึ้ง

สรุป

บทความนี้ได้วิพากษ์และวิเคราะห์บทบาทของสื่อมวลชนในยุคดิจิทัลต่อการส่งเสริมความโปร่งใสทางการเมืองในประเทศไทย โดยเริ่มจากการสำรวจกรอบแนวคิดหลัก เช่น สื่อในฐานะ watchdog ความโปร่งใสทางการเมือง และอำนาจของเทคโนโลยีดิจิทัลในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการสื่อสาร พบว่าสื่อดิจิทัลในไทยมีศักยภาพในการเป็นพื้นที่สำหรับการตรวจสอบภาครัฐ การเปิดเผยข้อมูล และการรณรงค์ประเด็นทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่สื่อกระแสหลักถูกครอบงำหรือจำกัดบทบาทจากโครงสร้างอำนาจ อย่างไรก็ตาม ศักยภาพนี้ยังเผชิญข้อจำกัดที่สำคัญหลายประการ ทั้งในด้านความน่าเชื่อถือของข้อมูล การแพร่กระจายของข่าวปลอม การผูกขาดของแพลตฟอร์มข้ามชาติ และการคุกคามจากรัฐที่จำกัดเสรีภาพในการแสดงออกของนักข่าวและประชาชน

กรณีศึกษาจากไต้หวันและเกาหลีใต้สะท้อนว่า ความโปร่งใสทางการเมืองในยุคดิจิทัลจะเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนต้องมีโครงสร้างทางสถาบันที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน มีกฎหมายที่คุ้มครองเสรีภาพสื่อ และมีการลงทุนในการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่ออย่างต่อเนื่อง ข้อเสนอของบทความจึงชี้ไปที่การปฏิรูปเชิงโครงสร้าง ไม่ว่าจะเป็นการยกเลิกกฎหมายที่เปิดช่องให้มีการปิดกั้นเนื้อหาทางการเมือง การออกแบบกลไกอิสระในการกำกับดูแลเนื้อหาดิจิทัล และการพัฒนาหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อในระบบการศึกษาไทย พร้อมทั้งการสนับสนุนภาคประชาสังคมให้ทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างข้อมูลของรัฐกับประชาชนอย่างเข้มแข็ง

กล่าวโดยสรุป สื่อดิจิทัลมิใช่คำตอบโดยตัวมันเอง หากแต่เป็นสนามต่อรองใหม่ระหว่างอำนาจรัฐกับอำนาจประชาชน บทบาทของสื่อในบริบทนี้จึงควรถูกทำความเข้าใจอย่างวิพากษ์ มิใช่เพียงการเฉลิมฉลองว่า “ดิจิทัลคือเสรีภาพ” แต่ต้องถามให้ลึกกว่า ใครมีสิทธิในการพูด ใครควบคุมเนื้อหา และเงื่อนไขใดทำให้ “ความโปร่งใส” กลายเป็นจริง มิใช่แค่ภาพลวง

ข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางการพัฒนา

เพื่อให้สื่อดิจิทัลสามารถทำหน้าที่ส่งเสริมความโปร่งใสทางการเมืองได้อย่างยั่งยืนในประเทศไทย จำเป็นต้องมีการปฏิรูปในหลายระดับ โดยเริ่มจากการเสริมสร้าง “เสรีภาพเชิงโครงสร้าง” ของผู้ผลิตเนื้อหา ผ่านการตรากฎหมายที่คุ้มครองเสรีภาพในการแสดงออกอย่างแท้จริง ไม่ใช้กฎหมายอาญาและกฎหมายพิเศษเป็นเครื่องมือจำกัดเสียงวิจารณ์ การปฏิรูปกฎหมายเช่น พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ฯ หรือการยกเลิกบทบัญญัติที่คลุมเครือและเปิดช่องให้ใช้ตีความในเชิงการเมือง ควรเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความมั่นคงทางกฎหมายให้กับนักข่าว

อิสระและพลเมืองผู้เปิดโปงข้อมูล นอกจากนี้ ควรมีการจัดตั้งกลไกอิสระในการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐต่อเนื้อหาดิจิทัล แทนที่จะปล่อยให้หน่วยงานของรัฐเป็นผู้กำกับดูแลโดยไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุล

อีกหนึ่งแนวทางเชิงนโยบายที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการปฏิรูปกฎหมาย คือ การส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ (Media literacy) อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ซึ่งควรถูกบูรณาการเข้าไปในระบบการศึกษาและโครงการพัฒนาประชาธิปไตยในทุกระดับ ปัจจุบัน แม้จะมีความพยายามของภาคประชาสังคมในการจัดกิจกรรมเชิงการเรียนรู้เกี่ยวกับข่าวปลอมและการประเมินแหล่งข่าว แต่โครงการเหล่านี้ยังขาดการสนับสนุนจากรัฐอย่างเป็นรูปธรรม การรู้เท่าทันสื่อไม่ควรถูกจำกัดแค่การแยกแยะ “จริง-เท็จ” เท่านั้น หากต้องรวมถึงความสามารถในการวิเคราะห์เจตนาของผู้ผลิตเนื้อหา โครงสร้างของแพลตฟอร์ม และอิทธิพลของวาทกรรมทางอำนาจในสื่อด้วยการยกระดับทักษะเหล่านี้จะช่วยให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการตรวจสอบอำนาจรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ตกเป็นเหยื่อของการบิดเบือน และสามารถผลักดันความโปร่งใสเชิงโครงสร้างได้จากฐานราก

เอกสารอ้างอิง

- Allcott, H., & Gentzkow, M. (2017). Social media and fake news in the 2016 election. *Journal of Economic Perspectives*, 31(2), 211–236. <https://doi.org/10.1257/jep.31.2.211>
- Castells, M. (2013). *Communication power*. Oxford University Press.
- Chachavalpongpun, P. (2021). Information operations and cyber repression in Thailand. *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 40(2), 226–245.
- Chadwick, A. (2011). *The hybrid media system: Politics and power*. Oxford University Press.
- Couldry, N., & Hepp, A. (2017). *The mediated construction of reality*. Polity Press.
- Couldry, N., & Mejias, U. A. (2019). *The costs of connection: How data is colonizing human life and appropriating it for capitalism*. Stanford University Press.
- Freedom House. (2022). *Freedom on the net 2022: Countering an authoritarian overhaul of the internet*. <https://freedomhouse.org>
- Fuchs, C. (2014). *Social media: A critical introduction*. SAGE.
- Gillespie, T. (2018). *Custodians of the internet: Platforms, content moderation, and the hidden decisions that shape social media*. Yale University Press.
- Grimmelikhuijsen, S., Porumbescu, G., Hong, B., & Im, T. (2013). The effect of transparency on trust in government: A cross-national comparative experiment. *Public Administration Review*, 73(4), 575–586. <https://doi.org/10.1111/puar.12047>

Human Rights Watch. (2023). Thailand: End prosecutions of activists, reform laws.

<https://www.hrw.org>

iLaw. (2021). รายงานสถานการณ์เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น 2564. <https://freedom.ilaw.or.th>

iLaw. (2022). การอภิปรายไม่ไว้วางใจ: ข้อมูล ความจริง และอคติของสื่อ. <https://ilaw.or.th>

Lee, H., & Jin, S. (2019). Digital protest and transparency in South Korea: From Candlelight protests to impeachment. *Asian Journal of Communication*, 29(1), 23–39.

Livingstone, S., & Bulger, M. (2014). A global research agenda for children’s rights in the digital age. *Journal of Children and Media*, 8(4), 317–335.

McNair, B. (2017). *An introduction to political communication* (6th ed.). Routledge.

Napoli, P. M. (2019). *Social media and the public interest: Media regulation in the disinformation age*. Columbia University Press.

Norris, P. (2006). The role of the free press in promoting democratization, good governance, and human development. In *Media matters: Perspectives on advancing governance & development* (pp. 66–75). Internews.

Phongpaichit, P., & Piriyaangsan, S. (1994). *Corruption and democracy in Thailand*. Silkworm Books.

Pavin, C. (2022). Digital dissent and protest in Thailand: A new era of political expression. *Asian Survey*, 62(4), 591–611.

Sinpeng, A., Martin, F., & Purnell, L. (2021). Facebook and politics in Southeast Asia: Navigating old divides in new media. *Asian Studies Review*, 45(1), 1–17.

Sombatpoonsiri, J. (2021). Twitter activism and youth politics in Thailand. *Journal of Democracy*, 32(2), 68–83.

Tang, A. (2020). How Taiwan is building a democratic internet. TED Talk.

https://www.ted.com/talks/audrey_tang_how_taiwan_is_building_a_democratic_internet

TDRI. (2021). ข้อเสนอเชิงนโยบาย: การเปิดเผยข้อมูลของรัฐ. <https://tdri.or.th>

TLHR. (2023). รายงานการดำเนินคดีทางการเมือง 2566. <https://tlhr2014.com>

Transparency International. (2023). *Corruption perceptions index 2022*.

<https://www.transparency.org/en/cpi/2022>

Vosoughi, S., Roy, D., & Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, 359(6380), 1146–1151. <https://doi.org/10.1126/science.aap9559>

We Are Social. (2024). Digital 2024: Thailand. <https://wearesocial.com>

Zuboff, S. (2019). The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power. PublicAffairs.

Journal of Political Science and Legal Studies

Original Article

Received: 28 February 2026

Revised: 1 April 2026

Accepted: 28 April 2026

Utilitarian Philosophical Discourse in Public Participation: Examining the Political, Legal, and Pancasila Justice Relations in Indonesia

Fikri Gali Fernando Holqi¹, Yuda Nur Ardiyansyah², Irfany Thoriquel Widiyanto³, Nabih Rijal Makarim⁴

Abstract

This study seeks to analyze utilitarianism in Indonesian politics by identifying the principles of Pancasila legal justice and utilitarian justice. Using qualitative descriptions with this type of literature study. Primary data contains journals and books related to research topics, namely the philosophy of utilitarianism, legal politics, justice, and Pancasila law, while secondary data contains supporting literature. Data will be understood, recorded, and analyzed using the philosophy of utilitarianism. So that conclusions can be drawn. The results of the study stated that public participation in influencing public policies in 2022 decreased from 76.1% to 70.6%. This creates a problem where the aspirations of the community are not properly accommodated, so that the output of legal politics in the formation of laws or regional regulations does not contain the principle of justice for the wider community. This tends to be positivistic and contradicts the formulation of the Law, which must use academic texts that contain philosophical, sociological, and normative aspects. Thus, eliminating the principle of legal expediency by emphasizing the principle of legal certainty. In actualizing the principle of utilitarianism in the Pancasila legal state, which tends to use the doctrine of positivism, the collective participation of the government, law enforcement, and the community is carried out to form rules and implement these rules to create benefits for the wider community; it is a major form of the principle of justice. The principle of utilitarianism is *"The Greatest Happiness for the Greatest Number"*. Thus, the majority vote is a representation of the principle of justice. The author feels that this study is not completely perfect and needs refinement from other researchers. The recommendation suggested by the researcher is to be more specific in conducting research on related topics about laws that use purely utilitarian aspects.

Keywords : Utilitarianism, Politics, Law, Justice, Pancasila

¹ Faculty of Social and Political Science, Universitas Muhammadiyah Malang, Indonesia

² Faculty of Sharia, Universitas Islam Negeri Kiai Haji Achmad Siddiq, Indonesia

³ Faculty of Law, Universitas Muhammadiyah Malang, Indonesia

⁴ Faculty of Social and Political Science, Universitas Indonesia

I.Introduction

The formulation and implementation of provisions related to universal political ethics in Indonesia are carried out through the philosophy of Pancasila, which applies as the basic principle of the state and the state ideology. This condition makes Pancasila the foundation of all legal doctrines and the procedures for the formation of laws or legal politics in Indonesia. In addition, democracy contributes by providing a mechanism for discourse through public space (Holqi, 2024). The vital role of public participation in the legal political mechanism in Indonesia is that public participation needs to be active through granting citizens absolute aspiration authority. This participation is a very important aspect in manifesting principles in the implementation of legal politics in the formation of legislation (Simanjuntak et al., 2022). The current situation has negative implications, where public participation is only symbolic and procedural (formality). It does not involve the aspirations of the wider community directly and substantively. The crisis in public participation has consequences for legal legitimacy, creating resistance, and degrading societal legitimacy (Damanik et al., 2025). Normatively, the provisions of positive Indonesian law have required proper procedures in supporting public participation, but have not yet reflected meaningful public participation (Hermanto, 2023). The complexity of participation as well as the dynamics of society in participating creates complicated problems (Nelly, 2024). In a formal setting, participation is carried out through representative democracy, whereas in an informal space, the intensity of public participation is determined by the community (Solihah, 2017).

In a state of law, there needs to be a goal to uphold a principle of justice. The power of a state, actualized by the government and law enforcement authorities, is intended to realize public welfare. Thus, all actions taken are required to be effective and fair. It is relevant to the wishes of society at large. If the rule of law can implement the rules properly, it will protect the community from potential problems of injustice that will occur. Thus, the purpose of the formation of the concept of the rule of law is to provide legal protection and the implementation of good and just laws for the community. This principle is a form of state protection of relations to citizens. Implementing the law effectively is a legal dynamic as an effort to bring about an organized system (Yanto, 2020). Law can create a system of people's lives; this happens to a country that upholds democratic principles as a form of embodiment of the modern state. Justice in this case is part of the legal orientation in a democratic state. Although basically, the law is a political product that is the background of government administration, the principle that applies to the law is universal so that the law can apply to anyone, including parties Law enforcement, and legislators (Hayat, 2015). In order to realize legal justice, there needs to be a formulation of regulations carried out through legal politics. By Soepomo, initially the definition of legal politics was initiated in 1947 in his article entitled (Hoekoem Political Questions in the Development of the Indonesian State) (Winardi dan Sirajuddin, 2019). For Padmo Wahjono, legal politics is defined as a fundamental public policy in order to ensure the purpose, form, and substance of the law that will be created to related aspects that are used as categories in punishing something (Imam Syaukani dan A. Ahsin Thohari, 2018). Meanwhile, according to Moh. Mahfud MD, legal politics is defined as formal

policies related to laws that will be formed and passed. This includes the process of making new laws and the transition of old laws to realize the direction of a country (Mahfud, 2009).

One aspect of the purpose of law is justice. The principle of justice in the Pancasila legal state needs to implement the philosophical school of utilitarianism. In this case, utilitarianism can be internalized in the concept of the Pancasila legal state in Indonesia. In general, Utilitarianism is a school created by Jeremy Bentham in the 18th century AD. Utilitarianism is one of the schools of legal philosophy. Utilitarianism has exerted its influence on several laws in the world. Utilitarianism always upholds aspects of individual happiness as objects of law (Septiansyah & Ghalib, 2019). The school of Utilitarianism states that the legal orientation of law is an act that benefits as many people as possible; expediency in this case, is a form of happiness. Justice of legal products can be identified as a form of good or bad rules, and fair implementation of law can be seen through legal implications for human happiness. Therefore, all activities carried out in forming laws or laws are required to review legal purposes.

The principle of utilitarianism is often known as "The Greatest Happiness for the Greatest Number." This principle is the basis for the formation and renewal of law. The law needs to have logical guidelines; the logical principle is utility. Thus, legal ideals are required to reflect the value of utility. In other words, the law must guarantee and provide happiness to In order to explain in detail about the legal concept, Bentham's explanation refers to both substance and legal form. The substance and form of law are two very central things in promoting the concept of law to legislators as well as the public. With the existence of verified legal institutions and legal codification, the function of legislators is expected to be able to create legal products that have an orientation to the welfare and happiness of the people. On the other hand, citizens need to understand the law and have an obligation to take care of it. In-depth, Bentham explained to legislators the importance of legal socialization. Law is not just enacted and carried out, but the law needs to be explained in detail until the public can understand the legal product so that the community is able to make the law as a guideline to realize public interest and public order (Songbes, 2023).

The *adagium* "The Greatest Happiness of the Greatest Number" has always used as a basis for justifying the usefulness of a form of legal orientation based on utilitarianism. Departing from Bentham's concept of utilitarianism, it will generally explain the purpose of law. In addition, Bentham also provides several postulates regarding the way that can be done in evaluating a law, used to guide sustainability on the principle of legal certainty. Bentham based his evaluation on two elements, namely pleasure, which contains about (expediency, pleasure, happiness), and pain (fear, discomfort, pain). Bentham's strategy is to add between the number of legal products that are pleasure and the number of laws that are pain. Thus, it can identify good legal products and bad legal products (Pratiwi et al., 2022). As the ideology of the Indonesian state, Pancasila has a role to make it a fundamental philosophy oriented in reference to the State of Indonesia as an effort to create welfare and justice for the community. In this case, Indonesian legal politics is actually a provision of the constitutional system that is fundamental and contains goals and mechanisms to be carried out in achieving social and legal orientation. The historical journey of Indonesian constitutional law has been implemented as an

alternative concept of legal politics that is relevant to the alignment of state administrators who are not entirely in accordance with Pancasila. Thus, all elements of the nation are required to provide criticism consistently so that they can make surplus contributions in the actualization of Indonesian legal politics positively and even reflect Pancasila (Pramono, 2018).

According to Padmo Wahiono, legal politics is defined as a fundamental public policy to ensure the purpose, form, and substance of the law that will be created to related aspects that are used as categories in punishing something (Imam Syaukani dan A. Ahsin Thohari, 2018). Legal politics is a state activity carried out to create a Constitution, while the product of the legislative mechanism is an implication of the political output of the law. In order to identify politics, law, and philosophy, as well as orientation to a country, it can be done by constructing the country's constitution. Legal politics can be interpreted as an element that is able to support all aspects of the national legal system, thus being able to play a relevant role in the ideals of the state, nation, law, and substance of the guidelines contained in the Preamble to the 1945 Constitution.

The principle of justice has always been based on philosophical schools that correlate with the situation and condition of human thought. Based on the concept of philosophical theory that contains the principle of justice, it consists of at least two universal perspectives. It includes the purpose and characteristics of the value of justice. In this context, goals can be interpreted as something that will be achieved in legal relations and society. While the characteristics of the principle of justice need to contain fair, legal, impartial, equal rights. Justice is a form of action that aims for goodness, virtue, and truth, and also demands moral equality of relations between citizens. Goals in justice can be created through mutual agreement between communities and strategies that will be carried out to achieve these goals of justice. In addition, justice is also identified as the output or policy resulting from the implementation of the law. Thus, justice is an ideal aspect that contains ideals or goals in the concept of the rule of law (Nasution, 2016).

As for previous research, the research conducted by Putri & Arifin (2018) The title *"Theoretical Review of Justice and Certainty in Law in Indonesia"* mentions that positive implications occur when the legal concept implemented in Indonesia contains aspects of justice and legal certainty, then the law will have legitimacy in society. In addition, it can also provide protection for elements of human rights, achieve a good legal system, and create public order and public welfare. Second, Research conducted by Hasaziduhu Moho, (2019) The title *"Law Enforcement in Indonesia According to Aspects of Legal Certainty, Justice, and Expediency"* mentions that, factually, law enforcement in Indonesia has several shortcomings; it is based on the application of law enforcement, which tends to uphold the principle of certainty and considers the law to be a law rather than the benefit and justice of the community.

Third, research conducted by Sarip (2018) the title *"The Plurality of State Vision of Pancasila Law in the Mission of Indonesian State Law"* mentions that the principle of justice is a form of Effort to create equivalence, equal rights, and wisdom in deciding violations that have been formulated in formal rules. It is a mechanism of justice based on procedural principles, with procedural principles of justice substantially expected to be achieved and able to touch the reality of society. Fourth, research conducted by Arliman (2017) with the title *"Public Participation in the Formation of Legislation to Realize*

a Prosperous Indonesia in the View of the Theory of the Welfare State." The teachings of the welfare state can actually be actualized in tandem with state rules. Welfare is the ideal of every country in the framework of governance, and the implementation of the role of regulations is a means of achieving prosperity. The balance between these two ideas can be achieved by establishing regulations that are responsive and uphold the interests of the people. With that, the concept of the Indonesian welfare state will be created. But at this time, the fundamental problem related to this goal is that people's participation and aspirations are always ignored, even just as form of formality.

II.Objective

This study seeks to analyze utilitarianism in Indonesian legal politics with the main aim of identifying the principle of justice of the Pancasila Law State and the principle of Betham Utilitarianism justice.

III.Research methods

This study uses a qualitative type of research with a library research approach. This approach was chosen for a deep analysis of the philosophical discourse of utilitarianism contained in Indonesian legal texts. The analysis is conducted from the perspective of legal philosophy, with an emphasis on a critical evaluation of the principle of utility in the legislative regulation process. To analyze utilitarianism in Indonesian legal politics by identifying the principles of Pancasila legal justice and utilitarian justice. Literature review is used as an effort to collect information and data based on relevant theoretical sources containing books and journals related to research topics, namely the philosophy of utilitarianism, legal politics, justice, and Pancasila law and laws. Thus, it can provide a description, summary, and critical evaluation of the topic being researched. The literature study used in the research discusses the principle of justice of the state of law Pancasila and the principle of total justice of Bentham's utilitarianism. The primary and secondary data obtained are then read, understood, recorded, phrased, and analyzed by implementing several principles in the philosophy of utilitarianism. The researcher uses concepts, doctrines, and Pancasila as an object for interpretation through the analysis of utilitarian theory. The researcher contrasts the values of 'Social Justice' and 'Common Good.' The researcher analyzes whether the Fifth Principle is interpreted as utility (pure collective secular happiness) or as justice (everyone receives their rights in proportion to human dignity). Data collection is carried out through the code 'Public Participation, Pancasila, and Legal Policy'.

In general, Utilitarianism is a school created by Jeremy Bentham in the 18th century AD. Utilitarianism is one of the schools of legal philosophy. Utilitarianism has exerted its influence on several laws in the world. Utilitarianism always upholds aspects of individual happiness as objects of law (Septiansyah & Ghalib, 2019). Which is done through Provide Subsistence, Provide Abundance, Attain Equality, and Security. Conclusions can be drawn using a deductive pattern, which infers data

coherently from the properties of general statements to particular. Thus, it is expected to be able to provide a comprehensive understanding in answering the formulation of the problem, namely related to the principle of state justice, Pancasila law, and the justice of Bentham utilitarianism. Thus, eliminating the principle of legal expediency by emphasizing the principle of legal certainty. In actualizing the principle of utilitarianism in the Pancasila legal state, which tends to use the doctrine of positivism, the collective participation of the government, law enforcement, and the community is carried out to form rules and implement these rules to create benefits for the wider community; it is a major form of the principle of justice.

IV. Research results

The position of Pancasila in UU-PPP is a representation of the principle of the *Staatsfundamentalnorm* of a country. *Staatsfundamentalnorm* is defined as a reference in a mechanism for the formation of laws. This indicates that the purpose of the establishment of the regulation is a reflection of the legal ideal of "*Rechtsidee*" and the ideal of the state "*Staatsidee*" as stated in the 1945 Constitution. Referring to the perspective of Philippe Nonet and Philip Selznick, although it was created in the post-reform, which contained a democratic system, factually, the output of the formation of the Law refers to autonomous law rather than responsive law (Tardjono, 2016)

Table 1. The Principle of Utilitarianism in Legal Politics through Community Participation

Indicator	2021	2022
Public Participation in Influencing Public Policy in Representative Institutions	76,1%	70,16%
Legislator Performance	33,33%	60%
Public access to public information	69,84%	75,35%

Table 1: Indonesian Democracy Index, Source: www.bps.go.id

Based on Table 1, public participation in the formation of laws or local regulations by the law is imperative. Thus, the establishment of laws or local regulations that contain community participation is not a form of obligation. In other words, community participation in the formation of laws or local regulations is not a provision of the law (Tuhumena et al., 2021). The establishment of laws and regulations or regional regulations, as stated in Article 43 paragraph (3) *juncto* Article 56 paragraph (2) of Law Number 12 of 2011 concerning the Establishment of Laws and Regulations, states that the formation of laws through the process of the Bill is formed by the DPR, the President, and the DPD. the formation of local regulations was initiated by the DPRD and the Governor (Explanation of article 43 paragraph 3 *juncto* article 56 paragraph 2 UU-P3). However, based on Table 1, public participation in influencing public policies in 2021 decreased from 76.1% to 70.6%. This creates a problem where the aspirations of the community are not properly accommodated, so that the output of legal politics in the formation of laws or regional regulations does not contain the principle of justice for the wider community. Thus, eliminating the principle of legal expediency by emphasizing the principle of legal certainty.

V. Discussion

Principles of State Justice Pancasila Law

Pancasila is the basis of the Indonesian state, the statement is contained in the Preamble of the 1945 Constitution fourth paragraph. Pancasila is a reference for the community in carrying out the life of the nation and state (Nurafifah, 2021). Pancasila is also used as an ideology that contains a very deep substance. Before the creation of Pancasila, the lives of Indonesian people had actually applied the values of Pancasila. Thus, Pancasila is relevant to the characteristics of the Indonesian nation. In this case, the government and society need to apply the values of Pancasila which consists of God, Humanity, Unity, Peoplehood, and Justice. It is solely as a representation of the community which is an element of the Unitary State of the Republic of Indonesia. When the government and society are able to implement Pancasila in the realm of social and state life, it allows the formation of high wisdom (Wandani & Dewi, 2021).

As a Grundnorm or basic norm of law in Indonesia, it has implications for the concept of the state of law Pancasila. The idea of the rule of law is motivated by the historical and cultural aspects of a country. Thus, the legal system cannot be triggered from one country to another. The terms *Rechstaat*, Rule of Law, Nomocracy, Islamic Society, and the state of law Pancasila are valid manifestations of the concept of the rule of law. Fundamentally, cultural elements are also capable of having implications for state administration. Indonesia uses the doctrine of Pancasila ideology which has a pragmatic nature so that it is able to correlate and acculturate between Civil Law and Common Law. When the principles of Pancasila are implemented constantly, it is able to make Indonesia a state of law that creates welfare for the people (Hamzani, 2014).

In this case, the law plays a role in protecting violations and providing a form of protection to society at large. Thus, the application of the law is required to be able to protect the interests of the

community properly. The implementation of the law can be carried out normally and damain. However, in the context of law enforcement in Indonesia, it is still categorized as weak. Law enforcement mechanisms are a reflection of a rule of law. Law enforcement becomes a legal parameter in a country. Thus, a rule of law that is able to create effective law enforcement is a representation of the success of the concept of the rule of law. Thus, the state is able to provide a form of order and justice to society (Arliman, 2017a). Basically, there is a difference between the definition of the state of law of Pancasila and the state of law in other countries (west). It is based on the ideology of each country. Of course, these elements give characteristics to the rule of law in Indonesia. The idea of the western legal state which includes the *Rechtstaat* or Rule of Law is caused by social dynamics aimed at giving opposition to the absolutism of the king, while the Indonesian State of Law is motivated by the spirit of the Indonesian people who fought for a form of independence from Dutch colonialism. Unlike the *Rechtstaat* or Rule of Law, the idea of the Pancasila rule of law is a form of the state of law guided by the values of Pancasila. So that is what makes Indonesia called the state of Pancasila law (Widiatama et al., 2020).

The explanation in the 1945 Constitution states that Pancasila is a legal ideal or *Rechtsidee*. This is what underlies Pancasila as a reference in legal regulations in Indonesia. In this case, Pancasila is used as the highest norm that functions in establishing the basis (legitimacy) of a legal norm in Indonesia (Muhlashin, 2021). In line with the term Pancasila legal state, Indonesia is able to have the nature of similarity, kinship, and religion. Thus, from this aspect Indonesia is referred to as a divine state as stated in the preamble of the 1945 Constitution. It also gives the character of the Indonesian state that Indonesia does not have the nature of secularism that separates state administration and religion (Erwinsyahbana & Syahbana, 2018). The special characteristics of the Pancasila law state are contained in the implementation of laws that need to be based on the Pancasila precepts, it contains God, Humanity, maintaining equality, dignity, liberty, human rights, family nature, unity in the context of forming rules and state administration (Made & Wijaya, 2015).

In general, Indonesia uses the term Pancasila State Law because Pancasila is considered the basic norm for legal rules. This is done by giving the status of Pancasila as the highest level in the hierarchy of laws and regulations so that Pancasila can be used as a reference in all forms of legislation. This causes Pancasila not only to be normatively identified in view as a legal basis, but the values embedded in Pancasila can also be actualized in national legal systems (Fais Yonas Bo'a, 2018). However, the implementation of Pancasila law in Indonesia is applied in line with the doctrine of legal positivism. The doctrine of the school of legal positivism has monistic characteristics, the validity of positive legal rules needs to be formed by humans "authorized institutions" (Kusumohamidjojo, 1999). The doctrine of legal positivism always focuses its object on the concrete conditions of "*Das Sein, Wirkelijkheid*". For the doctrine of legal positivism, the essence of law is the command of the lawgivers. One form of the school of legal positivism called legism emphasizes that the source of law is the Law, therefore, truth in the view of legal positivism is based on the principle of certainty aimed at achieving justice.

The definition of the principle of justice has a very past history of perspective in legal discourse. Basically, the principle of justice can be identified based on two interpretations. The first is justice based on formal or written laws that apply universally, the second is justice in the material sense, which requires the law to be relevant to the goal of achieving community justice (Suseno, 1991). Justice is one part of the legal ideal that is always discussed in the discourse of legal philosophy. This includes Aristotle's idea in his writing, namely "*Retorica*" which classifies the principle of justice consists of two types containing Distributive Justice "*Justitia distributive*" which is a form of justice orientation intended for people based on their merits and in accordance with their rights. And "*Justitia Cummulativa*" or cumulative justice, which is a form of justice that is internalized by a person without considering his merits (Hakim & Barkatullah, 2012). The interpretation of the principle of justice as equality for Aristotle, was carried out and developed by Cicero by rejecting legal positivism in society which was used as a parameter of absolute justice values. For Cicero, the principle of justice is based on a source of reason that can guide the whole society. To eliminate the value of justice under the principle of legal certainty is an irony. Thus, Cicero said "*Summum Ius Summa Iniuria*" or the supreme law is the highest injustice (Huijbers, 1999). However, implementing utilitarianism completely in the legal system would eliminate individual rights. The principle of utilitarianism is "*The Greatest Happiness for the Greatest Number*". Thus, the majority vote is a representation of the principle of justice.

Bentham's Justice Utilitarianism

The school of utilitarianism was coined by Jeremy Bentham, and later developed by Stuart Mills and Rudolf von Jhering. Utilitarianism was a response to natural law theory in the 18th and 19th centuries. Fundamentally, Utilitarianism provides a critique of natural law because it has abstract and non-static properties. Bentham said that the role of law is a concept that seeks to surplus the value of benefits and happiness to society. The concept of law according to Bentham is to put forward the entity of happiness, The parameter of law is the high intensity of happiness towards everyone. Thus, the categorization between good or bad a legal product rests on legal implications in providing benefits and happiness to society at large. Expediency is interpreted as happiness or happiness (Friedmann, 1990). The principle of happiness for Bentham should be felt by everyone. But if it is not achieved, then an effort is needed so that happiness can be realized. So came the term "*The Greatest Happiness for the Greatest Number*." Below is a chart of the theory of utilitarianism;

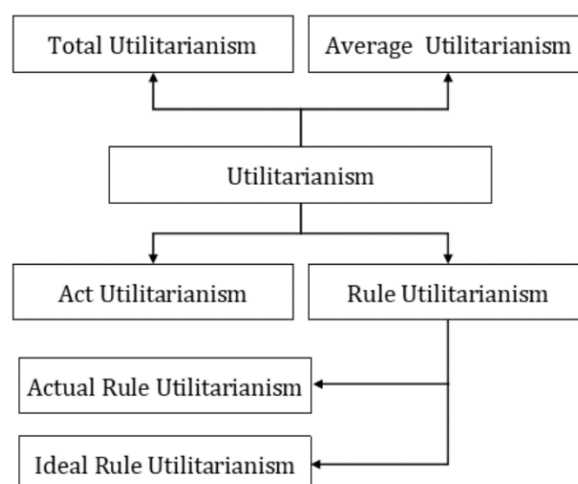

Figure 1. Bentham's Utilitarianism Theory Chart, Source: Ali, (2009)

Based on the Figure 1. Laws are required to surplus benefits to society, laws cannot be formed authoritarily. Utilitarianism puts forward the principle of expediency as a guide for an action that is able to escalate or decrease the intensity of happiness as a parameter of pleasure and pain. Bentham explained that the substance of the law is required to have the principle of justice as an impact of the element of happiness of individuals, legal certainty is measured based on indicators of the number of people who feel the benefits of the legal products made. Based on this view, Bentham bases his perspective on the psychological aspects of society on the norms imposed (Mochtar & Hiariej, 2021).

Rule Utilitarianism

The formulation of regulations fixed on legislators is a correct validity in knowing irregularities shaded by law by considering the meaning of utility (Schofield, 2009). Therefore, there is a need for transparency in the design and purpose of legal products to the public. Regarding this, Bentham wrote between "Rights and duties, although the nature of these two terms is different and contradictory, it cannot be dichotomous from one another. This does little to prove that the law is incapable of providing benefits to society without coercion, thus, being impossible when forming false rights, without forming obligations to the other (Bentham, 1914). In this case, the Law is not oriented as an effort to create rights against someone, but also by forming equal provisions for others. For Bentham, man is required to give up some of his freedom. The implications of restrictions on independence create pain. Thus, all forms of dependents bestowed on one person need to be identified as a service applied to others. Although required by providing services, services are not always analogous to obligations. Services can be provided freely (Halevy, 1934).

a. Provide Subsistence

In providing subsistence, the law is required to be able to provide guarantees in the context of protecting the community as an agenda to maintain life.

b. Provide Abundance

In providing abundance, the law is required to provide guarantees to the community in order to create welfare. This is based on the view that human policy is dynamic so that the needs of life

always arise. Welfare can be created by the efforts made in producing a source of income. Thus, legal products need to provide certainty so that people are able to earn a living and create welfare for themselves (Schofield, 2009).

c. Attain Equality

Attain Equality, the law needs to be social, cultural, and equality before the law "*Equality Before the Law*". The principle of equality is oriented towards equality of opportunity, not equality of conditions. The principle of equality can have implications for justice.

d. Security

In security, the law needs to provide guarantees in security and public order. These two aspects constitute the ideals of the law itself. Without law, security and public order cannot be created. Thus, it has the consequence of low wealth and no source of livelihood. Regarding this, several practices are carried out to improve security and public order and improving the quality of law enforcement in Indonesia, namely by socializing the law and law enforcement to the community, imposing fair and proportionate punishment on perpetrators of crimes, providing space for community contribution in law enforcement mechanisms and forming regulations or rules. Some of these principles are in line with the ideals of just law which is fundamentally required to protect all citizens. In addition, law enforcement mechanisms are also needed to collectivity between law enforcement authorities. Thus, law enforcement mechanisms can run effectively (Santoso et al., 2023).

Justice is a very vital principle in creating the equality of people's lives. Actualization of justice can guarantee welfare to the community and can create public order (Rangkuti, 2017). However, the implementation of the principle of justice in the rule of law always has a problem. The important role and basic principles of justice in a country can be identified in the perspective of John Rawls and Jürgen Habermas, who tend to consider society as a political unity in a country (Rawls, 1986). In the concept of the rule of law, the actualization of the principles of justice as well as social justice are very fundamental element. Justice is a form of community desire that is static and sustainable. Thus, every action by the government that is oriented towards public welfare can be interpreted as an act that is just. The principle of justice and social justice in the rule of law has a very close correlation; it is based on the principle of justice that underlies the creation of social justice. Thus, every citizen can have the potential to form a good life and general welfare (Purwanto, 2017).

The principle of justice based on Pancasila needs to contain several principles listed in Pancasila. It can include the value of Godhead by promoting the principle of justice based on Godhead. The second principle of justice in the substance of Pancasila is justice that is relevant to human rights as a form of representation of social beings. The third principle of justice that prioritizes unity and unity, it is oriented in efforts to establish public order. The fourth principle of justice implements the nature of consensus deliberation in stating its arguments. The fifth principle of justice is to guarantee the right to social justice to all Indonesian people (Febriansyah, 2017). Social justice and the principle of consensus deliberation on the concept of the rule of law are fundamental to the essence. The principle of social justice in the

concept of the Pancasila legal state, which contains public interests and social interests, can provide limits to the "*dignity of man*." (Hariyanto, 2015).

As a manifestation of the Pancasila legal state, Indonesia seeks to create a plurality of pyramid precepts in Pancasila. The characteristic of the concept of the Pancasila legal state is that it is found in the state legal system based on the precepts of Pancasila, which includes the Rule of Law based on the principles of God, Humanity, Unity, Peoplehood, and Justice. The state of law of Pancasila can be identified as the vision of the state. To achieve the vision, the pelru implements a mission called the law of the country (Sarip, 2018). To deal with the two sovereign forces of pleasure and pain, Indonesia has implemented the concept of the welfare state. The Indonesian constitution declares that the state is required to create social justice values and prioritize the value of general welfare. Considering this, Indonesia actually wants a "welfare state" and "social welfare" as conditions where material and non-material needs are realized. Prosperous conditions can be created when the primary needs of the community can be met. The principle of welfare can be realized by collective action from civil society, the market, and the state. In this case, the head of state, as a representative of the term "State," is required to contribute to maintaining his oath commitment in carrying out the 1945 Constitution properly and in accordance with an effort to create social welfare by sticking to Pancasila and the 1945 NRI Constitution (Putra, 2021).

The implementation of Pancasila as a legal basis for realizing social justice in Indonesia has challenges and opportunities that need to be considered. These challenges include different interpretations of Pancasila values, limited resources, accessibility of public services, and political interests and injustices in the legal system (Nugraha, Aulia, 2023). Justice is identified as one of the values underlying Pancasila. Thus, making it a very vital thing to be applied, considering that justice is the fifth precept of Pancasila, which is one of the ideals of the state. The problem of injustice will be overcome if all elements of society can apply the values of unity and justice in the life of the nation and state (Siregar, 2014). Fair action can be defined as referring to policies carried out by the government for the community regarding their rights. The social definition is defined as actions that do not prioritize personal interests above public interests. Creating a welfare state is carried out with a state administration system that contains equity and sustainable programs in order to actualize the principle of the five precepts of Pancasila (Sarifuddin & Joesoef, 2023).

VI. Conclusion and Suggestions

Based on the presentation of the results and discussion above, it can be concluded that justice in the state of law Pancasila needs to contain elements contained in Pancasila, namely the five precepts because Pancasila is considered as *Staatsfundamentalnorm*. This indicates that the purpose of the establishment of the regulation is a reflection of the legal ideal of "*Rechtside*" and the ideal of the state "*Staatside*" as stated in the 1945 Constitution. So that it is used as a reference in the formation of laws to create justice. However, the government is too normative to eliminate philosophical and sociological aspects in legal politics. While total justice, utilitarianism emphasizes that the formation of laws needs to contain (Provide Subsistence, Provide Abundance, Attain Equality, and Security) as an effort to

create justice. However, based on Table 1, public participation in influencing public policies in 2022 decreased from 76.1% to 70.6%. This creates a problem where the aspirations of the community are not properly accommodated, so that the output of legal politics in the formation of laws or regional regulations does not contain the principle of justice for the wider community. This tends to be positivistic and contradicts the formulation of the Law, which must use academic texts that contain philosophical, sociological, and normative aspects.

Eliminating the principle of legal expediency by emphasizing the principle of legal certainty. In actualizing the principle of total utilitarianism in the Pancasila legal state, which tends to use the doctrine of positivism, the collective participation of the government, law enforcement, and the community is carried out to form rules and implement these rules to create benefits for the wider community, it is a major form of the principle of justice. Imphatching utilitarianism can create the principle of justice as a whole, because fundamentally, utilitarianism internalizes the usefulness of laws for society, implementing utilitarianism completely in the legal system would eliminate individual rights. The principle of utilitarianism is *"The Greatest Happiness for the Greatest Number"*. Thus, the majority vote is a representation of the principle of justice. The author feels that this study is not completely perfect and needs refinement from other researchers. The recommendation suggested by the researcher is to be more specific in conducting research on related topics about laws that use purely utilitarian aspects.

Reference

- Ali, A. (2009). *Menguak Teori Hukum (Legal Theory) Dan Teori Peradilan (Judicialprudence) Termasuk Interpretasi Undang-Undang (Legisprudence)*. Jakarta: Kencana.
- Arliman, L. (2017a). Mewujudkan Penegakan Hukum yang Baik untuk Mewujudkan Indonesia sebagai Negara Hukum. *Jurnal Hukum Doctrinal*, 2(2), 509–532.
- Arliman, L. (2017b). Partisipasi Masyarakat Dalam Pembentukan Perundang-Undangan Untuk Mewujudkan Indonesia Sejahtera Dalam Pandangan Teori Negara Kesejahteraan. *Jurnal Politik Pemerintahan*, 10(1), 60–72.
- Badan Pusat Statistik, (2023). "Indikator Indeks Demokrasi Indonesia (IDI) Tingkat Pusat 2021-2022". www.bps.go.id, <https://www.bps.go.id/id/statistics/table/2/MjE2NCMy/new-method-central-level-indonesia-democracy-index-indicators.html>. (accessed march 14, 2024).
- Bentham, J. (1914). *Theory of Legislation*. Oxford: Oxford University Press.
- Callychya Juanitha Raisha Tuhumena, Jemmy Jefry Pietersz, V. J. S. (2021). Peran Dan Partisipasi Masyarakat Dalam Pembentukan Undang-Undang. *Tatohi: Jurnal Ilmu Hukum*, 3(1), 248–256.
- Damanik, E. R., Farina, T., & Nugraha, S. (2025). Krisis Partisipasi Publik dalam Pembentukan Undang-Undang di Indonesia : Problematika Hak Konstitusional dan Pengabaian Aspirasi Rakyat. *Journal Of Social Science Research Volume*, 5(2), 2518–2540. <https://j-innovative.org/index.php/Innovative/article/view/18664>
- Erwinsyahbana, T., & Syahbana, T. R. F. (2018). Perspektif Negara Hukum Indonesia Berdasarkan Pancasila. *Osf.io, February*, 1–20.

- Fais Yonas Bo'a. (2018). Pancasila sebagai Sumber Hukum dalam Sistem Hukum Nasional (Pancasila as the Source of Law in the National Legal System). *Jurnal Konstitusi*, Vol. 15, N(1), 28–49.
- Febriansyah, F. I. (2017). Keadilan Berdasarkan Pancasila Sebagai Dasar Filosofis dan Ideologis Bangsa. *DiH Jurnal Ilmu Hukum*, 13(25), 1–27.
- Friedmann, W. (1990). *Teori dan Filsafat Hukum; Idealisme Filosofis dan Problema Keadilan, diterjemahkan dari Legal Theory oleh Muhamad Arifin, Disunting oleh Achmad Nasir Budiman dan Suleman Saqib*,. Jakarta: Rajawali Pers.
- Hakim, T. P. dan A., & Barkatullah. (2012). *Filsafat, Teori, dan Ilmu Hukum, Pemikiran Menuju Masyarakat yang Berkeadilan dan Bermartabat*. Jakarta: Rajawali Pers.
- Halevy, E. (1934). *The Growth of Philosophy Radicalism*. London: Faber & Faber Ltd.
- Hamzani, A. I. (2014). Menggagas Indonesia Sebagai Negara Hukum Yang Membahagiakan Rakyatnya. *Jurnal Yustisia*, 3(3), 136–142.
- Hariyanto. (2015). Prinsip Keadilan dan Musyawarah dalam Hukum Islam Serta Implementasinya dalam Negara Hukum Indonesia Hariyanto Dosen STAIN Purwokerto pada Jurusan Syari'ah. *Supremasi Hukum*, 4(1), 236–250.
- Hasaziduhu Moho. (2019). Penegakan Hukum di Indonesia Menurut Aspek Kepastian Hukum, Keadilan, dan Kemanfaatan. *Jurnal Warta*, 13(1), 138–149.
- Hayat, H. (2015). Keadilan Sebagai Prinsip Negara Hukum: Tinjauan Teoritis dalam Konsep Demokrasi. *PADJADJARAN Jurnal Ilmu Hukum (Journal of Law)*, 2(2), 388–408.
- Hermanto, B. (2023). Dinamika Partisipasi Publik Dalam Mewujudkan Legislasi yang Partisipatoris. *Jurnal Komisi Yudisial*, 16(2), 205–231. <https://doi.org/10.29123/jy/v16i2.668>
- Holqi, F. G. F. (2024). Mazhub Frankfurt School Jurgen Habermas dalam Diskursus Etika Politik Indonesia. *Politea: Jurnal Ilmu Politik*, 16(02), 82–90. <https://talenta.usu.ac.id/politeia/article/view/15048/7656>
- Huijbers, T. (1999). *Filsafat Hukum Dalam Lintasan Sejarah*. Yogyakarta: Kanisius.
- Imam Syaukani dan A. Ahsin Thohari. (2018). *Dasar--Dasar Politik Hukum*. Jakarta: Rajawali Press.
- Kusumohamidjojo, B. (1999). *Ketertiban Yang Adil*. Jakarta: Grasindo.
- Made, H., & Wijaya. (2015). Karakteristik Konsep Negara Hukum Pancasila. *Jurnal Advokasi*, 5(2), 199–214.
- MaHFud, M. (2009) *Politik Hukum di Indonesia*. Jakarta: Rajawali Pers.
- Marsudi Dedi Putra. (2021). Negara Kesejahteraan (Welfare State) dalam Perspektif Pancasila. *LIKHITAPRAJNA Jurnal Ilmiah*, 23(2), 139–151.
- Mochtar, Z. A., & Hiariej, E. O. . (2021). *Dasar-Dasar Ilmu Hukum; Memahami Kaidah, Teori, Asas, dan Filsafat Hukum*. Jakarta: Red & White Publishing.
- Muhlashin, I. (2021). Negara Hukum, Demokrasi dan Penegakan Hukum di Indonesia. *Jurnal Al-Qadau*, 8(1), 87–100.
- Nasution, B. J. (2016). Kajian Filosofis tentang Hukum dan Keadilan dari Pemikiran Klasik Sampai Pemikiran Modern. *Al-Ihkam: Jurnal Hukum & Pranata Sosial*, 11(2), 272–273.

- Nelly, S. (2024). Partisipasi Masyarakat Dalam Proses Pembuatan Kebijakan Publik. *Jurnal Sociopolitico*, 6(1), 86–94. <https://jurnal.fisipolupgriplk.ac.id/index.php/JSP/article/view/119>
- Nugraha, Aulia, dkk. (2023). Pancasila sebagai Dasar Hukum dalam Mewujudkan Keadilan Sosial: Tantangan dan Peluang. *Penelitian Hukum*, 1(4), 462–470.
- Nurafifah, D. A. D. (2021). Implementasi Nilai-Nilai Pancasila Dalam Kehidupan Bermasyarakat, Berbangsa, dan Bernegara. *De Cive*, 1(4), 98–104.
- Undang-Undang Nomor 12 Tahun 2011 Tentang Pembentukan Peraturan Perundang-Undangan, Lembaran Negara Tahun 2011, Tambahan Lembaran Negara Nomor 5234.
- Pramono, A. (2018). Ideologi dan Politik Hukum Pancasila. *Gema Keadilan*, 5(1), 74–83.
- Pratiwi, E., Negoro, T., & Haykal, H. (2022). Teori Utilitarianisme Jeremy Bentham: Tujuan Hukum atau Metode Pengujian Produk Hukum? *Jurnal Konstitusi*, 19(2), 268.
- Purwanto. (2017). Perwujudan keadilan sosial dalam negara hukum Indonesia: Perjuangan yang Tidak Mudah Dioperasionalkan. *Jurnal Hukum Media Bhakti*, 1–19.
- Putri, K. D. A., & Arifin, R. (2018). Tinjauan teoritis keadilan dan kepastian dalam hukum di Indonesia. *Mimbar Yustitia*, 2(2), 142–158.
- Rangkuti, A. (2017). Konsep Keadilan Dalam Perspektif Islam. *Journal TAZKIYA*, 6(1), 1–21.
- Rawls, J. (1986). *A Theory of Justice*. Indianapolis: Augsburg Publishing House.
- Santoso, G., Abdulkarim, A., Maftuh, B., & Murod, M. (2023). Kajian Penegakan Hukum di Indonesia untuk Membentuk Perdamaian dalam Bhineka Tunggal Ika Indonesia Abad 21. *Jurnal Pendidikan Transformatif (Jupetra)*, 2(1), 210–223.
- Sarifuddin, A. J., & Joesoef, I. E. (2023). Implementasi Keadilan Sosial dalam Mewujudkan Negara Kesejahteraan (Welfare State) Indonesia. *National Conference on Law Studies (NCOLS)*., 5(1), 21–30.
- Sarip, A. W. (2018). Kemajemukan Visi Negara Hukum Pancasila Dalam Misi Hukum Negara Indonesia. *Refleksi Hukum: Jurnal Ilmu Hukum*, 2(2), 109–124.
- Schofield, P. (2009). *Bentham: A Guide for the Perplexed*. North America: University College.
- Septiansyah, Z. B., & Ghalib, M. (2019). Konsepsi Utilitarianisme dalam Filsafat Hukum dan Implementasinya di Indonesia. *Ijtihad*, 34(1), 27–34.
- Simanjuntak, P. M., Julranda, R., & Effendi, S. F. (2022). Quo Vadis: Urgensi Penerapan Asas Partisipasi Publik dalam Pembentukan Peraturan Perundang- Undangan di Indonesia. *Padjadjaran Law Review*, 10(9), 1–10. <https://jurnal.fh.unpad.ac.id/index.php/plr/article/view/1052>
- Siregar, C. (2014). Pancasila, Keadilan Sosial, dan Persatuan Indonesia. *Humaniora*, 5(1), 107.
- Solihah, R. (2017). Partisipasi Publik Melalui Public Hearing Dalam Perumusan Kebijakan Publik. *Jurnal Teropong Aspirasi Politik Islam*, 13(2), 108–135. <https://ejournal.radenintan.ac.id/index.php/TAPIs/article/view/2039/2747>
- Songbes, L. (2023). Konsep Filsafat Hukum Menurut Jeremy Bentham. *PATTIMURA Legal Journal*, 2(1), 49–61.

- Suseno, F. M. (1991). *Etika Politik: Prinsip-Prinsip Moral Dasar Kenegaraan Modern*. Jakarta: Gramedia Pustaka Utama.
- Tardjono, H. (2016). Reorientasi Politik Hukum Pembentukan Undang-Undang di Indonesia. *Jurnal Renaissance*, 1(02), 61–74.
- Wandani, A. R., & Dewi, D. A. (2021). Penerapan Pancasila Sebagai Dasar Kehidupan Bermasyarakat. *Universitas Pendidikan Indonesia*, 1(2), 35–38.
- Widiatama, W., Mahmud, H., & Suparwi, S. (2020). Ideologi Pancasila Sebagai Dasar Membangun Negara Hukum Indonesia. *Jurnal Usm Law Review*, 3(2), 310.
- Winardi dan Sirajuddin (2019) *Politik Hukum*. Malang: Setara Press.
- Yanto, O. (2020). *Negara Hukum; Kepastian, Keadilan dan Kemanfaatan Hukum Dalam Sistem Peradilan Pidana Indonesia*. Bandung: Pustaka Reka Cipta.

การพัฒนาระบบประชาธิปไตยในสังคมพหุวัฒนธรรม: กรณีศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย

Developing a democratic system in a multicultural society: A case study of the southern border provinces of Thailand.

นายวิทยา ประเทโพธิ์¹

Mr.Wittaya Prathepo

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการพัฒนาระบบประชาธิปไตยในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม โดยใช้กรณีศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรมที่โดดเด่น ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวมลายูมุสลิมซึ่งมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่แตกต่างจากรัฐไทยส่วนกลาง การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์และศาสนาในพื้นที่ รวมทั้งวิเคราะห์นโยบายและกลไกของรัฐที่ส่งเสริมประชาธิปไตยพหุวัฒนธรรม พร้อมทั้งระบุอุปสรรคเชิงโครงสร้างที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในพื้นที่ดังกล่าว ผลการศึกษาพบว่าแม้ว่าจะมีกลไกทางกฎหมายและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ถูกออกแบบมาเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ในทางปฏิบัติกลไกเหล่านี้มักถูกจำกัดด้วยโครงสร้างอำนาจรวมศูนย์และนโยบายที่ไม่ตอบสนองต่อบริบทความหลากหลายทางวัฒนธรรมของพื้นที่ นอกจากนี้ ความไม่ไว้วางใจระหว่างรัฐกับชุมชนในพื้นที่ รวมทั้งอุปสรรคทางวัฒนธรรมและสังคม ทำให้ประชาชนจำนวนมากรู้สึกขาดความมั่นใจและขาดแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในรูปแบบประชาธิปไตยฐานรากยังคงเป็นตัวอย่างของความพยายามสร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง แม้จะเผชิญกับข้อจำกัดด้านความปลอดภัยและการยอมรับจากรัฐ การศึกษาเปรียบเทียบกรณีศึกษาชายแดนมาเลเซียและอาเจะห์ชี้ให้เห็นว่า การยอมรับอัตลักษณ์ผ่านการกระจายอำนาจและบูรณาการกฎหมายท้องถิ่นสามารถเสริมสร้างประชาธิปไตยในพื้นที่พหุวัฒนธรรมได้ บทความจึงเสนอแนวทางปฏิรูปเชิงโครงสร้างที่เน้นการเสริมสร้างบทบาทและความเป็นอิสระขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และการสร้าง

¹ นักวิชาการอิสระ ; Independent Scholar,Thailand

Corresponding author, e-mail: wittayapra1973@gmail.com

กลไกที่สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสร้างประชาธิปไตยที่มีความหมายและยั่งยืนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย

คำสำคัญ:ระบบประชาธิปไตย, สังคมพหุวัฒนธรรม, จังหวัดชายแดนภาคใต้, ไทย

Abstract

This article aims to study the development of democratic systems within the context of multicultural societies, using the case study of Thailand's southern border provinces—areas characterized by significant ethnic, religious, and cultural diversity. The majority population consists of Malay-Muslims with cultural identities and historical backgrounds distinct from the central Thai state. This study analyzes the patterns of political participation among ethnic and religious groups in the region, examines state policies and mechanisms that promote multicultural democracy, and identifies structural obstacles hindering democratic development in these areas. The findings reveal that although legal frameworks and local administrative organizations are designed to encourage political participation, in practice, these mechanisms are often limited by centralized power structures and policies that fail to accommodate the region's cultural diversity. Additionally, distrust between the state and local communities, alongside cultural and social barriers, leads many residents to feel alienated and demotivated to participate politically. Nonetheless, grassroots democratic movements remain important examples of genuine political engagement, despite challenges related to security and state recognition. Comparative studies of border areas in Malaysia and Aceh indicate that recognizing identities through decentralization and integrating local laws can effectively strengthen democracy in multicultural settings. The article proposes structural reforms that emphasize empowering and increasing the autonomy of local governing bodies, promoting citizen participation, and establishing mechanisms aligned with local cultural contexts to foster meaningful and sustainable democracy in Thailand's southern border provinces.

Keywords: Democratic system, Multicultural society, Southern border provinces, Thailand

1. บทนำ

ในระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม มิใช่อุปสรรค หากแต่เป็นทรัพยากรทางสังคมที่สามารถนำมาใช้สร้างพลวัตทางการเมืองให้เข้มแข็งและครอบคลุมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในหลายกรณี โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีประวัติความขัดแย้งทางอัตลักษณ์และอำนาจอย่างยาวนาน ความพยายามในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยมักเผชิญความยากลำบากในเชิงโครงสร้างและนโยบาย จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส และบางส่วนของสงขลา เป็นพื้นที่หนึ่งที่สะท้อนความท้าทายเหล่านี้ได้อย่างเด่นชัด เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีพลเมืองส่วนใหญ่เป็นชาวมลายูมุสลิมที่มีประวัติศาสตร์ ภาษา และวิถีชีวิตแตกต่างจากรัฐไทยส่วนกลางอย่างมีนัยสำคัญ (Chalk, 2008)

แม้รัฐไทยจะมีการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยผ่านการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น การจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการจัดให้มีการเลือกตั้งในระดับต่างๆ แต่ในทางปฏิบัติ กลับปรากฏว่าพลเมืองในพื้นที่ชายแดนภาคใต้จำนวนมากรู้สึกขาดความหมายจากกระบวนการทางการเมืองของรัฐ ความไม่สอดคล้องระหว่างนโยบายประชาธิปไตยแบบสากลกับบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่นก่อให้เกิดภาวะ “ประชาธิปไตยจำแลง” ที่ดูเหมือนมีส่วนร่วมแต่ในความเป็นจริงกลับยังคงโครงสร้างอำนาจแบบบนลงล่างและขาดการยอมรับเชิงวัฒนธรรม (McCargo, 2008) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชนจึงถูกขับเคลื่อนด้วยความไม่ไว้วางใจ การจัดการความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง และการมีส่วนร่วมแบบถูกกำหนด ซึ่งล้วนบั่นทอนศักยภาพของการพัฒนาประชาธิปไตยในพื้นที่พหุวัฒนธรรม

จากปัญหาและช่องว่างเชิงโครงสร้างดังกล่าว บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาระบบประชาธิปไตยในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม โดยใช้กรณีศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยเป็นฐานวิเคราะห์หลัก ทั้งนี้มุ่งสำรวจรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์และศาสนาต่างๆ วิเคราะห์นโยบายของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประเมินอุปสรรคเชิงโครงสร้างที่ขัดขวางการสร้างประชาธิปไตยที่มีความครอบคลุมและเคารพความหลากหลาย คำถามหลักของงานวิจัยนี้คือ: “ประชาธิปไตยสามารถฝังรากได้ในสังคมพหุวัฒนธรรมเช่นชายแดนภาคใต้หรือไม่” และ “ต้องมีเงื่อนไขใดบ้างที่ทำให้ประชาธิปไตยในพื้นที่ดังกล่าวเติบโตอย่างมีเสถียรภาพและเป็นธรรม?” บทความนี้จะตอบคำถามเหล่านี้ผ่านการวิเคราะห์เชิงคุณภาพโดยอาศัยข้อมูลจากภาคสนาม เอกสารราชการ และวรรณกรรมวิชาการที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดและทบทวนวรรณกรรม

1. บริบทพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย

พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งได้แก่ จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส และบางส่วนของจังหวัดสงขลา เป็นภูมิภาคที่มีลักษณะเฉพาะในเชิงวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา และประวัติศาสตร์ที่แตกต่างจากส่วนอื่นของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่นี้เป็นชาวมลายูมุสลิมที่มีภาษาท้องถิ่นและวิถีชีวิตที่ฝังรากลึกในศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมมลายู ซึ่งมีจุดกำเนิดทางประวัติศาสตร์จากอดีตรัฐปัตตานีที่มีความเป็น

อิสระก่อนจะถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 (Harish, 2006) ความแตกต่างดังกล่าวทำให้พื้นที่นี้ถูกมองทั้งในฐานะ “เขตวัฒนธรรมเฉพาะ” และ “พื้นที่ความมั่นคง” พร้อมกัน ซึ่งส่งผลให้การบริหารจัดการของรัฐในพื้นที่นี้ต้องเผชิญกับความซับซ้อนในระดับโครงสร้างและนโยบายอย่างต่อเนื่อง

พลวัตของความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะต่อเนื่องและแปรเปลี่ยนตลอดเวลา ทศวรรษ โดยเฉพาะตั้งแต่ทศวรรษ 2547 เป็นต้นมา ซึ่งเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบที่นำไปสู่การปรับใช้นโยบายด้านความมั่นคงในลักษณะที่เข้มข้นขึ้น เช่น การประกาศใช้กฎหมายพิเศษ ได้แก่ พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน และพระราชบัญญัติความมั่นคงภายในราชอาณาจักร แม้รัฐไทยจะพยายามดำเนินนโยบายคู่ขนานด้านการพัฒนาและการเจรจา แต่การให้ความสำคัญกับมิติด้านความมั่นคงเหนือสิทธิเสรีภาพของประชาชนในพื้นที่ก็ยิ่งตอกย้ำภาวะ “ประชาธิปไตยต่ำระดับ” (Low-intensity democracy) ที่รัฐมีบทบาทครอบงำทั้งในเชิงกฎหมาย นโยบาย และโครงสร้างอำนาจ (Askew, 2007) สถานการณ์เช่นนี้ก่อให้เกิดแรงต้านจากภาคประชาสังคมท้องถิ่น ซึ่งเรียกร้องให้รัฐเคารพความหลากหลายทางอัตลักษณ์ และเปิดพื้นที่ให้มีการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการกำหนดอนาคตของตนเอง

ภายใต้บริบทที่เต็มไปด้วยความเปราะบางและความไม่ไว้วางใจระหว่างรัฐกับชุมชนท้องถิ่น ความพยายามในการส่งเสริมประชาธิปไตยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงต้องดำเนินไปอย่างระมัดระวังและมีความอ่อนไหวต่อบริบททางวัฒนธรรม โดยเฉพาะในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ที่มีศักยภาพเป็นเวทีสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน อย่างไรก็ตาม โครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของอปท. กลับยังอยู่ภายใต้ข้อจำกัดจากรัฐส่วนกลาง ทั้งในด้านงบประมาณ ทรัพยากรบุคคล และอำนาจในการกำหนดนโยบาย ทำให้การตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะของชุมชนในด้านวัฒนธรรม ศาสนา และอัตลักษณ์ ยังคงอยู่ในกรอบจำกัด นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ก็ยิ่งเผชิญกับปัญหาด้านการเข้าถึงข้อมูล การขาดช่องทางแสดงความคิดเห็นที่ปลอดภัย และการตีตราทางการเมืองในบางกรณี (Srisompob & Panyasak, 2013) ทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการออกแบบกลไกประชาธิปไตยที่สามารถผสมผสานความหลากหลายเข้ากับโครงสร้างทางการเมืองได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน

2. แนวคิดประชาธิปไตยพหุวัฒนธรรม (Multicultural Democracy)

แนวคิดประชาธิปไตยพหุวัฒนธรรม ถือเป็นรากฐานสำคัญในการทำความเข้าใจการเมืองในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม แนวคิดนี้มุ่งเน้นการยอมรับความแตกต่าง ไม่ใช่เพียงในเชิงวัฒนธรรมเท่านั้น แต่รวมถึงในเชิงสิทธิและการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างระบบการเมืองที่เปิดรับอัตลักษณ์ที่หลากหลายในฐานะ “ทรัพยากรประชาธิปไตย” มากกว่าจะมองว่าเป็น “อุปสรรคต่อความมั่นคง” (Kymlicka, 1995) นักทฤษฎีหลายคน เช่น Iris Marion Young และ Nancy Fraser เสนอว่า การเมืองที่เป็นธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องไม่หยุดอยู่แค่การรับฟังเสียงของคนกลุ่มน้อย หากแต่ต้องสร้างกลไกที่เอื้อต่อการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการตัดสินใจ ให้สามารถรองรับความหลากหลายอย่างเท่าเทียม (Fraser, 1997;

Young, 2000) แนวคิดเหล่านี้จึงกลายเป็นฐานวิเคราะห์สำคัญของการศึกษาระบบประชาธิปไตยในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของไทย ที่ซึ่งความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนส่วนหนึ่งสะท้อนถึงความล้มเหลวในการออกแบบ “ประชาธิปไตยที่พูดได้หลายภาษา”

3. แนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

แนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในบริบทพหุวัฒนธรรม (Participatory Democracy in Multicultural Contexts) ขยายขอบเขตของการเมืองจากการเลือกตั้งและตัวแทน ไปสู่การเปิดพื้นที่ให้พลเมืองทุกกลุ่มสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและตรวจสอบอำนาจได้อย่างมีความหมาย แนวทางนี้เน้น “การสื่อสารข้ามความแตกต่าง” และการยอมรับอัตลักษณ์ในฐานะที่ไม่ใช่เพียงตัวตนส่วนบุคคล แต่เป็นเงื่อนไขทางการเมืองที่ต้องได้รับการจัดสรรสิทธิและทรัพยากรอย่างเป็นธรรม (Young, 2000) ในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของไทย แนวคิดนี้จึงมีนัยสำคัญยิ่งต่อการออกแบบระบบการเมืองท้องถิ่นที่สามารถประสานความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ชุมชนศาสนา และภาษาเข้ากับการดำเนินงานของรัฐในระดับพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในพื้นที่เหล่านี้มักถูกจำกัดด้วยอุปสรรคทางวัฒนธรรม ความไม่ไว้วางใจ และการขาดกลไกรองรับเชิงโครงสร้าง ซึ่งทำให้แนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมยังไม่สามารถฝังรากในเชิงสถาบันได้อย่างแท้จริง (Chambers, 2003)

วรรณกรรมเกี่ยวกับการเมืองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยได้สะท้อนอย่างชัดเจนถึงความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดระหว่างรัฐไทยกับชุมชนมลายูมุสลิม ซึ่งเป็นผลจากประวัติศาสตร์การรวมศูนย์อำนาจและความพยายามสร้าง “อัตลักษณ์แห่งชาติ” ที่เน้นความเป็นไทยพุทธเป็นศูนย์กลาง นักวิชาการจำนวนมากชี้ว่าความรุนแรงในพื้นที่มิได้เกิดจากศาสนา หากแต่เป็นผลพวงของกระบวนการทำให้ชายขอบทางวัฒนธรรมกลายเป็นชายขอบทางการเมือง โดยเฉพาะการออกแบบนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น (McCargo, 2008; Liow, 2010) ขณะเดียวกัน ความพยายามของรัฐในการสร้าง “ความมั่นคง” ก็มักดำเนินผ่านกลไกทางอำนาจและกฎหมายพิเศษ ซึ่งยิ่งลดทอนพื้นที่ประชาธิปไตยและจำกัดการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับรากหญ้า ผลที่เกิดขึ้นคือการรวมศูนย์อำนาจแบบแฝง ซึ่งแม้จะมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอยู่ แต่กลับไม่สามารถเป็นตัวแทนของประชาชนในความหมายของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง

จากการทบทวนแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่าการสร้างประชาธิปไตยในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องอาศัยมากกว่าการออกแบบโครงสร้างการเลือกตั้งหรือการกระจายอำนาจเชิงเทคนิค หากแต่ต้องมีการยอมรับเชิงอัตลักษณ์ สร้างกลไกการมีส่วนร่วมที่เคารพความแตกต่าง และเปิดพื้นที่ให้ชุมชนชายขอบสามารถเจรจาต่อรองเชิงนโยบายได้อย่างเป็นธรรม งานวิจัยที่มีอยู่แม้จะเน้นอธิบายปัจจัยทางประวัติศาสตร์และการเมืองที่นำไปสู่ความไม่สงบในพื้นที่ แต่ยังขาดการวิเคราะห์เชิงระบบเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของการสร้างประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับบริบทพหุวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น บทความนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการดังกล่าว โดยเสนอแนวทางใหม่ในการมองบทบาทของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชนในฐานะ

“ผู้ร่วมออกแบบประชาธิปไตย” ที่เหมาะสมกับโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองของพื้นที่ชายแดนภาคใต้

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบและระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ภายใต้บริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม
2. เพื่อวิเคราะห์นโยบายและกลไกของรัฐ รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีการส่งเสริมประชาธิปไตยในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม
3. เพื่อระบุอุปสรรคเชิงโครงสร้าง สังคม และวัฒนธรรม ที่ขัดขวางการพัฒนาประชาธิปไตยในพื้นที่ชายแดนภาคใต้
4. เพื่อเสนอแนวทางเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาระบบประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย

3. วิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการศึกษา (Case study) ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ถูกเลือกเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะร่วมกันในฐานะ “จังหวัดชายแดนภาคใต้” ที่มีความเข้มข้นของความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม โดยเฉพาะประชากรมุสลิมที่มีอัตลักษณ์เฉพาะแตกต่างจากรัฐไทยส่วนกลางอย่างชัดเจน นอกจากนี้ พื้นที่ทั้งสามจังหวัดยังเป็นพื้นที่ที่เผชิญกับความท้าทายด้านความมั่นคงและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อรูปแบบและระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมือง การเลือกพื้นที่ดังกล่าวจึงเป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ “ประชาธิปไตยในสังคมพหุวัฒนธรรมภายใต้เงื่อนไขความขัดแย้ง” ในบริบทที่มีความเข้มข้นสูง ซึ่งสามารถสะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างและพลวัตทางสังคมได้อย่างชัดเจนมากกว่าพื้นที่ทั่วไป

การเก็บข้อมูลดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักประมาณ 25 ราย ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ร่วมกับการเลือกแบบลูกโซ่ (Snowball sampling) โดยพิจารณาจากบทบาท ความเกี่ยวข้อง และประสบการณ์ตรงกับประเด็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองในพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ครอบคลุมมุมมองจากหลากหลายภาคส่วน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยเจ้าหน้าที่รัฐ นักการเมืองท้องถิ่น ผู้นำศาสนา แกนนำชุมชน นักกิจกรรมภาคประชาสังคม และนักวิชาการท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนหรือได้รับผลกระทบจากกระบวนการประชาธิปไตยในพื้นที่โดยตรง การกำหนดจำนวน 25

รายพิจารณาจากหลัก “ความอิ่มตัวของข้อมูล” (Data saturation) กล่าวคือ การเก็บข้อมูลดำเนินไปจนไม่พบประเด็นใหม่ที่มีนัยสำคัญเพิ่มเติม ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ใช้กันทั่วไปในงานวิจัยเชิงคุณภาพ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากรายงานของหน่วยงานรัฐ ท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชน รวมถึงเอกสารทางนโยบายและสถิติการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น เพื่อประกอบการวิเคราะห์บริบทและแนวโน้มเชิงนโยบาย

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา(Content analysis) โดยอิงกรอบแนวคิดประชาธิปไตยพหุวัฒนธรรม และทฤษฎีการมีส่วนร่วมของพลเมืองในบริบทสังคมที่มีความหลากหลาย (Multicultural participatory democracy) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง ความสัมพันธ์กับโครงสร้างอำนาจ และผลของนโยบายที่มีต่อการส่งเสริมประชาธิปไตยในพื้นที่

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลดำเนินการโดยการตรวจสอบระหว่างข้อมูล (Data triangulation) และการตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูล (Member checking) เพื่อยืนยันความถูกต้องของประเด็น วิเคราะห์ และตีความในบริบทของผู้วิจัย

4. ผลการศึกษา

1. ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่า แม้จะมีโครงสร้างทางกฎหมายและกลไกในระดับท้องถิ่นที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในเชิงหลักการ แต่ในทางปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่กลับมีลักษณะจำกัดอยู่ในขอบเขตที่รัฐกำหนดไว้ล่วงหน้า ตัวอย่างเช่น การประชุมรับฟังความคิดเห็นในระดับเทศบาลหรืออบต. มักเป็นการดำเนินงานตามข้อกำหนดเชิงรูปแบบ มากกว่าการเปิดพื้นที่ให้เกิดการเจรจาต่อรองเชิงนโยบายอย่างแท้จริง นอกจากนี้กลุ่มประชากรบางกลุ่ม โดยเฉพาะเยาวชน ผู้หญิง และชุมชนมุสลิมที่ยึดถือวิถีชีวิตแบบจารีตดั้งเดิม ยังรู้สึกขาดความมั่นใจจากกลไกทางการเมือง เนื่องจากขาดความเชื่อมั่นว่าการมีส่วนร่วมของตนจะสามารถเปลี่ยนแปลงสิ่งใดได้จริง (ICG, 2022) สิ่งนี้บ่งชี้ว่าความท้าทายของประชาธิปไตยในพื้นที่มิได้อยู่ที่การขาดโครงสร้าง แต่คือการขาดความสัมพันธ์เชิงไว้วางใจและการยอมรับในฐานะ “เจ้าของพื้นที่ทางการเมืองอย่างเท่าเทียม”

ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่า แม้จะมีโครงสร้างทางกฎหมายและกลไกในระดับท้องถิ่นที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในเชิงหลักการ แต่ในทางปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่อยู่ใน “ระดับต่ำถึงปานกลาง” โดยเฉพาะในมิติของการมีส่วนร่วมเชิงนโยบาย (Policy participation) ซึ่งประชาชนยังมีบทบาทจำกัดอยู่เพียงการเข้าร่วมกิจกรรมที่รัฐจัดขึ้น มากกว่าการมีอำนาจในการกำหนดวาระหรือทิศทางนโยบาย เช่น การประชุมรับฟังความคิดเห็นในระดับเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล มักเป็นการดำเนินงานตามข้อกำหนดเชิงรูปแบบ มากกว่าการเปิดพื้นที่ให้เกิดการเจรจาต่อรองเชิงนโยบายอย่างแท้จริง นอกจากนี้ กลุ่มประชากรบางกลุ่ม โดยเฉพาะเยาวชน ผู้หญิง และชุมชน

มุสลิมที่ยึดถือวิถีชีวิตแบบจารีตดั้งเดิม ยังมีระดับการมีส่วนร่วมที่ “ต่ำ” เมื่อเทียบกับกลุ่มผู้นำท้องถิ่นหรือกลุ่มที่มีความใกล้ชิดกับโครงสร้างรัฐ

เมื่อพิจารณาในเชิงมิติของการมีส่วนร่วม สามารถจำแนกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนออกได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ (1) ระดับการรับรู้ข้อมูล (Informing) ซึ่งพบในระดับปานกลาง เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารจากภาครัฐได้ในระดับหนึ่ง (2) ระดับการแสดงความคิดเห็น (Consultation) ซึ่งอยู่ในระดับต่ำถึงปานกลาง เนื่องจากแม้จะมีเวทีรับฟังความคิดเห็น แต่ข้อเสนอของประชาชนมักไม่ถูกนำไปใช้จริง และ (3) ระดับการมีอำนาจร่วมในการตัดสินใจ (Decision-making power) ซึ่งอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากอำนาจในการกำหนดนโยบายยังคงกระจุกตัวอยู่ที่หน่วยงานของรัฐและผู้มีอำนาจในระดับบน โครงสร้างการมีส่วนร่วมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แม้จะมี “ช่องทาง” การมีส่วนร่วม แต่ยังคงขาด “อำนาจ” ในการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ส่งผลให้ประชาธิปไตยในพื้นที่มีลักษณะเป็นเพียงการมีส่วนร่วมเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic participation) มากกว่าการมีส่วนร่วมเชิงสาระ (Substantive participation)

2. นโยบายที่พยายามส่งเสริมประชาธิปไตยในพื้นที่ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ตัวอย่างนโยบายที่รัฐพยายามส่งเสริมประชาธิปไตยในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ได้แก่ โครงการสภาสันติสุขตำบล การจัดเวทีประชาคม หรือการสนับสนุนการเลือกตั้งท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งในทางทฤษฎีมีเป้าหมายเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจทางสังคมและการเมือง อย่างไรก็ตาม ผลการวิเคราะห์พบว่า นโยบายเหล่านี้มักดำเนินไปในลักษณะที่แยกส่วนจากโครงสร้างอำนาจที่แท้จริง และขาดความต่อเนื่องในการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ ตัวอย่างเช่น การจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นในหลายพื้นที่กลับถูกควบคุมด้วยกรอบวาระที่รัฐกำหนด โดยมิได้เปิดโอกาสให้ชุมชนกำหนดประเด็นของตนเอง ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกว่าการมีส่วนร่วมเหล่านั้นเป็นเพียงพิธีกรรม มากกว่าจะเป็นเวทีของการสื่อสารเชิงอำนาจ (Satha-Anand, 2011) ผลที่เกิดขึ้นจึงไม่ใช่การเสริมสร้างประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น หากแต่เป็นการทำให้ประชาธิปไตยกลายเป็นวาทกรรมที่ไร้น้ำหนักในความเข้าใจของชาวบ้านจำนวนมาก

3. วิเคราะห์อุปสรรคเชิงโครงสร้างที่ขัดขวางกระบวนการประชาธิปไตยในพื้นที่ อุปสรรคเชิงโครงสร้างที่ขัดขวางการพัฒนาและฝังรากประชาธิปไตยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถจำแนกได้อย่างชัดเจนในสามระดับ ได้แก่ (1) ระดับนโยบายและกฎหมายที่ยังคงมีลักษณะรวมศูนย์ โดยให้อำนาจส่วนกลางในการควบคุมการจัดสรรทรัพยากร การกำหนดวาระพัฒนา และการกำกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจำกัดความสามารถของชุมชนในการกำหนดทิศทางตนเอง (Tani, 2019); (2) ระดับสถาบัน ซึ่งรวมถึงระบบราชการที่ไม่เอื้อต่อความยืดหยุ่นและการปรับตัวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะในแง่ของภาษาราชการ กระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง หรือกฎระเบียบที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชุมชน; และ (3) ระดับจิตสำนึกทางการเมือง ที่ประชาชนจำนวนหนึ่งยังรู้สึกห่างเหินหรือไม่ไว้วางใจต่อรัฐ โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนและผู้นำศาสนา ที่มองว่าระบบการเมืองของไทยไม่ได้ยอมรับตนในฐานะผู้มีสิทธิเสียงอย่างแท้จริง อุปสรรคเหล่านี้มิใช่เพียงข้อจำกัดทางเทคนิค หากแต่เป็นผลสะสมของ

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ยังไม่เท่าเทียม ซึ่งการแก้ไขจำเป็นต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบมากกว่าการปรับปรุงเชิงรูปแบบ

4. บทบาทของภาคประชาชนและกรณีตัวอย่างของความพยายามสร้างประชาธิปไตยจากระดับล่าง ในท่ามกลางข้อจำกัดเชิงโครงสร้างดังกล่าว งานวิจัยนี้ยังพบว่า มีความพยายามจากภาคประชาชนในหลายพื้นที่ที่ริเริ่มกระบวนการประชาธิปไตยจากระดับล่าง หรือที่อาจเรียกว่า “ประชาธิปไตยฐานราก” (Grassroots democracy) ตัวอย่างที่ชัดเจนคือการจัดตั้งเวทีสาธารณะโดยองค์กรชุมชนหรือกลุ่มศาสนา เพื่อหารือประเด็นท้องถิ่น เช่น ปัญหาการจัดการทรัพยากร ปัญหาเด็กและเยาวชน หรือข้อเสนอเกี่ยวกับหลักสูตรศึกษาศาสนาอิสลามในโรงเรียนรัฐ การเคลื่อนไหวลักษณะนี้แม้มีได้อยู่ในกรอบทางการเมืองของรัฐอย่างเป็นทางการ แต่กลับมีพลังในการสร้างพื้นที่แห่งการมีส่วนร่วมที่มีความหมาย และช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของพลเมืองในฐานะ “ผู้ร่วมกำหนดนโยบาย” มากกว่าเพียง “ผู้รับนโยบาย” (Yusuf & Rahimmula, 2015) อย่างไรก็ตาม ความริเริ่มเหล่านี้ยังคงเผชิญกับอุปสรรคจากการตีตราทางการเมืองและความไม่ไว้วางใจจากภาครัฐ ซึ่งหากไม่มีการออกแบบกลไกร่วมเชิงสถาบัน ย่อมยากที่จะขยายพลังของประชาธิปไตยฐานรากไปสู่ระดับนโยบายที่เป็นรูปธรรม

โดยสรุป ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาประชาธิปไตยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยต้องเผชิญกับพลวัตที่ซับซ้อนระหว่างอุดมการณ์รัฐแบบรวมศูนย์กับข้อเรียกร้องของชุมชนพหุวัฒนธรรมที่ต้องการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในกระบวนการกำหนดทิศทางสังคมของตนเอง แม้จะมีโครงสร้างทางกฎหมายและนโยบายที่เปิดโอกาสในเชิงทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติกลับยังมีข้อจำกัดทั้งในระดับนโยบาย สถาบัน และจิตสำนึกทางการเมือง อย่างไรก็ตาม การริเริ่มจากภาคประชาชนที่ขับเคลื่อนกระบวนการประชาธิปไตยจากฐานราก แม้จะอยู่ในสภาพเปราะบาง แต่กลับเป็นสัญญาณสำคัญของศักยภาพในการสร้าง “ประชาธิปไตยที่พูดภาษาท้องถิ่น” ซึ่งหากได้รับการสนับสนุนและเชื่อมโยงกับโครงสร้างนโยบายอย่างเหมาะสม ก็อาจเป็นทางเลือกเชิงโครงสร้างที่สามารถปรับเปลี่ยนทิศทางของประเทศไทยให้สอดคล้องกับสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างแท้จริง

5.อภิปรายผล

การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาประชาธิปไตยในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ไม่สามารถแยกออกจากบริบททางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีความซับซ้อน การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองในพื้นที่ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมและเสมอภาค หากแต่ถูกจำกัดโดยโครงสร้างอำนาจที่รวมศูนย์และนโยบายที่ไม่ได้ตอบสนองต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง แนวคิดประชาธิปไตยพหุวัฒนธรรมที่เน้นการยอมรับและเปิดพื้นที่ให้กลุ่มต่าง ๆ ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจจึงเป็นกรอบที่เหมาะสมในการวิเคราะห์ผลการศึกษา (Kymlicka, 1995) อย่างไรก็ตาม ความท้าทาย

หายที่สำคัญยังคงอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจและสร้างความสัมพันธ์เชิงไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ชายแดน ซึ่งเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของประชาธิปไตยที่มีความหมายและยั่งยืน

อุปสรรคเชิงโครงสร้างที่สำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย การรวมศูนย์อำนาจของรัฐส่วนกลางที่จำกัดอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การขาดการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในนโยบายสาธารณะ รวมถึงการบังคับใช้กฎหมายและมาตรการความมั่นคงที่บางครั้งขัดแย้งกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนในพื้นที่(Tani, 2019) นอกจากนี้ความไม่ไว้วางใจระหว่างรัฐและชุมชน รวมถึงประสบการณ์ของการถูกกดขี่ทางวัฒนธรรมและการเมืองในอดีต ยังส่งผลกระทบเชิงต่อความพร้อมและความเต็มใจของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมือง การขาดช่องทางที่ปลอดภัยและเข้าถึงง่ายสำหรับการแสดงออกทางการเมืองจึงเป็นอีกหนึ่งอุปสรรคสำคัญ ที่ทำให้ประชาธิปไตยในพื้นที่ยังไม่สามารถเติบโตอย่างเต็มศักยภาพ

ปัจจัยเอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่พบจากการศึกษา ได้แก่ บทบาทของภาคประชาสังคมที่เข้มแข็งและความหลากหลาย ทั้งองค์กรชุมชน กลุ่มสตรี และนักกิจกรรมท้องถิ่น ที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับรัฐ รวมถึงการส่งเสริมความเข้าใจและสร้างเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเปิดกว้าง นอกจากนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งได้พยายามปรับเปลี่ยนนโยบายและรูปแบบการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนหลากหลายกลุ่ม เช่น การจัดตั้งคณะที่ปรึกษาพหุวัฒนธรรม การส่งเสริมการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกับการศึกษาสาธารณะ (Srisompob & Panyasak, 2013) ความร่วมมือและการสนับสนุนดังกล่าวเป็นกุญแจสำคัญที่ช่วยสร้างบรรยากาศของความไว้วางใจและการมีส่วนร่วมที่แท้จริงในระดับท้องถิ่น

เปรียบเทียบกับแบบอย่างนานาชาติ

การศึกษาเปรียบเทียบกรณีชายแดนในประเทศมาเลเซีย โดยเฉพาะรัฐเคดะห์ และในอินโดนีเซีย เช่น อาเจะห์ ช่วยเปิดมุมมองเชิงนโยบายที่น่าสนใจต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรม โดยรัฐเคดะห์มีการจัดการพลังทางศาสนาและชาติพันธุ์ผ่านระบบกฎหมายชารีอะห์ร่วมกับกฎหมายพลเรือน ซึ่งได้รับการยอมรับในระดับรัฐและมีบทบาทในการสร้างอัตลักษณ์เฉพาะที่เชื่อมโยงกับประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น (Case, 2013) ส่วนในอาเจะห์ หลังจากการยุติความขัดแย้ง รัฐบาลอินโดนีเซียได้มอบอำนาจปกครองตนเองในรูปแบบพิเศษแก่ภูมิภาคนี้ โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและการพัฒนานโยบายที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของตนเอง (Henschke, 2015) ทั้งสองกรณีแสดงให้เห็นว่า การสร้างประชาธิปไตยในพื้นที่พหุวัฒนธรรมต้องอาศัยกลไกที่เชื่อมโยงสิทธิทางการเมืองกับการยอมรับและการจัดการอัตลักษณ์อย่างมีนัยสำคัญ

บทเรียนสำคัญจากกรณีศึกษาชายแดนมาเลเซียและอาเจะห์ชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของการพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมพหุวัฒนธรรมไม่สามารถแยกออกจากการให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์และการกระจายอำนาจที่แท้จริง กรณีเคดะห์ แสดงให้เห็นว่าการบูรณาการกฎหมายชารีอะห์เข้ากับระบบกฎหมายรัฐสามารถสร้าง

ความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิทางศาสนาและสิทธิพลเมืองได้ ในขณะที่กรณีอาเจห์เน้นบทบาทของการปกครองตนเอง และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในกระบวนการตัดสินใจ แม้ว่ากรณีเหล่านี้จะมีข้อจำกัด เช่น ความเสี่ยงต่อการแบ่งแยกเชิงชาติพันธุ์ หรือความขัดแย้งกับกฎหมายระดับชาติ แต่ก็ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการออกแบบระบบที่ยืดหยุ่นและตอบสนองต่อบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่อย่างแท้จริง (Kymlicka & Norman, 2000) บทเรียนเหล่านี้จึงเป็นแนวทางสำคัญที่ประเทศไทยสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

สรุป

บทความนี้ได้วิเคราะห์การพัฒนาระบบประชาธิปไตยในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมผ่านกรณีศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย พบว่าการพัฒนาประชาธิปไตยในพื้นที่ดังกล่าวยังคงเผชิญกับอุปสรรคเชิงโครงสร้างที่ซับซ้อน ทั้งในเรื่องการรวมศูนย์อำนาจ ความไม่สอดคล้องของนโยบายกับบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น และความไม่ไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน แม้จะมีโครงสร้างทางกฎหมายและกลไกท้องถิ่นที่พยายามเปิดช่องทางให้มีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ในทางปฏิบัติการมีส่วนร่วมยังถูกจำกัดในขอบเขตที่รัฐกำหนด นอกจากนี้ความริเริ่มจากภาคประชาชนในการสร้างประชาธิปไตยฐานรากยังคงเผชิญกับข้อจำกัดในแง่ของความปลอดภัยและการยอมรับจากรัฐ บทเรียนจากกรณีศึกษาต่างประเทศ เช่น รัฐเคดะห์ของมาเลเซีย และอาเจห์ของอินโดนีเซีย ชี้ให้เห็นว่าการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมผ่านการกระจายอำนาจและการบูรณาการกฎหมายท้องถิ่นเข้ากับระบบกฎหมายระดับชาติสามารถเสริมสร้างประชาธิปไตยในพื้นที่พหุวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น บทความเสนอให้มีการปฏิรูปเชิงโครงสร้างที่เน้นการเสริมสร้างความเป็นอิสระขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนหลากหลายกลุ่ม และการสร้างกลไกที่สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างแท้จริง เพื่อสร้างประชาธิปไตยที่มีความหมายและยั่งยืนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย

ข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางการพัฒนา

เพื่อส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย จำเป็นต้องมีการปฏิรูปเชิงโครงสร้างทั้งในระดับนโยบายและการบริหารจัดการท้องถิ่น ประการแรก ควรเสริมสร้างความเป็นอิสระและบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการตัดสินใจและจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการและความแตกต่างของประชากรในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ควรพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับฐานราก โดยเฉพาะการเปิดพื้นที่ให้กลุ่มชาติพันธุ์และศาสนาต่าง ๆ สามารถแสดงออกและมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะอย่างเท่าเทียม และปลอดภัย (UNDP, 2020) การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและกระบวนการทางการเมืองแก่ประชาชน

ในพื้นที่ผ่านโครงการส่งเสริมความรู้ทางการเมืองและวัฒนธรรมยังเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาธิปไตยในระยะยาว

นอกจากนี้การพัฒนาศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตยพหุวัฒนธรรม การเสริมสร้างทักษะด้านการบริหารจัดการ การประสานงานกับชุมชน และความเข้าใจในบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น จะช่วยให้องค์กรเหล่านี้สามารถตอบสนองความต้องการเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์และศาสนาที่หลากหลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างองค์กรท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และภาคเอกชนยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างเครือข่ายการสนับสนุนที่ยั่งยืน โดยเฉพาะในเรื่องการพัฒนาการศึกษาและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ซึ่งจะช่วยเพิ่มโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกว้างขวางและมีคุณภาพ (Srisompob & Panyasak, 2013) การสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจและความร่วมมือในระดับท้องถิ่นจึงเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยที่แท้จริงในบริบทพหุวัฒนธรรมของจังหวัดชายแดนภาคใต้

เอกสารอ้างอิง

- Askew, M. (2007). *Rebellion and reform in Southern Thailand*. NIAS Press.
- Case, W. (2013). *Islamic politics in Southeast Asia*. Routledge.
- Chalk, P. (2008). *The Malay-Muslim insurgency in southern Thailand: Understanding the conflict's dynamics*. Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- Chambers, S. (2003). *Deliberative democratic theory*. Annual Review of Political Science, 6, 307–326.
- Fraser, N. (1997). *Justice interruptus: Critical reflections on the “postsocialist” condition*. Routledge.
- Harish, N. (2006). *The historical roots of Malay identity in Southern Thailand*. Journal of Southeast Asian Studies, 37(2), 329–350.
- Henschke, J. (2015). *Decentralisation and democracy in Aceh*. Contemporary Southeast Asia, 37(2), 179–203.
- Kymlicka, W. (1995). *Multicultural citizenship: A liberal theory of minority rights*. Oxford University Press.
- Kymlicka, W., & Norman, W. (2000). *Citizenship in diverse societies*. Oxford University Press.

- Liow, J. C. (2010). *Islam, education and reform in southern Thailand: Tradition and transformation*. Routledge.
- McCargo, D. (2008). *Tearing apart the land: Islam and legitimacy in Southern Thailand*. Cornell University Press.
- Satha-Anand, P. (2011). *Local democracy and community participation in Southern Thailand*. Asian Journal of Political Science, 19(1), 45–60.
- Srisompob, J., & Panyasak, T. (2013). *Local governance and multiculturalism in Southern Thailand*. Journal of Southeast Asian Studies, 44(3), 423–445.
- Tani, S. (2019). *Centralization and political governance in Southern Thailand*. Journal of Asian Public Policy, 12(1), 76–92.
- UNDP. (2020). *Promoting inclusive governance in multicultural contexts*. United Nations Development Programme.
- Yusuf, N., & Rahimmula, M. (2015). *Grassroots democracy and cultural identity in Southern Thailand*. Journal of Asian Studies, 74(4), 867–885.
- Young, I. M. (2000). *Inclusion and democracy*. Oxford University Press.

ภาคผนวก

กระบวนการพิจารณาบทความ

รายละเอียดขั้นตอนการพิจารณาบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร ประกอบด้วย

1. การพิจารณาบทความเบื้องต้น โดยกองบรรณาธิการ

เมื่อได้รับบทความจากผู้เสนอบทความ วารสารจะดำเนินการส่งให้กองบรรณาธิการพิจารณาเบื้องต้น ต่อมาการเสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ โดยกองบรรณาธิการจะตรวจสอบรูปแบบบทความ ความสอดคล้องของวัตถุประสงค์และผลการวิจัย ความชัดเจนของเนื้อหา ความถูกต้องตามหลักวิชาการ รูปแบบการเขียนอ้างอิง รวมถึงความซ้ำ/ซ้ำซ้อนเบื้องต้นของเนื้อหาในบทความ (Duplications/Plagiarism) หากบทความมีรูปแบบไม่เป็นไปตามกำหนด หรือมีความซ้ำ/ซ้ำซ้อน กองบรรณาธิการจะไม่รับบทความดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการพิจารณา

2. การพิจารณาบทความ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

วารสารมีกระบวนการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒีก่อนตีพิมพ์ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2- 3 ท่านในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) บทความที่ผ่านการพิจารณาคัดเลือกเบื้องต้นแล้ว กองบรรณาธิการจะเสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ 2-3 ท่าน เพื่อพิจารณาบทความโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่พิจารณาจะไม่อยู่ในสังกัดเดียวกันกับผู้เสนอบทความ ทั้งนี้บทความจากผู้นิพนธ์ภายในจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสาร ส่วนบทความจากผู้นิพนธ์ภายนอกจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายใน หรือนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสารที่มีความเชี่ยวชาญในสาขา และไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์

3. การปรับแก้ไขบทความ

เมื่อได้รับผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิครบแล้ว วารสารจะดำเนินการส่งผลการพิจารณาให้กับผู้เสนอบทความในช่องทางใดช่องทางหนึ่งในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่นผ่าน E-mail เพื่อให้ผู้แต่งปรับแก้ไขซึ่งบทความที่จะได้รับการตีพิมพ์จะต้องมีผลการประเมินเป็น “เห็นสมควรให้ตีพิมพ์เผยแพร่” หรือ “ให้ตีพิมพ์โดยมีการแก้ไขปรับปรุง” จากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ใน 3 ท่าน ส่วนที่ผู้แต่งปรับปรุงแก้ไขให้ทำการเน้น(Highlight)หรือเปลี่ยนสีตัวอักษรเป็นสีอื่นเพื่อให้สามารถเปรียบเทียบกับก่อนการแก้ไข

4. การพิจารณาความสมบูรณ์ของบทความหลังจากผู้เสนอบทความปรับแก้ไข โดยบรรณาธิการ

เมื่อผู้เสนอบทความปรับแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว วารสารจะดำเนินการส่งบทความที่

ปรับแก้ไขส่งให้บรรณาธิการพิจารณาความสมบูรณ์ของบทความ กองบรรณาธิการจะตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วนของบทความ และความครบถ้วนของการแก้ไขบทความตามข้อเสนอแนะตามของผู้ทรงคุณวุฒิ

5. การออกใบตอบรับ และการตีพิมพ์บทความ

เมื่อกองบรรณาธิการพิจารณาความสมบูรณ์ของบทความแล้ว และเห็นสมควรให้ออกใบตอบรับและ ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ วารสารจะดำเนินการออกใบตอบรับ และนำบทความตีพิมพ์เผยแพร่บนเว็บไซต์ของวารสาร ต่อไป

คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารควรจะมีเนื้อหาทางวิชาการอยู่ในขอบเขตทางรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ หรือเกี่ยวเนื่องกับรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์และเป็นบทความจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการ พิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความ วิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ ของวารสาร

วารสารได้กำหนดการตรวจความซ้ำซ้อนของผลงานที่จะส่งเข้าตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร โดยการใช้ โปรแกรม CopyCat ของเว็บ Thaijo ในระดับ ไม่เกิน 20% สำหรับบทความทั้งหมด

1.รูปแบบการเตรียมต้นฉบับของวารสาร ประกอบด้วย

1.1 บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ สำหรับบทความภาษาอังกฤษใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดแอเรียล (Arial) ส่วนบทความภาษาไทยใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH-Sarabun-PSK)

1.2 เนื้อหา (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ให้จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ และจัดพิมพ์เนื้อหาภาษาอังกฤษให้ จัดพิมพ์เป็น Single Space

1.3 ถ้ามีรูปภาพ/ตารางประกอบควรมีภาพที่ชัดเจน โดยให้จัดพิมพ์แยกออกจากเนื้อหา และให้ระบุคำว่า “ภาพที่” จัดกึ่งกลางของหน้ากระดาษใต้ภาพ และ “ตารางที่” จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ บนตาราง ตามด้วย หมายเลขกำกับใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวหนา แสดงเนื้อหาสำคัญของเรื่องด้วยข้อความที่กะทัดรัด ชัดเจน ส่วน คำอธิบายใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวปกติ รูปภาพ/ตารางที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้

โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพ/ตารางทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

1.4 พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษพิมพ์ขนาดเอสี่ (A4) ขนาดของตัวอักษรเท่ากับ 16 ส่วนเลขหน้าขนาด 16 และใส่เลขหน้ากึ่งกลางหน้ากระดาษช่วงบนตั้งแต่ต้นจนจบบทความ โดยมีเนื้อหาบทความรวมบรรณานุกรมควรอยู่ระหว่าง 8-15 หน้า

1.5 การตั้งค่าน้ำกระดาษพิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษซ้ายกับด้านบน 1 นิ้ว และด้านขวากับด้านล่าง 1 นิ้ว

1.6 การเตรียมข้อมูลต้นฉบับบทความตามแบบฟอร์มที่กำหนดให้

1.6.1 ชื่อบทความภาษาไทยใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 หนา

1.6.2 ชื่อบทความภาษาอังกฤษใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 ปกติ

1.6.3 ชื่อผู้เขียน และผู้ร่วมเขียนใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติ

1.6.4 หัวข้อหลักใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 หนา

1.6.5 หัวข้อย่อยใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 หนา

1.6.6 เนื้อเรื่องใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติ

1.7 ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้พิมพ์ไว้หน้าแรก

1.8 ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษต้องใส่ให้ครบทุกคนแต่ไม่เกิน 5 คน ชื่อใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติโดยจัดชิดกันหน้าซ้าย และใส่ Footnote เป็นตัวเลขอารบิกต่อท้ายแต่ละชื่อโดยระบุสังกัด หากเป็นมหาวิทยาลัยให้ระบุ คณะและมหาวิทยาลัย หากเป็นหน่วยงานราชการให้ระบุกรมและกระทรวงที่สังกัด หากเป็นพระสงฆ์ให้ระบุวัดและจังหวัด แต่หากเป็นภาคเอกชนให้ระบุบริษัทหรือองค์กรและจังหวัด การระบุให้ตรงกับเครื่องหมายที่กำกับไว้ข้างบน โดยให้ระบุเป็นรายบุคคลภาษาไทยและคั่นด้วย (;) ก่อนระบุเป็นภาษาอังกฤษและระบุ Corresponding author, e-mail:, Tel.ของผู้เขียนหลัก

1.9 บทคัดย่อภาษาไทย และ Abstract ภาษาอังกฤษควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) ผลการวิจัย (Results) โดยสรุปให้สั้นกะทัดรัด ระหว่าง 250-400 คำ คำสำคัญ (Keywords) ควรมีคำสำคัญ 3-5 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และคั่นด้วยเครื่องหมาย (,)

1.10 การเรียงหัวข้อแต่ละหัวข้อให้เว้น 1 บรรทัด หัวข้อใหญ่สุดให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่โดยมีระยะย่อหน้า และหัวข้อย่อยถัดไปโดยมีระยะย่อหน้า

2. ส่วนประกอบของบทความ

2.1 บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.1.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ วัตถุประสงค์ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.1.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ เนื้อเรื่องสามารถแบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนย่อยที่ 1 ปูพื้นฐานความรู้แก่ผู้อ่านในเรื่องที่จะกล่าวถึง

ส่วนย่อยที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูล ได้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล หลักฐานเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน

ส่วนย่อยที่ 3 เสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ

2.1.3 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเฉพาะประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างไรและสามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.1.4 องค์ความรู้ใหม่ เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลการวิจัยสามารถนำเสนอรูปแบบของโมเดลพร้อมคำอธิบายที่กระชับ เข้าใจง่าย

2.1.5 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

2.2 บทความวิจัย ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.2.1 บทนำ (Introduction) เขียนให้เห็นความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย หรือโจทย์วิจัย

2.2.2 วัตถุประสงค์ (Objective) ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

2.2.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ให้ระบุรูปแบบของการวิจัย การคำนวณหากลุ่มตัวอย่าง(ถ้ามี)และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

2.2.4 สรุปผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Research) ให้เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน

2.1.5 อภิปรายผลการวิจัย/วิจารณ์ (Discussion) ให้เสนอเป็นความเรียงและให้เชื่อมโยงกับผลการวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจนว่ามีความสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของผู้ใด ผลวิจัยเป็นไปตามแนวคิด ทฤษฎีของผู้ใด เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

2.1.6 องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย โดยสามารถนำเสนอรูปแบบของโมเดลพร้อมคำอธิบายที่กระชับ เข้าใจง่าย

2.1.7 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) ให้นำเสนอใน 2 ประเด็น คือ 1) ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย และ 2) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อหน่วยงานหรือสถาบัน

2.1.8 กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) (ถ้ามี) เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณต่อองค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัยและหมายเลขของทุนวิจัย (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีขอบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัย วิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์)

2.1.9 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

2.3บทความปริทัศน์ (Review Articles) ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.3.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายให้ภาพรวมโดยย่อของบทความและหัวข้อหลักที่ครอบคลุมว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.3.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ เนื้อเรื่องสามารถแบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนย่อยที่ 1 ปูพื้นฐานความรู้แก่ผู้อ่านในเรื่องที่จะกล่าวถึง

ส่วนย่อยที่ 2 วิเคราะห์ ข้อมูลโต้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล ในการประเมินรายละเอียดบทวนบทความที่กล่าวถึงเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่านโดยกล่าวถึงจุดอ่อนจุดแข็งของบทความที่บทวนโดยบทวน จัดลำดับจากเรื่องหนึ่งไปอีกเรื่องหนึ่ง หรือจากผู้วิจัยคนหนึ่งไปอีกคนหนึ่ง โดยนำข้อค้นพบของแต่ละเรื่องมากล่าวโดยสังเขป

ส่วนย่อยที่ 3 สังเคราะห์ เปรียบเทียบ และ/หรือวิจารณ์ เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่เสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ โดยอภิปรายถึงความน่าเชื่อถือของผู้เขียน ความ

น่าเชื่อถือของข้อมูลอ้างอิง ความถูกต้องของวิธีการที่ใช้โดยชี้ให้เห็นว่ามีที่มา อย่างไรทั้งในอดีต ปัจจุบัน ความก้าวหน้าล่าสุด เป็นความรู้และข้อเท็จจริง และมีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เขียน

2.3.3 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่า สิ่งที่กำลังกล่าวมามีความสำคัญอย่างไร ผลลัพธ์สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.4 บทวิจารณ์หนังสือ _ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.4.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ วัตถุประสงค์ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.4.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ

2.4.3 บทวิจารณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโต้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล หลักฐานเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน และเสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ

2.4.4 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่า สิ่งที่กำลังกล่าวมามีความสำคัญอย่างไร สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.4.5 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

4. การเขียนเอกสารอ้างอิง

การอ้างอิงในวารสารให้ใช้แบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 6th edition ที่มีการปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัยเพื่อรองรับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเขียนบรรณานุกรม หรือเอกสารอ้างอิง ใช้มาตรฐานการเขียนแบบ APA ที่พัฒนามาจากนักสังคมศาสตร์และนัก

พฤติกรรมศาสตร์มากกว่า 80 ปี เพื่อเป็นมาตรฐาน ในการเขียนอย่างเป็นระบบสำหรับการทำวิจัย รายงานการวิจัย การทบทวนวรรณกรรม บทความและกรณีศึกษา ผู้แต่งสามารถดูการอ้างอิงได้จาก

<https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/references/examples>

หรือบางส่วนจากตัวอย่างทั่วไปที่มีผู้เขียนแนะนำไว้มากมาย เช่น

-ฝ่ายบริการทรัพยากรสารสนเทศ สำนักหอสมุดกลาง มศว.ที่

<mailto:https://lib.swu.ac.th/images/Documents/Researchsupport/APA6th-Citation160820.pdf>

-สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่

<mailto:https://www.nupress.grad.nu.ac.th/%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%98%E0%B8%B5%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%82%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%99%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%93%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%B8%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%A1/>

-มหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่ mailto:https://pulinet2022.pulinet.org/wp-content/uploads/2021/07/TEMPLATE_Reference_PULINET2022.pdf

การส่งต้นฉบับ

1.การตรวจสอบก่อนส่งบทความ

ในขั้นตอนการส่งบทความผู้แต่งต้องตรวจสอบและปฏิบัติตามข้อกำหนดรายการตรวจสอบการส่งทุกข้อ ดังต่อไปนี้ และบทความอาจถูกส่งคืนให้กับผู้แต่งกรณีที่未按ปฏิบัติตามข้อกำหนดทั้งหมด

1.บทความที่ส่งมาตีพิมพ์ต้องไม่เคยตีพิมพ์ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารใดๆ

2.การเขียนชื่อเจ้าของบทความหลัก, E-mail, เบอร์โทรศัพท์ และสถานที่ทำงาน ต้องเป็นไปตามรูปแบบที่วารสารกำหนด

3.การเตรียมต้นฉบับ ชื่อเรื่อง บทคัดย่อ คำสำคัญ ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และเป็นไปตามคำแนะนำในการเตรียมต้นฉบับที่วารสารกำหนด

4.การอ้างอิงในเนื้อหาและเอกสารอ้างอิงทำบทความใช้ตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) และต้องมีการอ้างอิงแหล่งที่มาอย่างถูกต้อง ไม่มีปัญหาการลอกเลียนงานวิชาการ (Plagiarism)

5. ต้นฉบับต้องพิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้แบบตัวอักษร TH-Sarabun-PSK ภูมิบัณฑิตภาษาไทย แบบตัวอักษร Arial ภูมิบัณฑิตภาษาอังกฤษ การแสดงรูปภาพ แผนภูมิ และตารางขอให้อยู่ในเนื้อหาที่สอดคล้องกัน

2.วิธีและขั้นตอน การส่งบทความ

1.การส่ง

จะต้องส่งบทความทางระบบ Thai Journals Online (ThaiJO) โดยไม่ต้องแนบ“แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อพิจารณาการตีพิมพ์”

หากส่งในช่องทางอื่นต้องส่งบทความพร้อมทั้งส่ง “แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อพิจารณาการตีพิมพ์” มาที่บรรณาธิการวารสาร

2. การตอบรับ

เมื่อส่งบทความแล้ว ทางกองบรรณาธิการจะพิจารณากลับกรองขอบข่ายของบทความดังกล่าวและตอบรับบทความ ภายใน 7 วันทำการ โดยทำการส่งทางอีเมล

3. ระยะเวลาการพิจารณา

3.1กองบรรณาธิการส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา รอผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ภายใน 14 วัน

3.2 เมื่อได้รับบทความคืนจากผู้ทรงคุณวุฒิเรียบร้อยแล้ว กองบรรณาธิการจะส่งบทความให้ผู้เขียนบทความแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ หรือปฏิเสธการลงตีพิมพ์ ภายใน 1 วัน

3.3 เมื่อผู้เขียนแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ให้แนบไฟล์บทความฉบับสมบูรณ์ ส่งกลับทางอีเมลภายใน 7 วัน

3.4 บรรณาธิการออกหนังสือตอบรับการตีพิมพ์บทความลงวารสาร ทางอีเมลกรณีผู้เขียนแจ้งในระบบว่าต้องการ

4. การตีพิมพ์วารสาร

4.1กองบรรณาธิการจะรวบรวมเอกสารบทความ ส่งตีพิมพ์เมื่อถึงกำหนดเวลาที่วารสารจะออกเผยแพร่ตามกำหนด

4.2 เมื่อได้เล่มวารสารที่สมบูรณ์แล้ว กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ

จริยธรรม

จริยธรรมในการตีพิมพ์ผลงานวิชาการ/วิจัยในวารสารสังคมและมนุษย(Publication Ethics)วารสาร ยึดมั่นในหลักจริยธรรมการพิมพ์ตามมาตรฐานระดับนานาชาติตามกรอบแนวทางจริยธรรมการตีพิมพ์ของ Committee on Publication Ethics (COPE) ดังต่อไปนี้

(ส่วนใหญ่ปรับปรุงต้นฉบับและแปลจาก <https://publicationethics.org/>)

1.จริยธรรมในการตีพิมพ์สำหรับผู้เขียนต้นฉบับ

- 1.ผู้เขียนบทความจะต้องมีความรับผิดชอบและรับรองว่า บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ใน วารสาร สังคมศาสตร์ไทยจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่นๆ
- 2.ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ไทยอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร
- 3.ผู้เขียนจะต้องปรับแต่ง แกไขบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของวารสารในหัวข้อ “คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง” โดยเฉพาะหัวข้อรูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับจะนำไปสู่บทความที่มีรูปแบบการตีพิมพ์ที่ได้มาตรฐานเดียวกัน
4. ผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย คือต้องไม่ละเมิดหรือคัดลอกผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง
- 5.ผู้เขียนซึ่งมีชื่อปรากฏอยู่ในบทความจะต้องเป็นผู้มีส่วนในการจัดทำบทความหรือมีส่วนในการดำเนินการวิจัย ซึ่งข้อนี้ขอสงวนสำหรับบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำบทความจะไม่อนุญาตให้ใส่ชื่อลงไปได้เด็ดขาด หากมีการตรวจสอบพบว่าบุคคลที่ไม่มีส่วนร่วมในการจัดทำบทความปรากฏอยู่ ทางวารสารจะถอนบทความนั้นออกทันที
6. ผู้เขียนจะต้องมีความรับผิดชอบในการอ้างอิงเนื้อหาในผลงาน ภาพ หรือตาราง หากมีการนำมาใช้ในบทความของตนเอง โดยให้ระบุ “ที่มา” เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ (หากมีการฟ้องร้องจะเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว ทางวารสารจะไม่รับผิดชอบใดๆ ทั้งสิ้น) และจะดำเนินการถอนบทความออกจากการเผยแพร่ของวารสารทันที
- 7.ผู้เขียนจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการเอกสารอ้างอิงทั้งในแง่ของรูปแบบและเนื้อหา และไม่ควรนำเอกสารวิชาการที่ไม่ได้อ่านมาอ้างอิง หรือใส่ไว้ในเอกสารอ้างอิง และควรอ้างอิงเอกสารเท่าที่จำเป็นอย่างเหมาะสม ไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่มากจนเกินไป รวมทั้งต้องอ้างอิงจากรูปแบบการอ้างอิงของบทความโดยจะต้องมีการอ้างอิงตรงตามรูปแบบที่วารสารกำหนดไว้

8. ผู้เขียนจะต้องปรับปรุงแก้ไขบทความตามผลประเมินจากผู้ประเมินบทความและกองบรรณาธิการ ให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด หากไม่ปรับปรุงตามที่กำหนดจะต้องเลื่อนการตีพิมพ์เผยแพร่ออกไป หรืออาจถูกปฏิเสธการเผยแพร่บทความ

9. ผู้เขียนควรระบุชื่อแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัย (ถ้ามี) และควรระบุผลประโยชน์ทับซ้อน (ถ้ามี)

10. ผู้เขียนจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างข้อมูลเท็จ หรือการปลอมแปลง บิดเบือน รวมไปถึงการตกแต่ง หรือ เลือกแสดงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป

11. ผู้เขียนไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่ถูกถอดถอนออกไปแล้ว เว้นแต่ข้อความที่ต้องการสนับสนุนนั้นเป็นข้อความที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถอดถอน และจะต้องระบุไว้ใน เอกสารอ้างอิงด้วยว่า เป็นเอกสารที่ได้ถูกถอดถอนออกไปแล้ว

12. ผู้เขียนต้องอ้างอิงผลงานของบุคคลอื่นให้ปรากฏการอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation) หากมีการนำผลงานเหล่านั้นมาใช้ในผลงานตัวเอง รวมทั้งจัดทำบรรณานุกรมท้ายบทความทุกรายการ

2. จริยธรรมในการตีพิมพ์สำหรับผู้ประเมินบทความ

1. ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือต้องรับประเมินบทความที่ตนเองนั้นมีความถนัด หรือมีความรู้ หรือมีความเชี่ยวชาญกับเรื่องหรือบทความที่ได้รับการประเมินนั้นๆ ผู้ประเมินบทความควรประเมินบทความในสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ โดยพิจารณาความสำคัญของเนื้อหาในบทความที่มีต่อสาขานั้นๆ คุณภาพของการวิเคราะห์ และความเข้มข้นของผลงานหรือระบุผลงานวิจัยที่สำคัญๆ และสอดคล้องกับบทความที่กำลังประเมิน แต่ผู้เขียนบทความไม่ได้อ้างถึง เข้าไปในการประเมินบทความด้วย ผู้ประเมินไม่ควรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่มีข้อมูลรองรับมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบทความและควรปฏิเสธในบทความที่ตนเองนั้นไม่ถนัด

2. ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือแนะนำความคิดเห็นทางวิชาการของตนเอง ลงในแบบฟอร์มการประเมินหรือเนื้อหาในบทความด้วยความยุติธรรม ไม่อคติ ตรงไปตรงมา ไม่ลำเอียง รวมทั้งตรงต่อเวลาตามที่วารสารกำหนดในการประเมิน

3. ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือต้องรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาให้แก่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ รวมถึงหลังจากที่พิจารณาประเมินบทความเสร็จแล้ว

4. หลังจากได้รับบทความจากกองบรรณาธิการวารสาร และผู้ประเมินบทความตระหนักว่า ตนเองอาจมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้พิมพ์ที่ทำให้ไม่สามารถให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างอิสระได้ ผู้ประเมินบทความควรแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบและปฏิเสธการประเมินบทความนั้นๆ

5.ผู้ประเมินบทความควรคำนึงถึงการพิจารณาในหัวข้อ ชื่อเรื่อง หากเป็นบทความวิชาการสามารถพิจารณาให้แก้ไขชื่อเรื่องได้ แต่หากเป็นบทความวิจัย ควรพิจารณาเฉพาะความผิดพลาดด้านตัวสะกด และไม่ควรมีการพิจารณาให้เปลี่ยนชื่อเรื่องบทความวิจัย

6.ผู้ประเมินบทความต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง

7.เมื่อผู้ประเมินบทความพบว่า มีส่วนใดของบทความที่มีความเหมือนกัน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่นๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบพร้อมแสดงหลักฐานให้เห็นเป็นประจักษ์

3.จริยธรรมในการตีพิมพ์ของกองบรรณาธิการวารสาร

1.บรรณาธิการจะต้องกำกับติดตามดูแลให้การดำเนินงานของวารสาร เป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ให้ถูกต้องตามจริยธรรม/จรรยาบรรณ

2.บรรณาธิการจะต้องกำกับติดตามดูแล และดำเนินการอย่างเหมาะสมกับผู้พิมพ์หรือบทความที่ตรวจพบว่ามีผลกระทบด้านจริยธรรม/จรรยาบรรณ

3.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแลการตีพิมพ์เผยแพร่บทความที่มี conflict of interest เช่น การตีพิมพ์เผยแพร่บทความของตนเอง(บรรณาธิการหรือหัวหน้ากองบรรณาธิการ)อย่างมีนัยสำคัญ หรือ ไม่มีการตรวจสอบคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับบทความ เป็นต้น

4.บรรณาธิการมีหน้าที่ควบคุมดูแลและพิจารณาคุณภาพของบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร และต้องคัดเลือกบทความมาตีพิมพ์หลังจากผ่านกระบวนการประเมินบทความแล้ว โดยพิจารณาจากความชัดเจน และความสอดคล้องของเนื้อหา กับนโยบายของวารสารเป็นสำคัญ และจะต้องมีข้อความรู้ที่สะท้อนมุมมอง แนวคิดเชิงทฤษฎีที่ได้จากประสบการณ์ การสังเคราะห์เอกสาร หรืองานวิจัย มุ่งเน้นการนำเสนอแนวคิดทฤษฎีใหม่รวมถึงแบบจำลองเชิงแนวคิด (Conceptual Model) ที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันจะนำไปสู่การวิจัยในหัวข้อวิชาการที่สำคัญ

5.บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียนและผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาของการประเมินบทความ ซึ่งวารสารได้กำหนดในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed)

6.บรรณาธิการต้องไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว โดยต้องมีการตรวจสอบการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจังเพื่อให้แน่ใจว่า บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารไม่มีการคัดลอกผลงานของผู้อื่น และหากตรวจพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่นเกินตามที่กำหนดไว้ จะต้องหยุดกระบวนการประเมิน และติดต่อผู้เขียนบทความหลักทันทีเพื่อขอคำชี้แจง เพื่อประกอบการ “ตอบรับ” หรือ “ปฏิเสธ” การตีพิมพ์บทความนั้นๆ

7.บรรณาธิการจะต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียน และผู้ประเมิน โดยเด็ดขาด เพื่อรักษาไว้ซึ่งธรรมาภิบาลในการดำเนินงานอย่างเคร่งครัด

8.บรรณาธิการต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง

9.บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้อง และให้ผลที่น่าเชื่อถือ โดยนำผลของการวิจัยมาเป็นตัวชี้ว่าสมควรตีพิมพ์เผยแพร่หรือไม่

10.หากบรรณาธิการตรวจพบว่า บทความมีการลอกเลียนบทความอื่นโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูลซึ่งสมควรถูกถอดถอน แต่ผู้เขียนปฏิเสธที่จะถอนบทความ บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียนซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

11.บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาความสามารถของกองบรรณาธิการ และควรมอบหมายงานให้ตรงกับความสามารถของแต่ละท่าน

12.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแลทั้งด้วยตนเองและคณะทำงานในเรื่องจำนวนและคุณภาพการอ้างอิงของวารสารที่ผิดไปจากสภาพความเป็นจริง เช่น มีการกำกับและร้องขอให้มีการอ้างอิงบทความในวารสารทั้งในลักษณะลับหรือเปิดเผย และมีการใช้อ้างอิงที่ไม่ถูกต้องและสอดคล้องกับเนื้อหา

13.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแล การเก็บค่า Page charge หรือ processing fee คือ ต้องมีการดำเนินการอย่างโปร่งใส เช่น กำหนดให้มีการประกาศกระบวนการเรียกเก็บอย่างชัดเจน หรือ ระบุราคาหรือเงื่อนไขของการเรียกเก็บค่า Page charge ตามที่ระบุได้ประกาศไว้อย่างเคร่งครัด

ติดต่อ

ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา (Center for Social Science Studies)

เลขที่ 78/1หมู่9 ต.บ่อพลอย อ.บ่อพลอย จ.กาญจนบุรี 71160

โทร.081-8437249

อีเมล : thaicocialscience@gmail.com

เฟสบุ๊ก: ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา